EL VALENCIÀ MERIDIONAL

INTRODUCCIÓ

1. Aparentment uniforme, en tant que àrea de conquesta i colonització, on solen operar-se processos d'anivellament, el valencià meridional, des d'Alzira fins a Guardamar, constitueix, lingüísticament, una terra de contrastos. Així, el derivat del llatí PUTEU «pou» coneix tres variants fonètiques del primer element del diftong: [pǫ́u̯], [pǫ́u̯], [páü̯]. D'altra banda, en tant que àrea lateral i tardana, ha mantingut vius una sèrie d'arcaismes fonètics (ʒ̑ africada de *jove*, *v* labiodental de *vi*, *l* de *colp*, [ẹ] de *fenoll*, etc.) o lèxics (*brial* «enagos», *ruscá* «bugada», *oldre* «olorar», *cabrasses*, *qui-*, *que-* «clivelles» (a les mans, els peus, etc., a causa del fred), *orellal* «arracada», etc.; això contrasta amb les innovacions, dins el sistema lèxic català, que tenen com a base el castellà. Però, així i tot, el que no deixa de ser sorprenent és que, dins la llavassada lèxica castellanitzant, en alguns casos el valencià meridional hagi adaptat aquests materials estranys al seu sistema millor que en altres àrees més pures: *regal* i no *regalo*, *barat* i no *barato*, *fulà* i no *fulano*, *carpinter*, *-é*, amb el resultat català del sufix -ARIU (confronti's, per exemple, amb cat. usual *bombero*), etc. En el camp de la semàntica, continuen els contrastos: en un territori lingüístic tan reduït com el que estudiem ací, el significant *perol* pot designar, segons les regions, «cassó», «olla» o «cassola».

D'aquest racó meridional català, heterogeni, distant, víctima d'una certa negligència per part dels dialectòlegs, després dels tre-

balls de Pere Barnils, voldria ocupar-me'n avui prenent com a base mig centenar de mapes del *Atlas lingüístic del Domini Català*, en curs d'elaboració.

A Estrasburg, el 1968, amb motiu del Ier Colloqui sobre la Lingüística Catalana, vaig exposar amb un cert detall el mètode seguit per a l'elaboració d'aquesta obra, comparant-lo amb el d'altres atlas dedicats al nostre domini lingüístic. Aleshores em vaig prometre a mi mateix de donar a conèixer, a la primera ocasió, alguns resultats de la nostra obra. Diu Redard a propòsit dels atlas lingüístics: «C'est à peine un paradoxe que le travail commence au moment où un atlas est publié. L'idéal serait, bien sûr, que l'éditeur l'entreprenne lui-même... C'est là presque toujours une utopie. Qui a oeuvré longtemps pour récolter les matériaux et les publier sait qu'il ne pourra guère dépasser le plat principal; le dessert sera pour d'autres».[1] Amb ànsia, doncs, de mostrar la riquesa de dades aplegades en el sector meridional del domini i de suggerir-ne algunes explicacions, em permetran que passi als postres, abans d'haver acabat els primers plats. Em proposo:

1) presentar unes mostres de la nostra collita geogràfico-lingüística en els camps fonètic i lèxic;

2) fer veure com enriqueixen i completen les obres anteriors de la mateixa índole (*ALC*, *ALPI*);

3) mostrar la complexa barreja lingüística de la zona, especialment pel que fa al vocabulari, conseqüència de constants encreuaments de població;

4) estudiar les petjades de la colonització mallorquina a Tàrbena (segle XVII) a la llum dels nous materials.

Aquest treball està basat en les enquestes realitzades en 19 localitats valencianes, durant els estius de 1967 i 1969, pels col·laboradors del *ALDC* Montserrat Badia, Joan Martí, Lídia Pons, Joaquim Rafel, Pere Vives i l'autor d'aquesta ponència, el treball

1. G. REDARD, *Le renouvellement des méthodes en Linguistique Géographique*, «Proceedings of the Ninth International Congress of Linguistics» (Cambridge, Mass., August 27-31, 1962) (London-The Hague-Paris 1964), p. 257.

dels quals ha estat dut a terme sempre en equip de dos investigadors. Aquestes localitats són, de Sud a Nord: Guardamar del Segura (1), Crevillent (2), Alacant (3), Novelda (4), El Pinós (5), Altea (6), Torremançanes (7), Tàrbena (8), Beneixama (9), Xàbia (10), Muro del Comtat (o d'Alcoi) (11), Pego (12), Ontinyent (V 1), La Font de la Figuera (V 2), L'Alqueria de la Comtessa (V 3), Benigànim (V 4), Montesa (V 5), Simat de Valldigna (V 6) i Alzira (V 7).[2]

Per a la comparació de la parla de Tàrbena amb el mallorquí m'he basat essencialment en el coneixement directe que tinc del meu dialecte natal.

I. FONÈTICA

2. Les parles valencianes meridionals ofereixen, dins el mosaic dialectal català, uns quants trets fonètics ben distintius, sovint amb una distribució dispersa, poc uniforme, com són la freqüent realització oclusiva de la labial /b/ intervocàlica [abḗ̤la], la caiguda de certes consonants oclusives finals davant sonora: [*di grós*], «dit gros»; la sonorització d'algunes consonants oclusives finals davant vocal: [*sag-ample*], «sac ample», l'harmonia vocàlica de la *-a* amb la *o* o la *e* tòniques obertes: [kasǫ́lǫ], «cassola», [tḗrę], «terra»; etc. Davant la impossibilitat d'abordar tants trets fonètics, em limito a oferir unes breus consideracions sobre la diferenciació del diftong *ou* i la pèrdua de -D- intervocàlica.

3. Graus de diferenciació del diftong «ou»

En virtut d'un procés de dissimilació vocàlica, el diftong *ou* ha obert el seu primer element i ha donat [ǫ́u] o [ǫ̯́u̯], i, en

2. Si comparem la densitat de punts de la zona estudiada amb la dels atlas precedents, la diferència és notable:
ALC: 6 localitats.
ALPI: 13 localitats (exclòs Monforte, en un illot castellà).
ALDC: 19 localitats.

alguns punts, ha arribat fins a [áu̯]: [pọu̯], [pọ́u̯], [páu̯]. L'escassa xarxa de localitats del *ALC* deixa escapar el darrer fenomen d'obertura extrema. El *ALPI*, al mapa «bou" (núm. 28), registra solament [báu̯] per al Pinós (mapa 1, vegeu apèndix). El *ALDC*, amb el seu major nombre de localitats — set de les quals són fronteres — i l'oportunitat d'estudiar diversos significants amb aquest diftong, ofereix una informació més completa, que ret compte de la irregularitat del fenomen segons les paraules en què apareix el diftong:

[áu̯], «ou», ocupa Novelda, a més del Pinós (mapa 2).

[pláu̯], «plou», s'estén a l'illot lingüístic de Guardamar (mapa 3).

[ʒ̊áu̯], «jou», no és registrat a Guardamar, però apareix més al nord, a Beneixama (mapa 4).

[páu̯], «pou», és la variant que coneix una més gran difusió (mapa 5).[3]

El primer grau d'obertura, a partir de [ọ́u̯], es dóna en [pọ́u̯] i [ʒ̊ọ́u̯] (cat. central [pọu̯], [ǯọ́u̯]) que presenten àrees superposades, llevat d'Altea i Torremançanes, on [ʒ̊ọu̯] alterna amb [pọ́u̯].[4]

Veiem, doncs, que es tracta de tres graus d'obertura del primer element del diftong, distribuïts en tres àrees més o menys contigües. És interessant d'assenyalar que l'àrea de l'est, amb [pọ́u̯] i [ʒ̊ọ́u̯] (salvat els castellanismes *yugo*, *junta* de 12, V 3 i V 6), manifesta en altres ocasions una decidida catalanitat.

El cas extrem d'obertura (*pau*, *jau*), no és exclusiu d'aquests parlars fronterers d'Alacant; reapareix en algunes localitats occitanes i rosselloneses[5] i en dialectes d'Apúlia.[6] Com a fenomen de

3. Alcover cita els casos de *bau* (cat. *bou*) i *sau* (cat. *sou*) per a les localitats de Novelda, El Pinós, Monòver i Agost (*BDLLC*, IV, p. 223); vegeu també BARNILS, *Mundart*, p. 195-196. El *DCVB* no registra *bau* (cat. *bou*).

4. Cal tenir en compte que les localitats 12, V_6 i V_3 presenten per a «jou» altres significants (vegeu mapa 4).

5. Vegeu F. KRÜGER, *Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon* (Hamburg 1913), p. 28; *ALPO*, mapa 295, [dižaus], cat. *dijous*, en tres àrees discontínues.

6. H. LAUSBERG, *Lingüística romànica*, I, p. 145.

dissimilació que és, pot donar-se en qualsevol dialecte.[7] I com que es presenta en un nombre de mots molt limitat, no existeix el risc d'entelar la claredat de la comunicació; si el pas a *a* s'hagués realitzat, en canvi, en tots els mots que tenien *o* oberta (*cosa*, *fort*, *moll*, etc.), el perill de confusió amb els corresponents significants amb *a* (*casa*, *fart*, *mall*, etc.), que són nombrosos, hauria provocat un trastorn en el sistema fonològic. Crec, tanmateix, que a aquest procés de màxima obertura de *ou* pogué contribuir també el xoc del sistema vocàlic castellà amb el català en aquestes localitats de mestissatge. La inexistència del diftong *ou* en murcià[8] i l'esforç per part de les capes lingüístiques d'aquella procedència per imitar la *o* doble oberta del diftong [ou̯] hagueren pogut ajudar la substitució del fonema /ǫ/ per /a/, que era el més afí del seu sistema. Crida l'atenció que el fenomen només afecti, dins el valencià, localitats de frontera, com passa també en rossellonès i occità.

4. Pèrdua de la -d- intervocàlica (< -t- llat.)

Una presentació geogràfico-lingüística de la pèrdua o conservació de la -d- intervocàlica (< -t- llat.) pot ajudar a completar les dades per força esquemàtiques de les gramàtiques històriques[9] o les imprecises de certes monografies dialectals.[10]

7. Esporàdicament es registra [náu̯], cat. *nou*, a Ponts, Pradell d'Urgell (*DCVB*, s.v. *nou*) i Cubells (*ALDC*).

8. «El diptongo *ou* es completamente extraño al murciano» (J. García Soriano, *Vocabulario del dialecto murciano* (Madrid 1932), p. LXXII).

9. «En el dialecte valencià desapareix la *d* (< t) de les terminacions *-ata* i *-atore* ... En el subdialecte alacantí desapareix també la dental del sufix *-uta* i en molts altres casos» (F. de B. Moll, *Gram. hca.*, p. 112). «... té (la pèrdua de -d-) caràcter de general en valencià, especialment en alacantí: rota *roda* alac. [rǭa], vita *vida* alac. [vía], cathedra *cadira* alac. [kaíra], -ata *-ada* alac. [á]; tots aquests exemples valen també per al valencià comú, on existeix regularment -ata *-ada* val. [á] (amb *a* allargada), -atore *-ador* val. [-aor], i, més aïlladament, -uta *-uda* val. [úa], -ita *-ida* val. [ía]» (A. Badia, *Gram. hca.*, p. 178).

10. Barnils, *Mundart*, pp. 220-221.

Vegem de primer els casos de -D- pretònica: *didal* < DIGITALE, *madeixa* < MATAXA, *mocador* der. de *mocar* < MUCCARE, *serradures* der. de *serrar* < SERRARE. Constatem de seguida una desigual distribució dels casos de caiguda. Vegem-los per ordre de menor a major extensió.

Dial es redueix a les localitats més meridionals.

Mocaor ocupa la mateixa àrea anterior, llevat del Pinós, amb La Font de la Figuera; fluctuen entre *mocador* i *mocaor* V 4, 12 i 8.

Maeixa (i *maeixeta*) coneix una major difusió. Només una àrea central (Ontinyent, Muro del Comtat, Torremançanes, Altea, Xàbia) mantenen la -d-.

Serraura (o *ferraura, borradura,* a les localitats del sud que empren *serrín*, o de Tàrbena i Altea, amb *serraís*, *-issa*, respectivament) és general i puja fins a Castelló.

Casos de -D- postònica (mapa 7):

Aixada < ASCIATA, *cogullada* < CUCULLIATA, *roda* < ROTA, *torçuda*, «metxa, ble», participi de *tòrcer*, probable adaptació del castellà *torcida.*

Roa queda restringit a l'extrem meridional (excepte El Pinós).

Torçua comprèn també El Pinós i Beneixama.

Aixà i *cogullà* (amb llurs variants) ocupen tota la zona estudiada i pugen fins a Castelló (vegeu, per a *aixà*, el mapa núm. 22 del *ALPI*).

L'estudi d'aquests mapes ens suggereix les consideracions següents:

1) Els mots sufixats amb *-ada* (-ATA) o *-adura* (-ATURA) han perdut, amb la sola excepció de Xàbia (*serradura*), la *-d-* a tota la zona. Ací no compta la posició pre o postònica.

2) L'extensió notable de *maeixa* pot estar en relació amb l'ús freqüent del diminutiu, *maeixeta*; la disminució de la intensitat sil·làbica pot facilitar la seva caiguda posterior.

3) L'àrea de *mocaor*, menor que l'anterior, presenta fluctuacions de pèrdua en tres localitats. Si haguéssim cartografiat *llauraor*, hauríem constatat una àrea molt més gran.[11] Veiem com ací amb prou feines hi ha unitat en el tractament d'un mateix sufix.

4) És evident que el triangle meridional Novelda-Alacant-Guardamar ofereix una més gran densitat de caiguda de la *-d-* (només El Pinós no comparteix *roa*, *mocaor*, *dial*). Es tracta de localitats frontereres o fortament castellanitzades (Alacant). Crec, per això, que la caiguda de la dental intervocàlica en casos desconeguts més enllà de l'Ebre o a les Illes, cal posar-la en relació amb aquest fenomen del murcià i de les parles meridionals.

Recordem, en aquest respecte, alguns exemples de *-d-* desapareguda en murcià, paral·lels als adduïts anteriorment: *dial*, didal; *asaor*, *bailaor*, *alsaor*; *gorraura*, *remataura*, *soflamaura*, *maúro*, *-ura*; *azá*; *boa*, *ruea*, *deo*, *moa*, *toa*, *cruo*, *crua*, *menúo*, *felpúo*, *monea*, *torcío*, *-ía*.[12]

Àdhuc la caiguda de *-d-* inicial en el val. *estall* i *es-*, *astral*, per *destall* i *destral*, respectivament, no deu ser sinó un eco d'aquesta debilitació (ací per fonosintaxi).

5) A la xarxa de punts estudiada, manifesten una particular resistència a la pèrdua de *-d-* Xàbia (amb [šá]), Muro del Comtat (amb *aixá* i *serraura*), Altea i Torremançanes (amb *aixá*, *serraura* i *llauraor*).

11. *Llauraor* apareix a les localitats V_1, V_5, V_6, V_3, 6 i 7, on, tanmateix, articulen la *d* de *mocador*.

12. Vegeu García Soriano, *Voc. murciano*, pp. LXXVI-LXXVII; A. García Morales i J. Sánchez López, *Voces murcianas no incluidas en el vocabulario murciano de García Soriano*, *RDTP*, I (1945), pp. 690-93; G. García Martínez, *El habla de Cartagena y sus aledaños marítimos*, *RDTP*, II (1946), p. 17; P. Barnils, *Més materials de contribució a l'estudi del català d'Alacant*, *AORLL*, VI (1933), pp. 271-272.

II. LÈXIC

5. Riquesa onomasiològica

Existeixen certs conceptes que estan subjectes a la renovació de llurs corresponents significants o bé a mutacions parcials. És el cas d'alguns noms de jocs infantils. És sorprenent que en una àrea dialectal reduïda com la nostra (19 localitats) apareguin 14 significants diferents per a designar la «tombarella», alguns d'ells no registrats fins avui; és un petit indici de l'excel·lent pesca que ha obtingut el nostre atlas amb les cales realitzades. Vet ací les variants (mapa 8):

a) Idea de girar: *giravela, txirabela, txirim-, tximelaes.*[13]
b) Idea de punta, extrem del cos on es recolzen per donar la volta: *puntaveles, curumbeles, currum-.*[14]
c) Idea de cama (?): *camusseles, comenseles.*
d) Idea de volta: *volta, revoltes, voltereta.*
e) Comparació amb el moviment de la campana: *volta de campana, campanà.*
f) amb el salt de la cabra (?): *cambriola,*
g) amb els salts de l'equilibrista: *volantins.*

Per a una tal profusió de significants, podeu veure els mapes de l'«angelet, volva de card» (mapa 9), de la «cuereta» (mapa 47) o de la «libèl·lula».

13. Compareu amb cat. *tombarella, tamborella* (amb metàtesi), *tombessa, tombassela* (*DCVB*, s.v.).

14. Per al segon component d'aquestes formes, compareu amb *cucavela* (Mallorca), *culabela* (St. Mateu, Forcall) (*DCVB*) i la variant no registrada al *DCVB*, de la primera, *cucaravela* (Palma, Campos) (Mallorca).

6. Creacions expressives

Els noms alacantins del «borinot» deuen llur varietat a raons imitatives del brunzit de l'insecte (mapa 10). Una isoglossa coincident, «grosso modo», amb la frontera administrativa que separa les províncies d'Alacant i València, relega al nord *borinot*, i al sud deixa: *a*) el tipus *burumbot* (i variants *brumbot*, *bum-*, *bombot*), sufixat amb *-ot* a imitació de *borinot*; *b*) el tipus *bambirol*, amb variants del radical (*bumberol*, *bumerol*) i la substitució del sufix; *c*) el tipus castellà *abejorro*, incorporat amb la seva configuració castellana o bé amb adaptació, variable, del so velar: *abišorro* (cf. val. *navaixa* cast. *navaja*, top. *La Maixà* cast. *La Majada*) i *abiẑórro* (adaptació de *j* en ẑ, d'acord amb la correspondència *joven* = [ẑǫ́vẹ], *jugar* = [ẑugár, ẑuár]). Observeu l'àrea de l'est, amb sufixos calcats sobre *borinot* i oposeu-la a la zona occidental i meridional, amb un altre sufix o el castellanisme, respectivament.

7. Més paraules imitatives

Dins el grup de paraules imitatives, voldria portar a col·lació un significant meridional de la «guatlla». En la monotonia onomasiològica del domini (cat. *guatlla*, val. *guatla*, *guala*, mall. *guàtlera*) destaquen dos termes dissidents: *codornís* (El Pinós), castellanisme clar, i *pasqualet*, a Crevillent, paraula no registrada encara (mapa 11).[14a] Respecte al *codorniu* adduït al *ALC* (núm. 903), dubto que respongui a un terme viu actual.[15] *Pasqualet* és ben bé

14a. A l'hora de transcriure la banda magnètica de l'enquesta duta a terme en aquest poble i trobar-me amb aquesta resposta, confesso que no estava segur que el nom registrat correspongués a aquesta espècie. Gràcies a l'oceller crevillentí, Joaquim Licián Martínez, i per mediació de l'amic Francesc Jimeno, professor al Centre d'Estudis Universitaris d'Alacant, vaig veure confirmada la correcció del nom recollit (any 1972).

15. En canvi, sí que fou conegut aquest derivat del llatí COTURNIX a la llengua antiga, segons ha mostrat G. Colón, *El diccionario crítico etimológico de la lengua castellana de Corominas. Notas de lexicografía y etimología*

d'origen onomatopeic, amb homonimització d'un nom personal. Observi's la constitució trisil·làbica del mot, amb les seves dues primeres consonants oclusives i la tercera, líquida, i compari's amb el llatí *coacula*, el llatí tardà *quarcara*,[16] el port. dialectal *cal-coré* i les formes gallegues *paspallás*, *-lhar*, *palpalá*, i lleoneses *parpayar*, *zalpapar*, *falpachar*, etc., amb l'italià *palpalá*, *palpaquà*, el calabrès *quaquará*, el lombard *pampalèk*, el fr. dialectal *courcaillet*, *carcaillot*, etc.,[17] el cast. bilbaí *pospolín*, el romanès *pitpalac*,[18] etc. Les interpretacions articulades i lexicalitzades del cant solen fer-se també sobre la base de les tres síl·labes i han cristal·litzat en la formació de sintagmes curiosos: cat. *blat quadrat*, *set per vuit*,[18a]

hispánicas, «Zeitschrift für Romanische Philologie», LXXVIII (1962), pp. 70-71. *Codorniu* podria respondre també a una adaptació del cast. *codorniz*, basada en l'equació *perdiz* = *perdiu*.

16. A. Ernout i A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, 4.ª ed. (Paris 1967), s.v.

17. Vegeu G. Rohlfs, *La diferenciación léxica de las lenguas románicas*, traducció i notes de M. Alvar (Madrid 1960), pp. 109-110; V. García de Diego, *Diccionario de voces naturales* (Madrid 1968), pp. 39-40; M. Rabanal, *El lenguaje y su duende* (Madrid 1967), pp. 30-31; J. González y González, *Nombres de la codorniz*, *RDTP*, III (1947), pp. 111-112; J. I. Louro, *Alguns nomes de aves de origen onomatopeica*, *B Fi*, XII (1951), pp. 104-116; L. R. Castellano, *Contribución al vocabulario del bable occidental* (Oviedo 1937), pp. 58 i 61; B. Vigón, *Vocabulario dialectológico del Concejo de Colunga* (Madrid 1955), pp. 237-238 i 344.

18. Amable informació que em va proporcionar el professor Coseriu durant la discussió de la meva ponència. El romanès coneix també un altre nom, *prepelita*, d'origen eslau (*Dictionarul limbii romîne moderne*, Bucuresti 1958, s.v.). Per al cast. bilbaí, *pospolín*, cf. E. de Arriaga, *Lexicón bilbaíno* (Madrid, 2.ª ed., 1960), s.v.

18a. Heus ací una llista ben nodrida de les interpretacions populars del cant de la guatlla en català: *blat florit*, *blat colrat*, *blat granat*, *blat segat*, *blat pelat*; *què fas, blat?*, *blat al sac*; *pla i pelat*, *cap pelat*; *pit i plet*; *set per vuit*, *trenta-tres*; cf. J. Amades, *Llenguatge de les bèsties i de les coses*, p. 25-26; Cels Gomis, *Zoologia popular catalana* (Barcelona 1910), pp. 342-343; R. Violant i Simorra, *La caça i la pesca al Pallars* (Barcelona 1935), p. 17; A. Sallent, *Noms dels ocells de Catalunya*, *BDC*, X, p. 65; J. Viladomat, *La Cerdaña. Estudio lingüístico* (tesi de llicenciatura llegida a la Universitat de Barcelona, 1959). No manquen les ressonàncies literàries: «I a tot això, les

lleonès *salta grá* (Bierzo), *buen panal* (Ribera del Órbigo i Maragatería), andalús *huéspedes* (Jaén),[19] neerlandès *kwikmedit* «sospesa'm això»),[20] etc. El terme crevillentí s'ha homonimitzat amb el nom de persona *Pasqual* en forma de diminutiu, *Pasqualet*.[21] És idèntic el cas de *lucas*, nom del «gripau» en terres de Lleó, Astúries i Galícia.[22]

8. Noves troballes lèxiques dialectals

L'extensa xarxa de punts i l'aplicació d'un qüestionari més complet que els anteriors faciliten el descobriment de nous termes dialectals o la precisió i ampliació de l'àrea d'algunes isoglosses lèxiques. Així, és sabuda l'extensió de *claus* (cat. *ullals*) en valencià.[23] Però hom desconeixia dos termes que el nostre atlas ha fet emergir d'aquesta suposada zona homogènia: *dentons* i *varracos* (mapa 12), ambdós de configuració formal castellana però amb tractament semàntic particular. *Dentons* deu ser d'entroncament castellà, en la seva estructura morfològica, pel seu gènere i pel

guàtleres engabiades allà defora, repetint el seu cant santjoanenc: 'Ma-mau... Ma-mau... *blat segat, blat segat*'» (M.ª-A. Salvà, *Entre el record i l'enyorança* (Mallorca 1955), p. 65); «Lloca ets per tota la vida. / Al cant, que és una alegria, / tu hi mescles una temor / i un deix trist de melangia. / — *Blat florit o blat segat*» (J. P. Cerdà, *Obra poètica* (Barcelona 1966), p. 261).

19. Les dades referents al lleonès, les dec a l'amistat de Ramon Carnicer; les de l'andalús, a la del meu alumne, Lluís Jesús Garzón.

20. E. Buyssens, *Linguistique historique* (Bruxelles-Paris 1965), pp. 21-22.

21. Per *homonimització* entenem, amb Buyssens, l'acostament formal d'un significant a un altre, amb influència, o sense, del significat. La imitació del cant de la guatlla a Brime de Sog (Zamora) (informe de José L. Mayo), sota la variant [paskwalá] fa pensar també en la possibilitat d'una relació amb Pasqua, per l'època en què solen aparèixer a la Península aquestes gallinàcies migratòries.

22. M. Rabanales, *El lenguaje y su duende*, pp. 36-39. Vegeu semblantment l'onomatopeia del crit d'aqueix rèptil en lleonès, *pe-cu*, d'estructura igualment disil·làbica (cf. B. Vigón, *ob. cit.*, s.v.).

23. Així com en balear, cf. J. Veny, *Paralelismos léxicos en los dialectos*

sufix *-ó* augmentatiu (compari's amb el mallorquí *dentona* «dent petita»).[24] *Varracos*, articulat amb bilabial, indici del seu forasterisme fonètic, és un cas semàntic interessant que el Prof. Gerhard Rohlfs relacionaria gustosament amb una metàfora zoomòrfica de tipus sexual.[25]

Malgrat que aquests dos mots són deutors d'una llengua contigua, no per això han de deixar de ser estudiats, per tal com es tracta d'elements incorporats al sistema d'aquests parlars. Limitar-se a l'estudi d'«allò que és pur» és interessant des de l'òptica de la lingüística normativa, però és presentar una visió molt parcial de la realitat lingüística, cecs a la seva dinàmica constant.

Àrees més precises

9. El *ALC* només ens dóna un significant, *domar*, per al concepte «domar, desbravar». El *DCVB* localitza una altra forma, *alegar,* únicament al poble de Beniarrés, proper a Cocentaina. El *ALDC*, en canvi, estén aquesta àrea de *alegar* o *alagar* a la Marina, la Vall de Guadalest, Marquesat de Dénia, Valls de Pego, Vall d'Albaida, Horta de Gandia i Riberes del Xúquer (mapa 13). Es tracta d'una variant fonètica de *aregar*, del català oriental i insular (Cerdanya, Empordà, Tarragona) que per dissimilació de la líquida *r* en certes formes verbals (futur *aregaré*, condicional *aregaria*, imperfet de subjuntiu *aregara*, el mateix infinitiu *aregar*) ha passat a *alegar*. Vet ací, doncs, un altre arcaisme que gairebé passava desapercebut en el valencià meridional.

catalanes, *RFE*, XLII (1958-59), § 21.

24. Vegeu Moll, *Gram. hca.*, pp. 292-293.

25. G. Rohlfs, *Lengua y cultura* (Madrid 1966), pp. 78-82. M. Alvar, a la nota corresponent, addueix *marrano* «tronco voluminoso sin desbastar que, por su forma, se acopla a la viga haciendo el papel de caña» (p. 81). Sense entrar en detalls sobre el tipus de metàfora, queda fora de dubte que aquesta té quelcom a veure amb el nom del «verro»: en tortosí, *verro* significa també «dent que surt damunt una altra, de manera que n'hi ha dues de juntes al mateix tros de geniva» (*DCVB*, s.v.).

10. El capítol de preguntes del *ALDC* referent al mar i als peixos permet també d'afinar i millorar les dades que fins ara s'havien reunit. Vegem, per exemple, els noms del «eriçó de mar» (mapa 14). A la costa del nostre sector apareixen quatre significants diferents: *ariçó, olleta, bogamarí* i *bogamarina.*[26] L'andalús, en aquest camp, és més pobre; només coneix *erizo* i *moliniyo.*[27] En aquest mapa, podem observar-hi alguns aspectes d'interès:

a) Nous mots o variants desconegudes: *olleta*, metàfora originada per la forma de la closca de l'equinoderm (cf. and. *moliniyo*); *bogamarina.*

b) Distribució geogràfica de *bogamarí* (i *bogamarina*) no solament a les Balears (*vogamarí*)[28] sinó també al català d'Alacant. Una altra de les nombroses concordances entre valencià i balear que caldrà afegir a l'inventari dels meus *Paral·lelismes.*[29]

c) Replantejament, a la vista d'aquests materials, de l'etimologia proposada al *DCVB* per a *vogamarí*: «de la frase imperativa *voga, marí*» (s. v.), que xoca, d'entrada, amb la manca de tradició lingüística de *marí* com a substantiu, i costa de veure la relació semàntica de la frase imperativa amb l'immòbil equinoderm. Suggereixo més aviat — i provisòriament — la possibilitat de relacionar-la amb el segment inicial del cast. *bogavante* «lobagante, homarus vulgaris» (< LUCOPANTE) que designaria «onza, especie de pantera, nombre que se daría al crustáceo por el aspecto agresivo que le dan las enormes pinzas de que está armado» (*DCEC*, s. v. *lobagante*), la qual cosa s'ajustaria també a l'aspecte ofensiu de l'eriçó, proveït d'agudes punxes. La labiodental del mall. *vogamarí* seria un intent de donar transparència semàntica al vocabulari, tot

26. La llista hauria estat més crescuda amb la inclusió de la localitat de Benidorm, on, segons el *DCVB*, s'anomena l'eriçó *paparinell.*

27. *Atlas lingüístico y etnográfico de Andalucía* (Granada 1972), mapa 1170.

28. On també és conegut *vogo* (Santanyí), usat per Blai Bonet.

29. J. VENY, *Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes*, *RFE*, LXII (1958-59), pp. 91-149, i XLIII (1960), pp. 117-202.

relacionant-lo amb *vogar* o *voga* «boga, peix de l'espècie *Box boops*».

Els noms de la «ressaca» presenten la novetat de la variant [r̄ẹs̄áka] o [r̄ẹšáka] (mapa 15), la palatal de la qual, contrastant amb el cast. *resaca*, it. *risacca*, fr. *ressac*,[30] podria ser deguda a motivació expressiva, afavorida pel caràcter palatal de la *s* valenciana, o a un encreuament amb *retxassar*, castellanisme freqüent a aquesta zona.

Semàntica. Interferències en el pla formal

11. La palatalització de la *s* de *ressaca* m'apropa a una altra paraula, fora ja del domini marítim, *aixa* (mapa 16), que ha sofert un pas de palatal fricativa a palatal africada, *atxa*, a la zona senyalada. La variant era desconeguda. El canvi s'ha donat, «grosso modo», a les localitats que articulen [kóṣọ] i no [kóiṣọ] i vindrà condicionat probablement per una interferència en el pla formal, amb *atxa* «torxa, atxa».

Generalment en el domini valencià hom dóna sovint a l'«escorpí» el nom d'*aliacrà*, en lloc de l'etimològic *alacrà* (< àrab AL'AQRAB); aquella variant deu segurament la seva *i* adventícia a una atracció formal del paònim *aliacrà* «icterícia» (< **aliacara*(*n*) < àrab AL-YARAQAN)[31] la *i* del qual és etimològica.

12. El mapa 17 il·lustra la riquesa semàntica del significant valencià *perol*: «olla» a la meitat nord, «cassola» a la meitat meridional occidental i «perol, cassó» a la ciutat d'Alacant i a Alzira. La comparació amb els altres significants constituiria un camp semàntic de grans possibilitats.

30. *DCEC*, s.v. *sacar*; Bloch i Wartburg, *Dictionnaire étymologique de langue française*, 5e éd. (Paris 1968), s.v. *ressac*.

31. *DCEC*, s.v. *aliacrán*; *DCVB*, s.v. *alacrà*, *aliacrà*.

Mescla de pobles, mescla lingüística

13. La condició de terres repoblades del domini valencià, amb un fons antic ja heterogeni de catalans occidentals i orientals i aragonesos, amb successives onades immigratòries i àdhuc amb transvasaments de població dins les mateixes comarques valencianes, a conseqüència de l'expulsió dels moriscs, són fets que marquen decididament el mestissatge lingüístic del valencià meridional. Em permeto de reproduir uns textos de Joan Fuster[32] que sintetitzen magistralment tots aquests condicionaments històrics: «També és notori que el País Valencià era, va ser durant segles, terra de repoblament. Ho fou arran de la Conquesta: el seu poble, com deia Eiximenis, i aquesta vegada sense desvirtuar els fets, era "poble ajustadís". O sigui que, tot i que hi predominà l'element català, no en mancaven d'altres de procedència diferent. (...) Malvada o no, la llavor [que sortirà de la mescla ètnica], venia d'una *mescla*. El català s'hi convertia en llengua única: d'això no se'n pot dubtar. Però a canvi d'alguna contaminació» (p. 173).

I afegeix: «La nostra — dels valencians — preparació per a la familiaritat amb el castellà tenia aquest precedent [el de la colonització aragonesa]. No és, doncs, el fals bilingüisme del Regne de València, sinó una altra cosa: el fons heterogeni de la repoblació cristiana després de la Conquesta. La dosi de sang catalana — de llengua catalana, millor — hi fou determinant. Ho fou per la remesa de pobladors que seguí les hosts de Jaume I; ho fou, més encara, per les successives avingudes demogràfiques del Principat, que tenim documentades al llarg del XIV i del XV, i que en temps posteriors, més dèbils, es reiteren» (p. 174).

«Després, un cop bandejats els moriscos, es plantejà la necessitat de suplir-los: un nou repoblament quedava incoat. Encara no sabem amb exactitud com es va fer aquesta substitució de gents. Per als anys següents a l'expulsió, les dades conegudes suggereixen la idea que els vilatges abandonats pels moriscos van ser

32. Presos d'*Heretgies, revoltes i sermons* (Barcelona 1968).

ocupats per famílies provinents d'altres comarques del mateix País Valencià, amb alguna modesta contribució del Principat i de les Illes, i potser d'Aragó. Tanmateix, el procés repoblador s'allargà encara durant tot el XVIII, i en l'endemig, la immigració, castellano-parlant, lenta i disgregada, però densa, hi va créixer. En el segle XIX, els immigrants aragonesos tornaren a ser-hi abundants» (ps. 176-7).

14. Vet ací uns exemples de varietats fonètiques de certs mots, que poden ser atribuïdes a l'aleació dialectal que es va operar en aquestes terres meridionals:

Tavà i *tàvec* (amb llurs variants) «tàvec» (mapa 18).
Inflar i *unflar* «inflar» (mapa 19).
Flauta i *flaüta* «flauta» (mapa 20).
Arrels, *rels* (amb variants) i *arraïls*, *raïls* (mapa 21).

Ambdues variants es donen en el català de més enllà de l'Ebre. Unes observacions semblants podrien ser fetes pel que fa al manteniment o desaparició de la *-r* final (*plorar -plorà*) o parelles lèxiques com *pernil* i *cuixot*, *domar* i *alegar*, *panís* i *dacsa*.

15. L'aragonès, com hem pogut veure, tingué un pes específic important en la repoblació de València. No en manquen manifestacions literàries antigues, com «*Menja - bonico/caga - poquico*» de J. Roig.[33] Però sovint resultarà difícil de distingir aragonès i castellà, en la confluència lingüística, entre altres raons per l'opressió que des del segle XV va exercir la llengua de Castella damunt l'àrea aragonesa. Vegem-ne una mostra: *monesillos*[34] «escolans», significant estès en una àrea central que té per extrems *acòlics*, *acoliquets*, etc. al nord i el castellanisme modern *monaguillos* al sud

33. Citat per J. FUSTER, *Heretgies*, p. 174.
34. Pronunciat [mọnẹzíḷọs] [mọnẹsíḷọs] [monazíḷọs].

(mapa 22). *Monecillo* es troba en aragonès,[35] navarrès,[36] riojà,[36a] andalús, murcià[37] i extremeny,[38] així com en escrits castellans des de Berceo (*monaziello*) fins a Quevedo. Només es pot dir que és un forasterisme de tipus castellà. En la terminologia eclesiàstica una tal intromissió no és d'estranyar, tenint en compte el costum de predicar en castellà des de fa 4 o 5 segles; àdhuc és sabut que els moros «conversos» del XVI foren catequitzats en castellà, llengua que, segons que sembla, no entenien.[39] Mn. Alcover havia de llançar grans anatemes contra els responsables de l'apostolat en una llengua que el poble amb prou feines comprenia.

16. Vegem ara com la Geografia Lingüística ens permet de seguir l'onada castellanitzant.

Alguns mots han seguit llur marxa triomfal per tot o gairebé tot el sector estudiat:

Varraco «marrà» (mapa 23) (amb bilabial, prova de la seva procedència estranya), em recorda la introducció d'un altre nom d'animal, *matxo* «mul» en tot el cat. continental.[40]

Barro «barb, gra de la cara», coneix la variant diminutivitzada *barret*, procediment molt comú en valencià (mapa 24).

Surdo «esquerrà, -er» (mapa 25). El seu triomf pot explicar-se pel fet de pertànyer a l'esfera de paraules que designen nocions que, per delicadesa o per eufemisme, es van renovant (cf. *ciego*,

35. J. PARDO, *Nuevo diccionario etimológico aragonés* (Zaragoza 1938), s.v.

36. J. M.ª IRIBARREN, *Vocabulario navarro* (Pamplona 1952), s.v.; ÍD., *Adiciones al Vocabulario navarro* (Pamplona 1958), s.v.

36a. C. GOICOECHEA, *Vocabulario riojano* (Madrid 1961), s.v. *monecillo*.

37. *DCEC* i bibliografia adduïda ací. Vegeu també, J. GUILLÉN, *El habla de Orihuela* (Alicante 1974), s.v. *monesillo*.

38. En meridenc, *manucillo* (A. ZAMORA VICENTE, *El habla de Mérida y sus cercanías* (Madrid 1943), p. 112).

39. J. FUSTER, *Heretgies*, p. 176.

40. Vegeu *ALC*, mapa 973. La forma assimilada, *varraco* 'verro', per *verraco*, és força estesa per terres de Burgos (cf. F. GONZÁLEZ OLLÉ, *El habla de la Bureba* (Madrid 1964), s.v.).

cego, manco, etc.; *arrojar*, etc.); el recurs a una altra llengua atenua allò que el mot connota d'ofensiu, impertinent o indelicat.

17. Altres veus només han avançat a la meitat occidental de la nostra àrea; l'est ha mantingut la seva fidelitat al cabal hereditari.

pavo, -va enfront de *andiá, -net*; *titot, -a*; *polit, -da*, creacions autòctones (mapa 26):

trompa, enfront de *morro* (del porc) (mapa 27);

cuernos, enfront de *banyes* (mapa 28);

civa(da), calc semàntic del castellà «cebada», enfront de *ordi* (mapa 29);

golondrina, enfront de *oronella, orandella, gorrunella* (mapa 30);

covil, acovil «cau de la llebre», enfront de *jas* (mapa 31);[41]

manteca, enfront de *sagí, segí* (mapa 32);

muletes, enfront de *closses* (o tarbenenc *crosses*) (mapa 42).

18. Altres paraules queden limitades a les zones fronteres, sense oblidar els punts de l'interior, propers a l'enclavament castellà d'Aspe i Monforte:

serrín, val. *serradures, serradís* (mapa 33);

carpinter, -é, val. *fuster*;

rosquilla, val. *gruga*, cat. *oruga* (mapa 34).

I molts altres casos propis de parles emplaçades en punts d'interferència lingüística.

19. Però els casos més interessants són els de creuament lingüístic, resultat d'una espècie de compromís entre ambdues llengües.

41. La distribució geogràfica del mot, l'absència de documentació antiga i la coincidència amb el castellà *cubil* i el murcià *cobil* (J. GARCÍA SORIANO, *Vocabulario del dialecto murciano* (Madrid 1932), s.v.) m'empenyen a considerar-lo d'origen castellà, però — no ho nego pas — amb moltes reserves: la labiodental *-v-*, topònims com *La Covil* (Cerdanya) o l'antic *Cuil sec* (Garrotxa) i derivats com «niuada» (esporàdicament en localitats lleidatanes) fan pensar certament en la possibilitat d'un arcaisme català.

El *mutxol* (mapa 35) d'aquestes zones frontereres i d'Alacant, fortament castellanitzada, sembla que ha de ser un creuament entre el cat. *mussol* i el cast. *mochuelo*, potser en un moment en què aquell s'articulava (*muŝol*);[42] pot ser que també hi hagi pesat el fet que en aquestes mateixes localitats (llevat de V 2) s'usi (*lletxuza, lletxussa, le-*) per a la *Strix flammea* i no *òbila*, com passa a la resta de l'alacantí. L'afinitat dels dos ocells nocturns podia haver donat peu a la interferència.[43]

Un altre cas original, amb una àrea més extensa, és el de *tatxar* «tacar» i *tatxa* «taca» (mapa 36). Em permeto assenyalar que el verb encara no ha estat registrat amb el seu sentit material de «tacar»; només *tatxa* «taca» per a Pego i Castalla (*DCVB*). Ara bé, com interpretar-ho? Si fos un arcaisme castellà, en la qual llengua aquest gallicisme és documentat a J. Ruiz, Calila, etc., en tindríem alguna supervivència en murcià. M'inclino provisionalment a creure en un altre creuament de *tacar* amb *manchar*, verb que, com pot veure's en el mapa, és molt viu a la majoria de localitats, i coexisteix a vegades amb *tacar* o amb *sullar*.

Sangrisola[44] contrasta amb el val. *sangonera* (mapa 37) i enllaça amb el tipus murcià *sangrijuela*.[45] Compareu amb *mutxol-mochuelo*.

20. Fuster ha al·ludit diverses vegades[46] a l'alacantinisme provincial de les terres extremes meridionals situades, a grans trets, al sud del riu Montnegre o riu de Xixona, que manifesten llur

42. Compareu el procés invers d'adaptació, en murcià, del sufix català *-ol* en *-uelo*, en paraules com *portichuelo* (val. *portitxol*), *piñuelo* (val. *pinyol*) (cf. García Soriano, *Vocabulario del dialecto murciano*, s.v.).

43. Així hom evitava també l'homonímia amb *mussol*, que, per altra part, a Crevillent i Guardamar ha passat a *tramussol*, per creuament amb *tramús* (*ALDC*).

44. A Elx, *sangresola* (P. Barnils, *Més materials de contribució a l'estudi del català d'Alacant*, p. 261).

45. J. García Soriano, *Vocabulario del dialecto murciano*, s.v.

46. J. Fuster, *Nosaltres els valencians*, 2.ª ed. (Barcelona 1964), pp. 212-217; pròleg a *Alacant a part* de J. V. Mateo.

esperit diferencial respecte a la resta de comarques valencianes del sud. I a aquesta diferenciació, hi cerca causes històriques de rel antiga. «Si bé es mira, aquesta zona "deslligada" ve a coincidir per la seva frontera septentrional amb la línia Biar-Busot, que, com és sabut, constituïa el límit de la primera conquesta, la de Jaume I. De Biar-Busot cap al sud s'estenen les terres recuperades per Jaume II del poder de Castella en el segle XIV. La província d'Alacant sembla partida per aquesta ratlla històrica: els "alacantins" que en viuen al nord se senten més valencians que no pas els que se'n situen al sud. El fet té segurament causes profundes: materials, de geografia, d'articulació económica. Un alacantí de Dénia, de Pego, d'Alcoi, és encara un «valencià». Un alacantí d'Alacant, de Monnóver, d'Elx, comença a ser gairebé exclusivament "alacantí".»[47]

Aquestes terres meridionals foren constituïdes en «governació», amb una certa autonomia, obtingueren la seu diocesana a Oriola i reberen el recolzament d'un port, el d'Alacant, cada dia més dinàmic i puixant.

Les isoglosses lèxiques de signe castellà analitzades al paràgraf 17 s'acosten, molt «grosso modo», a la línia divisòria assenyalada per Fuster: *rosquilla, muletes*; però sovint trobem més aviat, sense que hi hagi superposició d'aquestes isoglosses, una línia paral·lela però més septentrional que va oblíquament des del nord de La Font de la Figuera (V 2) cap a Altea (loc. 6).

Allò que crida l'atenció en força casos és el bastió de resistència catalana del racó oriental, amb Xàbia.

21. Així com, des de l'Edat Mitjana, el català ha sofert infiltracions de l'occità a la seva parcel·la més septentrional, cosa que obeeix a causes històriques i geogràfiques,[48] a l'extrem sud s'ha prodigat la penetració castellana abonada per la contigüitat geogrà-

47. Pròleg a J. MATEO, *Alacant a part* (Barcelona 1966), 7-8; tema que és tractat més àmpliament a *Nosaltres els valencians*, pp. 211-217.

48. Vegeu, per exemple, E. GUITER, *Algunes infiltracions del lèxic occità en el domini lingüístic del català*, «Estudis Romànics», I, pp. 153-158.

fica, la repoblació, les migracions i el prestigi posterior de la llengua estatal. Però aquest és un sol aspecte de la qüestió, que, en punts molt limitats, hem tractat d'exposar a les pàgines anteriors. No es pot oblidar que la repoblació catalana en territori murcià, estudiada estadísticament per Gual Camarena,[49] tingué un paper capital que va determinar un corrent lingüístic de sentit oposat, cap a l'oest. És prou conegut el crescut elenc de catalanismes (quasi un 50 per cent) que formen el vocabulari «panocho» o murcià de l'horta. Els treballs de Lemus, J. Ramírez Sarriá i, especialment, de J. García Soriano[49a] són meritoris, i reuneixen materials molt útils, però necessiten una revisió i un nou enfocament, després de l'aparició d'obres importants en el camp de la Dialectologia i de la Geografia Lingüística. La realització de l'anunciat *Atlas lingüístico de Murcia* podrà aclarir també punts obscurs, comprovar la continuïtat de certs fenòmens entre valencià i murcià i qui sap si constatar un anivellament en detriment del català.

No pretenc enfondir en aquest moment en un tema que exigiria molt més temps que aquell de què disposo. Voldria només mostrar la necessitat de delimitar, amb criteris més segurs, els elements catalans dels aragonesos dins el murcià, per tal d'evitar apreciacions inexactes, com les emeses sobre aquest punt per A. Zamora Vicente en la seva *Dialectología española*,[50] obra excellent en el seu conjunt. No és just catalogar termes com *bajoca* «mongeta tendra», *chulla* «tros de carn», *gemecar* «sanglotar» i *melsa* «melsa» entre els aragonesismes del murcià, quan per les mateixes raons podríem agrupar-los amb els catalanismes.

Per altra part, cal descartar de la llista de «valencianismes i catalanismes» el mot *barchilla* — que no és «mesura del ter-

49. J. Gual Camarena, *La Corona de Aragón en la repoblación murciana*, «VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón» (Barcelona 1962), pp. 303-310.

49a. Cal afegir-hi darrerament J. Guillén García, *El habla de Orihuela* (Alacant 1974).

50. Madrid 1967, 2.ª ed., pp. 343-344.

reny» sinó «mesura de grans» —,[51] ja que en català és *barcella* (cf. *DCVB*, s. v.), i incloure'l en el grup d'aragonesismes: arag. «*barchilla* (o *barquilla*), la duodécima parte de un cahiz de grano».[52]

III. TÀRBENA I LES PETGES DELS COLONITZADORS MALLORQUINS

22. Al sector oriental d'Alacant, almenys a les comarques del Marquesat de Dénia, les Valls de Pego, la Marina i la Vall de Guadalest, és de general coneixement la colonització mallorquina de Tàrbena i els pobles de la Vall de Gallinera. Així, Baltasar Porcel, en el seu recent llibre de notes marineres, *Arran de mar*, al capítol dedicat a Calp i Ifac ens conta les impressions següents d'un mallorquí de Sóller, instal·lat en aquell poble: «El solleric m'explica que un poble de l'interior, Tàrbena, és de mallorquins: que els portà el rei en Jaume, en conquerir això, i que són gent de fe, que mengen sopes i fan sobressades i salen en parlar. És probable — comenta l'escriptor — que hi hagi part de veritat en aqueixes afirmacions, menys en la d'atribuir al rei el transport humà».[53]

Efectivament, a Tàrbena hom fabrica sobressada molt gustosa que pot competir amb la insular[54] i la majoria dels seus habitants se serveixen, entre ells, de l'article derivat de *ipse*, *ipsa*. Això de les sopes no vaig tenir ocasió de comprovar-ho perquè desconeixia, quan em vaig desplaçar a aquell poble, el text de Porcel; els meus antecessors insulars haurien donat una prova de mal gust si haguessin deixat extingir la delícia gastronòmica de les «sopes mallorquines».

51. García Soriano, *Vocabulario del dialecto murciano*, s.v.
52. J. Pardo Asso, *Nuevo diccionario etimológico aragonés*, s.v.
53. B. Porcel, *Arran de mar* (Barcelona 1967), pp. 197-198.
54. Per metonímia, *tàrbena* ha passat a designar, en valencià, la sobressada fabricada a la localitat d'aquest nom; cf. P. Barnils, *Zur Kenntnis einer mallorkinischen Kolonie in Valencia*, *AORLL*, VI (1933), p. 186, publicat abans a la «Zeitschrift für romanische Philologie», XXXVI (1912); *DCVB*, s.v.

23. Com arribaren a Tàrbena i Vall Gallinera aquelles famílies mallorquines? Com és sabut, el rei Jaume I no té res a veure en l'empresa. Després de l'expulsió dels moriscs a principis del segle XVII, aquelles terres van quedar desproveïdes de braços o, almenys, molt mancades. Per això el Duc de Gandia, Virrei de Mallorca, va dur-hi «un bell esbart de famílies mallorquines», com diu Alcover,[55] perquè continuessin el conreu d'aquells camps abandonats. Vet ací un desplaçament humà que ofereix, en l'ordre lingüístic, un gran interès. El primer que s'ocupà de la modalitat lingüística d'aquests pobles colonitzats fou Barnils, el 1912, molt lleugerament, amb algunes notícies històriques.[56] A través de la documentació adduïda, sabem que es van desplaçar unes 150 famílies a Vall Gallinera i que també es van escampar per la Vall de Pego.[57] La caracterització lingüística de Barnils és breu, referida especialment a l'article.

Més tard (1918), A. M.ª Alcover, en una de les seves escapades dialectològiques pel regne de València, llançat a la cacera de les variants de la flexió verbal,[58] es va aturar a Tàrbena i, en el curs de les seves enquestes, va reunir algunes notes lingüístiques sobre aquest parlar: va escorcollar un *llibre de baptismes* on inventaria una sèrie de cognoms d'origen mallorquí (*Cifre*, *Calafat*, *Estelrich*, *Jordà*, *Mascaró*, *Ripoll*, *Sastre*, *Rosselló*, etc.) i va observar que el «dialecte tarbener (...) conserva encara una bona partida de coses del mallorquí, si bé n'ha perdudes moltes més que no en con-

55. A. M.ª ALCOVER, *Dietari de l'eixida p'el Reyne de València i Catalunya ocidental* (1918), *BDLLC*, X (1918-19), p. 172.

56. P. BARNILS, *Zur Kenntnis*, pp. 181-188.

57. *Ibidem*, p. 185, nota 2. També degueren arribar esquitxos d'aquesta colonització a pobles del Marquesat de Dénia, com Pedreguer, si ens fiem de la cançó popular que diu: «Dels pobles del Marquesat / que parlen més mallorquí, / és Pedreguer, sense dubte, / com tots saben per allí» (*Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, II, p. 55). Segons Martí Gadea, els habitants del susdit poble reben el sobrenom de *boçals* «perquè són molt senzills, mancats de cultura i amb reminiscències mallorquines en llur llenguatge, per tal com són descendents de pobladors mallorquins» (ap. *DCVB*, s.v. *boçal*).

58. A. M.ª ALCOVER, *Dietari*, pp. 172-176, dedicades a Tàrbena.

serva».[59] «De la conjugació peculiar de Mallorca ja no conserva casi res, havent adoptada casi per complet la valenciana.»[60] L'infatigable filòleg mallorquí enumera una sèrie de trets insulars, alguns vàlids, d'altres no necessàriament mallorquins. Després de tres dies d'enquesta, va continuar el seu viatge «verbal», no sense haver fet abans una plàtica en tarbenenc que meresqué les felicitacions dels fidels pel fet d'haver-lo entès, i llur gratitud per la salutació que els havia adreçat de germà per la fe i per la sang.

A partir d'ara intentarem de fer un estudi de doble caràcter: l'adaptació, d'una part, del sistema lingüístic dels immigrants al sistema receptor, el valencià del segle XVII; i, de l'altra, les petges que, després de tres segles i mig, han deixat de llur dialecte autòcton en el parlar de Tàrbena.

La meva condició de mallorquí i els materials abundants del *ALDC* i d'obres tan ambicioses com el *DCVB* amb les quals no comptaren ni Barnils ni Alcover faran possible un estudi més ampli i sòlid de les supervivències dels colonitzadors mallorquins. Per a arribar a conclusions segures sobre el mallorquinisme de certs trets, cal tenir la certesa que fora de Tàrbena i Vall Gallinera les solucions lingüístiques són diferents.

24. Adaptació del mallorquí importat al sistema fonètic del valencià meridional. Vocalisme tònic

Hi ha raons per a pensar en un sistema fonètic del mallorquí del segle XVII molt similar a l'actual.[61] El sistema del vocalisme tònic insular

/u/ /i/
/ọ/ /ẹ/ /ẹ/
/ǫ/ /ę/
/a/

59. *Ibidem*, p. 174.
60. *Ibidem*.
61. Pel que fa al vocalisme, segurament no s'havia iniciat el pas a /ę/ del fonema neutre /ę/ de *ceba, blè*, etc., que a les Balears afecta algunes loca-

fou objecte, entre els immigrants mallorquins de Tàrbena i segurament després d'unes quantes generacions, d'un reajustament el resultat del qual fou:

/u/ /i/
/ọ/ /ẹ/
/ọ/ /ẹ/
/a/

és a dir, amb absorció del fonema /ẹ/ (*e* neutra) pel fonema /ẹ/. D'aquesta manera /nẹt/, /ẹlẹ́/, /kẹmẹ́tẹ/, /krẹ́stẹ/, etc. foren substituïts per /nẹ́t/, /alẹ́/, /kamẹ́ta/, /krẹ́sta/, etc., adaptantse amb això al sistema vocàlic tònic autòcton de Tàrbena i del valencià meridional.

25. Vocalisme àton

Igualment el vocalisme àton mallorquí

/u/ /i/
/o/ /ẹ/

va veure substituït el seu fonema neutre /ẹ́/ per /e/ o /a/ segons que li corresponia d'acord amb el valencià:

/u/ /i/
/o/ /e/
/a/

Exemples: /tẹlẹ́/ → /tẹlẹ́r/; /fẹr̄ẹ́/ → /fẹr̄ẹ́r/; /fọ́rkẹ/ → /fọ́rka/; /gẹvẹ́lẹ/ → /gavẹ́la/.

litats i és d'aparició moderna; he mirat d'explicar aquest canvi en el marc de la fonologia en la meva comunicació al 1.er Colloqui de Lingüística Catalana, celebrat a Estrasburg (abril 1968); cf. *La linguistique catalane* (Paris 1973), pp. 308-310.

26. Consonantisme

El sistema fonològic consonàntic del català general, segons A. Badia,[62] es compon de 23 fonemes. El del valencià meridional constaria del mateix nombre de fonemes, però amb dos canvis: introducció, en l'ordre labial, de la fricativa sonora /v/ i supressió, en l'ordre palatal, de la fricativa sonora /ž/ en qualitat de fonema per a reduir-la a un simple alòfon de la fricativa sorda /š/: [pẹž bọ] cat. *peix bo*, però [pẹ́š]. El sistema del català, en la seva modalitat valenciana meridional, seria, doncs, el següent:

			Labials	*Dentals*	*Palatals*	*Velars*
1.	Interruptes (oclusives o africades)	sordes	/p/	/t/	/ŝ/	/k/
		sonores	—	/ẑ/	/ẑ/	—
2.	Oclusives (també realitzades africades)	(sonores)	/b/	/d/	—	/g/
3.	Fricatives i sibilants	sordes	/f/	/s/	/š/	—
		sonores	[/v/]	/z/	(/ž/)	—
4.	Contínues	(sonores)	—	—	/y/	/w/
5.	Sonants nasals	(sonores)	/m/	/n/	/ṇ/	—
6.	Sonants líquides (sonores)	laterals	—	/l/	/ḷ/	—
		vibrants	—	/r/, /r̄/	—	—

62. A. M. Badia i Margarit, *Problemes de la commutació consonàntica en català*, «Boletim de Filologia», XXI (1965), pp. 326-335.

En el quadre, pres de Badia,[63] hi figura entre parèntesis quadrats el fonema inexistent en la major part del català oriental i entre parèntesis la variant combinatòria de /š/.

Quant a l'adaptació del consonantisme mallorquí al valencià meridional, concretament de Tàrbena, cal observar:

1) En l'ordre labial, la /v/ ja existia a la parla autòctona dels mallorquins: /vi/ *vi*, /kavál̥/ *cavall*, etc. Una sola variant: /ɾatẹ́ta bo̧la̧ó̧ra/ «rat-penat», en comptes de /volaó̧ra/. És més freqüent el cas de substitució de /b/ per /v/: /vísko/ *bisco* (castellanisme), /váka/ *baca*, especialment en préstecs del castellà.[64]

La realització oclusiva de /b/ intervocàlica (i a vegades també de *d* i *g*), freqüent al sector meridional valencià, va contagiar també el tarbener; això ha fet possible el pas a /p/ en casos com *repost*[65] per *rebost* i (*mans*) *palpes* per (*mans*) *balbes*, per bé que en aquest darrer cas pot haver influït un creuament amb *palpar*.[66]

2) En l'ordre palatal, /ž/ fou sistemàticament substituït per /ʑ̂/, i /š/, en posició inicial, per /ʃ̂/:

/šorigé/ → /ʃ̂origér/ «xoriguer»
/šẹɾá/ → /ʃ̂aɾár/ «xerrar»
/žẹl/ → /ʑ̂ẹ́l/ «gel»
/ẹžuntẹmẹ́nt/ → /aʑ̂untamẹ́nt/ «ajuntament»

En alguns casos, de posició interna, el mallorquí coneixia la [ʑ̂]: [nẹ́tẹ́ʑ̂á] 'netejar'. Caldria aprofundir en l'estudi de la fonètica històrica mallorquina per a saber si al segle XVII la *j-* de *jove* corresponia encara a una africada.

63. *Ibidem*, p. 326.

64. Paral·lelament en mallorquí es diu [višiklẹ́tẹ] *bicicleta*, [vi̧á] *billar*.

65. *Repost* «provisió de coses de durada, en el rebost» (*DCVB*, s.v.) figura, com hàpax, en un text de 1262. És impossible que el nostre exemple sigui un arcaisme, tant més que *rebost* apareix en diversos textos antics valencians (*Tirant*, *Procés de les olives*, ap. *DCVB*, s.v. *rebost*).

66. Compareu-ho igualment amb *barca de capotatge*, «barca de cabotatge», registrat a Xàbia (*ALDC*, núm. 1734 del Qüestionari) i vegeu la comunicació de Joaquim Rafel d'aquest Col·loqui.

La *i* [y, j, i̯] (< LY, C'L, G'L) de *paia, ceia,* etc. fou substituïda per la lateral [l̪]: *palla, cella,* etc.

3) La resta de diferències afectava la freqüència de fonemes: la -R final articulada dels infinitius [kantár] i substantius [azbarzḗr]; la desaparició de la -D- del sufix -ADA < ata: [sobrasá] *sobressada,* [esprà] *vesprada,* [papá] *papada.*

4) Certes combinacions de consonants ja eren conegudes pels mallorquins immigrants. Així [-nt] en lloc de [-n]: [vént], [pǫ́nt], [fǫ́nt]; [-nk] en lloc de [-ŋ]: [bánk]; [ll] en lloc de [l̪l̪]: [mélla], [espálles]...

27. Vegem ara si podem detectar, dins d'aquesta general absorció del mallorquí pel valencià, algun tret consonàntic que recordi el dialecte dels colonitzadors:

1) Dins el vocalisme, trobo dos trets que poden remuntar-se al mallorquí del segle XVII: *a*) [korézma] per [kwarẹ́zma], «quaresma». Pot ser una romanalla del mall. *coresma* (avui [korẹ́mẹ]), però la presència d'aquesta variant a V 1, V 4, V 3 i 11 ens posa en guàrdia i ens obliga a ésser cauts (mapa 38). *b*) La *i* de *melicotó,* «préssec», en canvi, constitueix com una minúscula illa deserta en un oceà de *melocotons, malacatons, alpérsecs, abèrtxics,* etc. (mapa 39).

2) Vegem ara alguns trets consonàntics esporàdics:

a) *jutger* [ž̃užẹ́r], (cat. *lleuger*), que no figura al *ALDC*, em cridà l'atenció perquè presenta una assimilació de la lateral inicial a la palatal següent, com en mallorquí vulgar *juger*, pron. [žužẹ́] o [ž̃užẹ́]. Ni en valencià ni a la resta del domini català s'ha registrat una tal assimilació.[67]

67. Cf. *DCVB*, s.v. *lleuger*; *Atlas linguistique des Pyrénées Orientales* (Paris 1966), mapa núm. 312 ([l̪ẹu̯žẹ́, l̪au̯-, l̪iu̯-]).

b) *Bixest* [bišẹ́st] se separa de la diftongació o de la manca de palatalització de la majoria de localitats *bisiest(o)*, *visesto*, *bisest*; només V 1 [bišẹ́st] (mapa 40). En mall. *beixest*, *bixest*.[68]

c) *Ribrell* [r̄ibrẹ́ḷ] «gibrell». A les restants localitats alacantines trobem *llibrell* (com en català general), *llibrellet* o *dibrell*, a conseqüència d'una dissimilació de palatals laterals. En mallorquí, *ribell*, que pressuposa un **ribrell*, amb ulterior dissimilació eliminatòria de vibrants. Malgrat que la variant *ribell* s'estengui des de Lleida a Tortosa, la distribució de la variant al valencià meridional ens porta a considerar-lo un record llunyà de l'antic dialecte dut a Tàrbena (mapa 41).

d) *Crosses* [krọ́ses] contrasta amb la uniformitat de *closses* al sector nord, i del castellanisme *muletes* (o *gayátos*, *-tes*) al sud. En mall. *crosses* (mapa 42).

e) Les assimilacions [kaŝána] i [disátte][69] per [kapsána] o [disápte], respectivament, tan característiques del mallorquí (així com del menorquí i del rossellonès), són també imputables a antigues habituds assimilatòries pròpies de les illes.

f) Altres variants consonàntiques de Tàrbena, amb paral·lelismes en el mallorquí, com són [astidọ́rẹs], mall. [ẹstidọ́rẹs], «tisores» (mapa 43) i [mẹ́lla][70] mall. [mẹ́llẹ], malgrat que presenten formes idèntiques en altres punts aïllats del valencià meridional, pogueren veure assegurada llur supervivència per la coincidència formal.

28. Morfologia. L'article

A Tàrbena hem pogut comprovar l'existència d'un doble registre en l'ús de l'article: el «salat», d'origen mallorquí, i el valencià general. Aquí, en l'ús autòcton de l'article, és on es fa més

68. El *DCVB* porta solament la transcripció (bẹšẹ́st) com una forma viva de Ciutadella; a Mallorca (Campos, Llucmajor) he sentit [bišẹ́st].

69. Al costat de [disápte].

70. Citat també per Alcover, *Dietari*, p. 175.

ostensible la petja insular. Juntament amb la preparació de les sobressades, diria que és, per a un profà, el signe més visible de la procedència d'aquesta gent tarbenera.

Les formes de l'article salat de Mallorca (excepte Pollença) són:

	MASCULÍ		FEMENÍ	
	+ *consonant*	+ *vocal*	+ *consonant*	+ *vocal*
SINGULAR	es	s'	sa	s'
PLURAL	es	ets	ses	

Exemples: *es camí, s'ase, sa cadira, s'aresta*; *es camins, ets ases, ses cadires, ses arestes.*

Existeix, a més, la variant *so* (*s'* davant vocal), *sos*, quan precedeix la preposició *amb*: *amb so mànec, amb sos llibres.*

El sistema de l'article tarbener és més senzill:

	MASCULÍ		FEMENÍ	
	+ *consonant*	+ *vocal*	+ *consonant*	+ *vocal*
SINGULAR	as	s'	sa	s'
PLURAL	as		ses	

Exemples: *as cap, as llibre*; *s'amo, s'home*; *sa barra, sa sarment*; *as hòmens, as peus*; *ses arestes, ses ànimes.* Tàrbena desconeix les variants *ets* (com l'eivissenc) i *so*(*s*) (com el menorquí).

Respecte a l'ús de cadascun d'aquests registres, cal observar que l'article salat és el que usa la gran majoria del poble,[71] els parlants autòctons en les seves relacions quotidianes; però aquests mateixos són els qui, en la seva comunicació amb gent forastera, recorren a l'article literari. Al principi de la nostra enquesta m'esforçava, com a mallorquí, a introduir *es*, *sa* a la meva conversa;

71. El 90 per cent, em deia un observador culte de la localitat.

però la resposta instintiva tenia per base l'article *el, la.* Això mateix constatava Barnils fa més de mig segle.[72] En canvi, Mn. Alcover, a la seva enquesta amb unes nenes, afirma que aquestes «me corretgeixen a mi mateix en l'ús dels articles *es* i *sa*, que jo, en sortir de Mallorca, no solec usar per oportunisme».[73]

29. L'ARTICLE PERSONAL

El valencià meridional no usa, ordinàriament, cap article personal, davant noms de persona; només s'exceptua el parlar de Crevillent, on al costat de [la xwána], [la maría] hom diu [el pédro] o [xwán]. És curiós que només a Tàrbena aparegui [am pédro] - [la maría] (mapa 44),[74] la forma masculina del qual [an] té una indubtable relació amb l'article personal mallorquí *en*, de plena vitalitat.

30. VOCABULARI

Dels tres mots considerats per Alcover[75] com a mallorquins, cal tenir en compte que *recapte* «provisió, menjar» i *beneit* «ximple» estan força estesos;[76] *maleit* «rabiós, de mal geni», en canvi, recollit també a la nostra enquesta, abraça, a més de Mallorca i Menorca, una àrea que es redueix gairebé exclusivament a la zona de colonització balear.[77]

Alguns altres termes concomitants amb el mallorquí ocupen una àrea força estesa en el valencià o en el català nord-occidental.

72. P. BARNILS, *Zur Kenntnis*, p. 186.
73. A. M.ª ALCOVER, *Dietari*, p. 173.
74. Com que les respostes a aquesta pregunta no han estat transcrites en totes les localitats, presento un mapa fragmentari que dóna idea del contrast de l'ús d'aquest article personal.
75. A. M.ª ALCOVER, *Dietari*, p. 175.
76. Cf. *DCVB*, s.v.
77. Dénia, Pego, Vall de Gallinera (*DCVB*, s.v.).

En aquests casos, el dialecte arribat amb els colonitzadors no féu sinó afermar i consolidar aquests mots coincidents en ambdós dominis dialectals:

busca (*a l'ull*) (cat. *brossa*) està força estès (mapa 45);

granera (cat. *escombra*) és general a tot el valencià i al català nord-occidental;[78]

esclata-sangs (cat. *rovellons*) s'estén, com a mínim, des d'Altea fins a Alzira[79] (mapa 46);

gírgola (mena de bolet comestible) apareix en punts aïllats del valencià meridional, com Torremançanes i La Font de la Figuera;[80]

alegar (cat. *desbravar*, mall. *aregar*); cf. § 9 i mapa 13.

31. Segueix ara una curta llista de mots o variants que per la seva exclusiva localització a Tàrbena o en una zona restringida del valencià meridional, on els mallorquins del segle XVII van tenir algun paper, poden considerar-se com un antic tribut lingüístic insular:

oruga «eruga» apareix sorprenentment envoltat per àrees de *gruga*, *rosquilla* o *cuc* (mapa 34);

titineta o *tetineta* (*de la coa llarga*) «cuereta» (mapa 47), mallorquí *titina*; segons el *DCVB*, també apareix a Patró, la Vall de Gallinera, Sanet... «poblacions alacantines influïdes per la immigració mallorquina del segle XVII» (s. v.);

allot [aḷọ́t] «llot», enfront de *sieno*, *seno*, *tarquim*, *-in*, *solatge*, etc. de la resta del sector (mapa 48). Mall. *llot* [ḷọt] amb o oberta, enfront del cat. oriental, on és tancada [ḷọ́t];

78. J. VENY, *Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes*, § 70.
79. *ALDC*, pregunta núm. 1093 del *Qüestionari*.
80. *Ibidem*. Aquesta localització meridional de *gírgola* no ve notada al *DCVB*.

conillons amagar (*jugar a-*) «jugar a la cuit». Crida l'atenció l'ús del mateix sufix diminutiu que el mallorquí (*conillons amagats*). Als punts on s'ha buscat la imatge dels conills, hom diu *a conillets, a conills.* A la resta: *a cut, a cuit, a put, a la pit, a cut, a cuquet*, etc. (mapa 49);

palpes (*mans-*) «mans balbes», mall. *mans balbes* pron. [baụbes] (és possible que al segle XVII la *l* no s'hagués vocalitzat). Respecte a la *p*, vegeu § 26, 1) i nota 66. A la resta del sector dialectal estudiat tenim: *mans anganxaes, gelaes, botges, ertes, angarrotaes, angarsides*;[81]

ascanyat «ronc, afònic», mall. *escanyat* (*escanyar* significa en cat. general «ofegar»);

animpassá, mall. *animpassada*, cat. *anit*;

serraís, mall. *serradís*, cat. *serradures* (mapa 33). A Altea, *serraïssa*;

remutxalla «ramalla», mall. *ramutxaia*;[82]

cap caparull «cim, extrem superior d'un arbre», mall. *cap caracull*, o *cap curucull* [kák kẹrẹkúḷ, kák kurukúḷ]. Possible modificació del sintagma mallorquí, per influència de *cap*; *el DCVB* el localitza també a Sanet, que tampoc no és aliè a la immigració estudiada.

Segueixen ara tres casos de valors semàntics idèntics al mallorquí:

dissabte, cat. *vespra*, com a la resta del valencià (mapa 50). També Pego — que rebé esquitxos de la immigració insular — coneix aquesta accepció;[83]

sembrar, cat. *plantar*. Ex.: *sembrar cols*. També és conegut *plantar*;

capell, «didal (de la gla)», mall. *capell*.

81. Pregunta núm. 674 del *Qüestionari* del *ALDC*.
82. Pregunta núm. 298 del *Qüestionari* del *ALDC*.
83. A Pego es diu també *veïnat, veïná* «veí, -na», com a Mallorca, en lloc de *veí, veïna*, general en tot el català continental.

Agrupats per grups nocionals, tindríem:

1) Vida agrícola: *allot, sembrar, capell, cap caparull, remutxalla.*
2) Fauna: *titineta de la coa llarga, oruga.*
3) Estat físic: *mans palpes, ascanyat.*
4) Temps cronològic: *animpassá, dissabte.*
5) Jocs infantils: *a conillons.*
6) Vida domèstica: *serraís.*

32. Trets lèxics particulars

Finalment, al costat dels escassos fenòmens lingüístics heretats de la colonització insular, mantinguts esporàdicament després d'un procés de «valencianització», voldria també posar en relleu la particularitat d'alguns trets lèxics, l'absència dels quals de les millors obres lexicogràfiques o de monografies especialitzades fa pensar que encara resta molt camp a recórrer en la tasca de recollir materials dialectals del domini català, especialment del sud. Només uns exemples:

gorrunella «oreneta» no és registrat al *DCVB* ni a l'estudi onomasiològic que dedicà a aquest ocell M. Sanchis Guarner;[84] a la resta de la zona meridional apareixen *orandella, oronella, oroneta, golondrina, golan-* (mapa 30);

rateta voladora [r̄ate̤ta bolaǫ́ra] «rat penat», un altre significant a afegir a l'inventari de M. Sanchis Guarner,[85] a més de *mosenillo, monesillo,* d'altres punts meridionals. Compari's amb el valencià antic *rat-volant,* el való *rat volant* i el piamontès *rata voloira;*[86]

84. M. Sanchis Guarner, *Els noms catalans de l'oronella (Hirunda rustica),* «Studia Philologica, Homenaje a Dámaso Alonso», III (Madrid 1963), pp. 381-396.

85. M. Sanchis Guarner, *Los nombres del murciélago en el dominio catalán, RFE,* XL (1956), pp. 91-125.

86. *Ibidem,* p. 110.

sotana «davantal dels nens», enfront de *bavero*, *babero*;

viró és el nom corrent del «bitxo»,[87] però conviu amb un altre de més expressiu, *miracielos* [mirasjẹ́lọs], d'aire indubtablement foraster.[88]

CONCLUSIONS

33. Amb aquest estudi, a vegades més informatiu que explicatiu, em penso haver mostrat:

a) com el *ALDC* acreix en moltes ocasions els materials lingüístics aplegats en obres anteriors;

b) l'enorme interès lingüístic de la zona estudiada, sovint conseqüència de la barreja constant de pobles de llengües i dialectes diversos;

c) com, malgrat el creixent acomodament del dialecte mallorquí al sistema lingüístic valencià de Tàrbena i la seva regió, he pogut anar espigolant, a través de la Geografia Lingüística, algunes supervivències del dialecte dels colonitzadors baleàrics que hi arribaren el segle XVII (article salat, article personal masculí i un breu vocabulari amb termes aïllats, referents especialment a la vida agrícola).

JOAN VENY I CLAR

87. Que a la nostra zona coneix les variants *vitet*, *ditet* i *visolet* (*ALDC*).

88. Efectivament, *miracielos* és localitzat, almenys, al parlar de la Rioja (cf. C. GOICOECHEA, *ob. cit.*, s.v.).

OBRES CITADES ABREUJADAMENT

A. M.ª BADIA, *Gramática històrica catalana* (Barcelona 1951) (= BADIA, *Gram. hca.*).
P. BARNILS, *Die Mundart von Alacant*, *AORLL*, VI (1933), pp. 189-256 (= BARNILS, *Mundart*).
F. de B. MOLL, *Gramática històrica catalana* (Madrid 1952) (= MOLL, *Gram. hca.*).

SIGLES

ALC = *Atlas lingüístic de Catalunya* (Barcelona 1923-1964).
ALDC = *Atlas lingüístic del domini català* (en curs de preparació a la Universitat de Barcelona).
ALPI = *Atlas lingüístico de la Península Ibérica* (Madrid 1962).
AORLL = *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* (Barcelona 1928-1934).
BDLLC = *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (Palma de Mallorca 1902-1936).
DCVB = ALCOVER-MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear* (Palma de Mallorca 1930-1962).
DCEC = J. COROMINAS, *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (Madrid 1954).

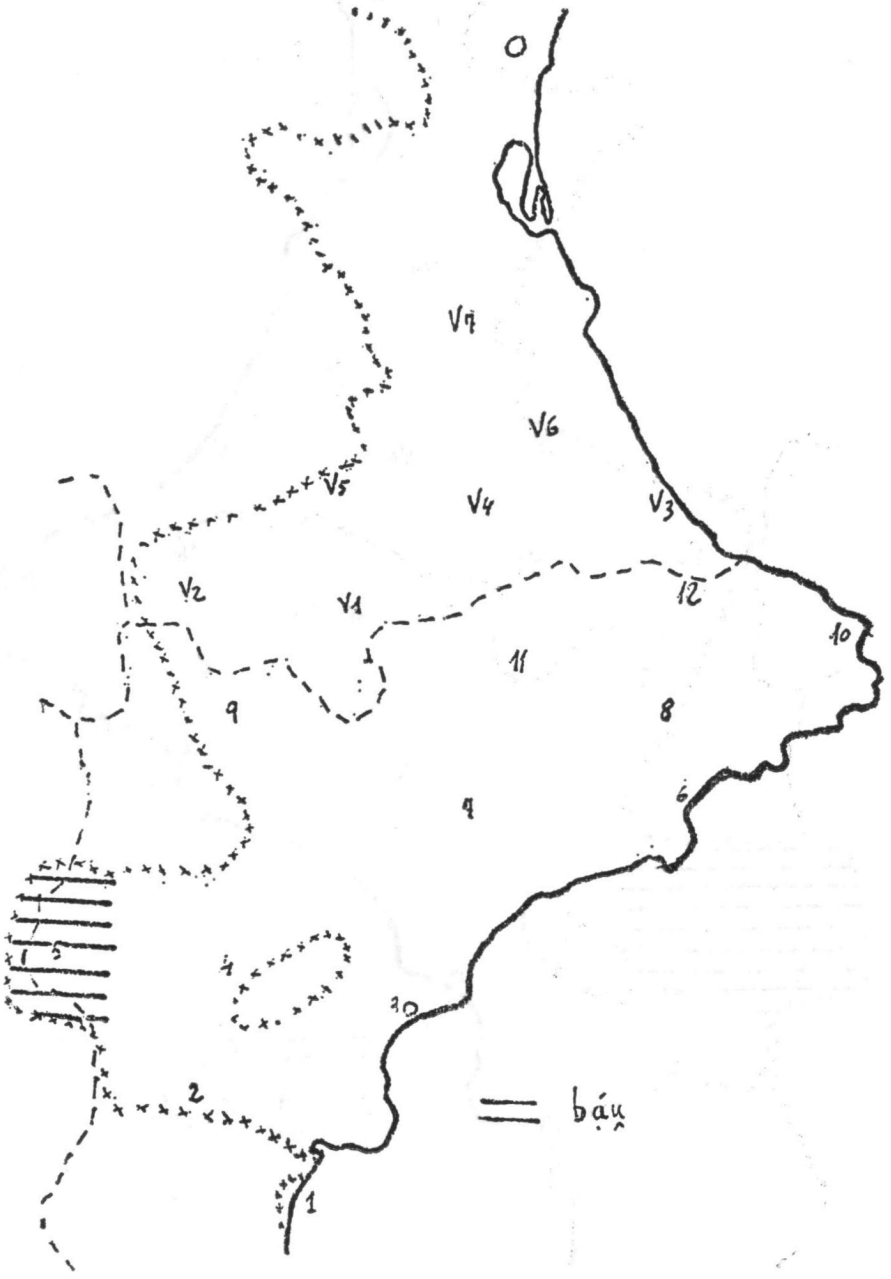

Mapa 1: Zona de «bau» (cat. «bou)» (*ALPI*, 28)

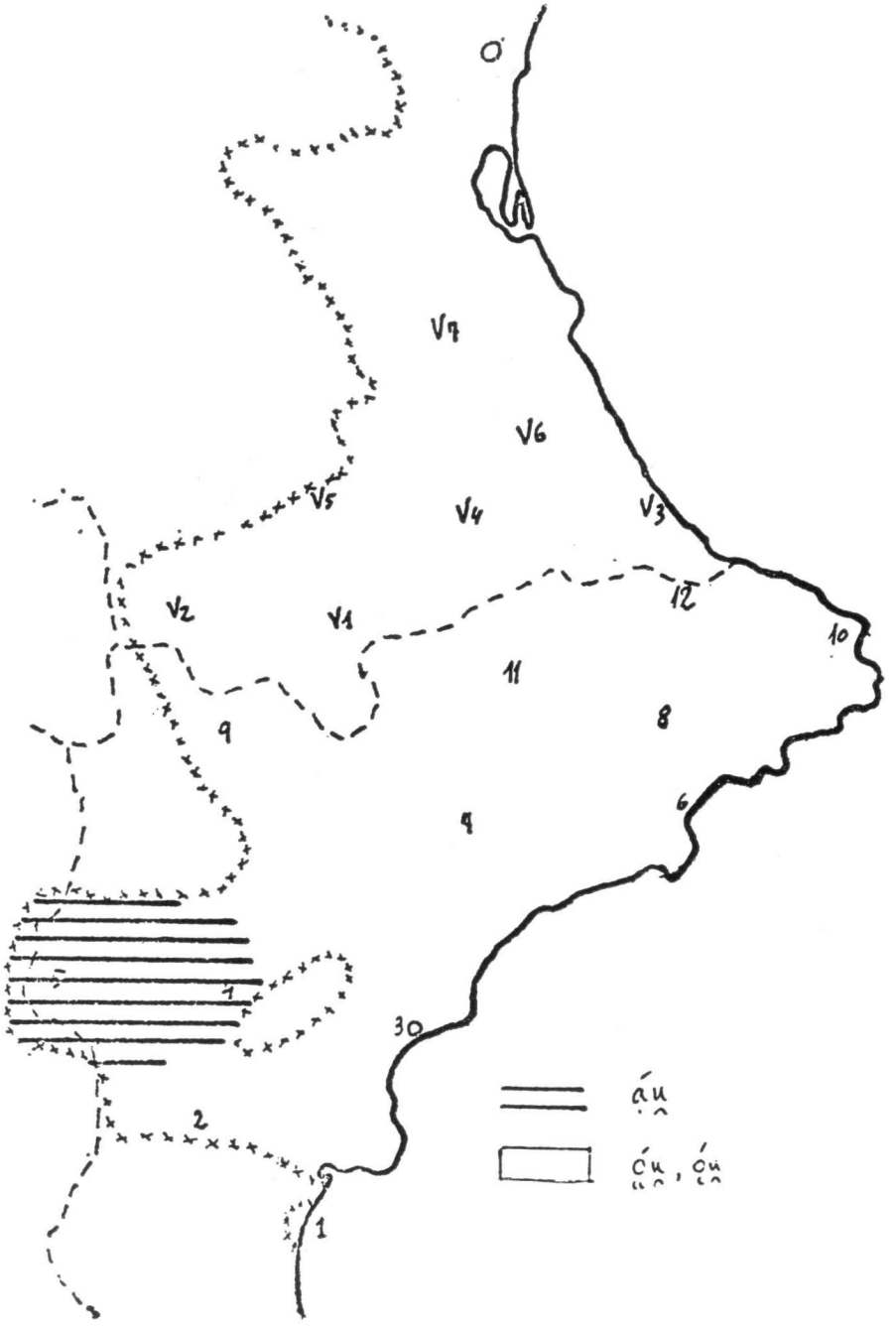

Mapa 2: Variants d'«ou» (cat. «ou») (*ALDC*, 414)

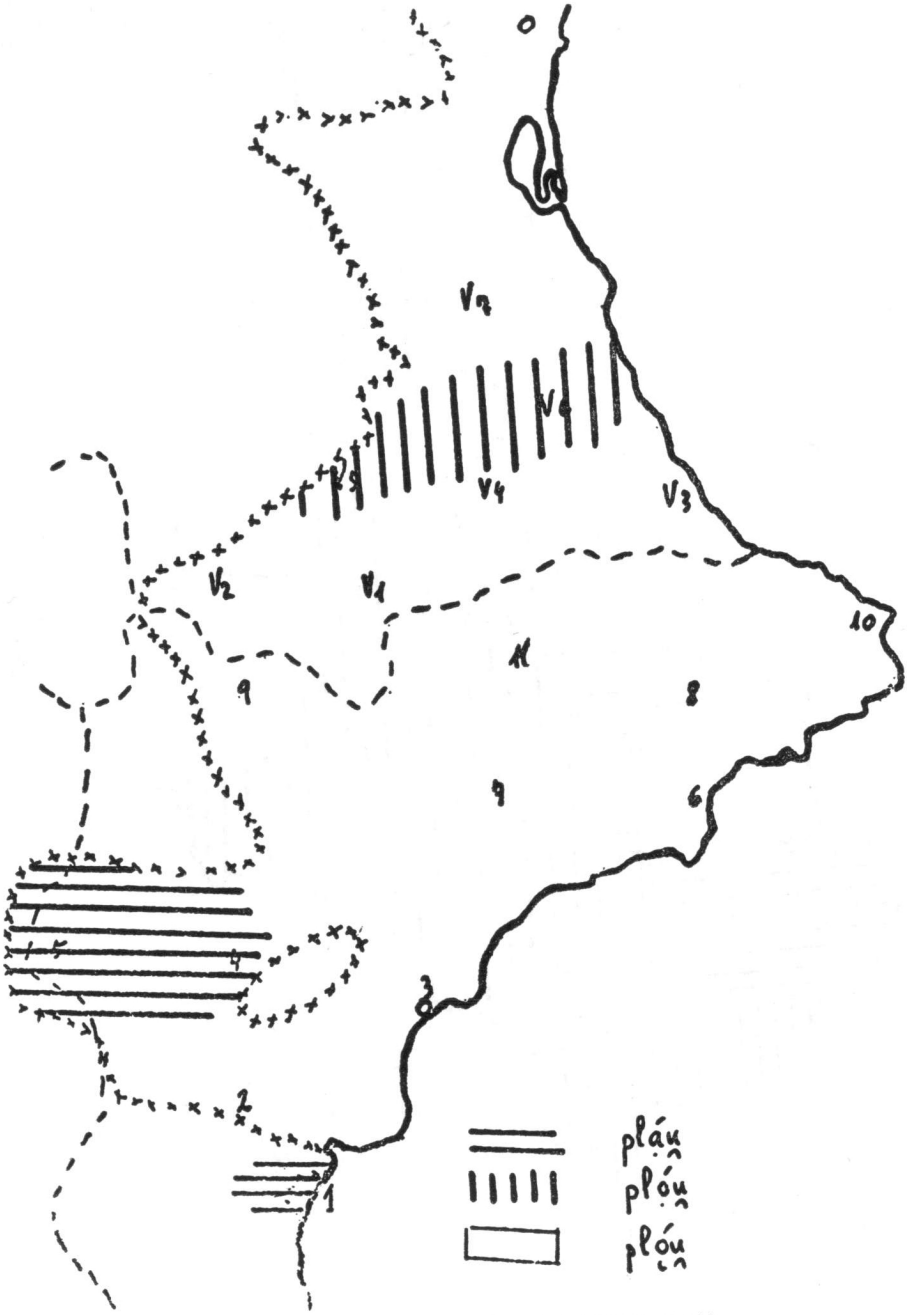

Mapa 3: Variants de «plou» (cat. «plou») (*ALDC*, 646)

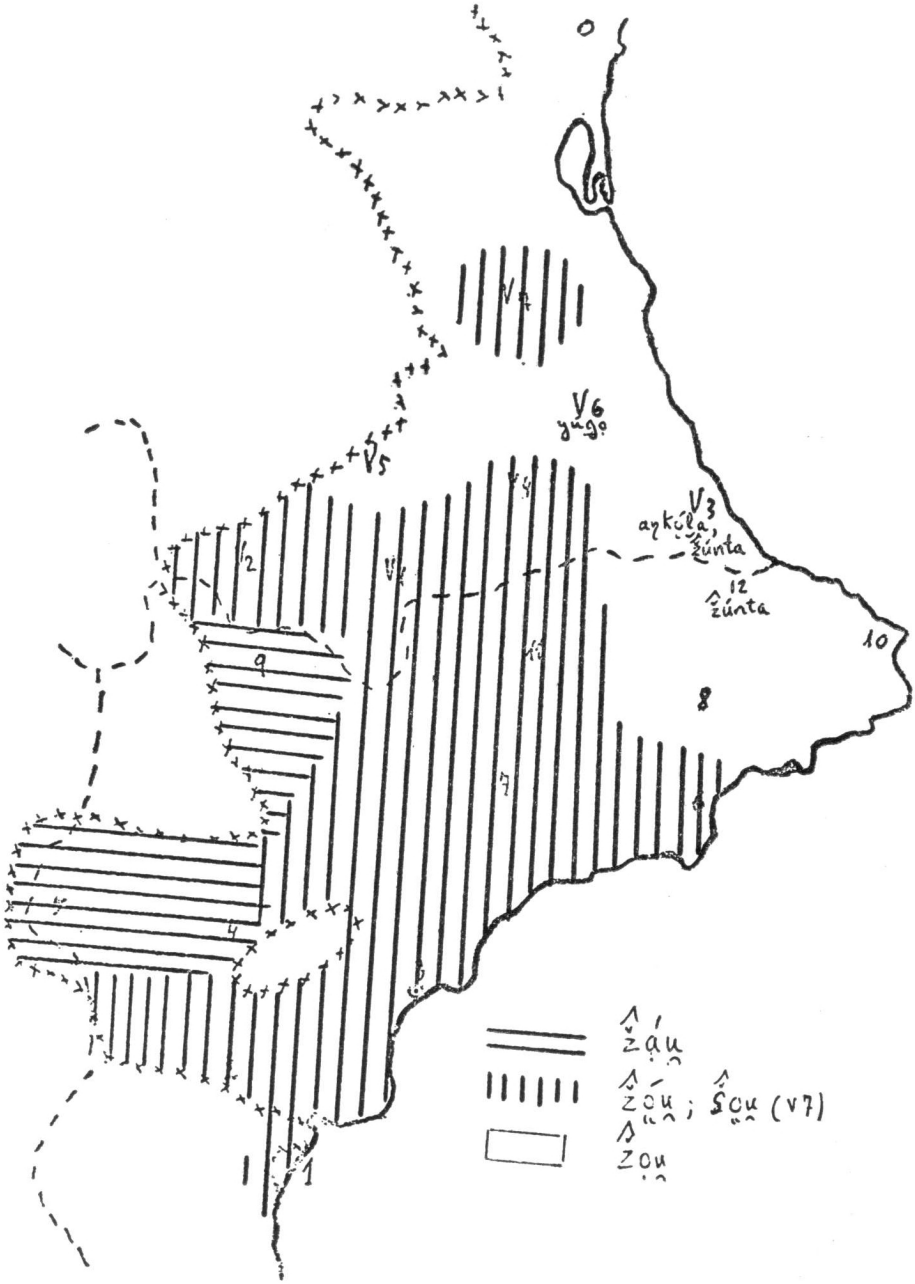

Mapa 4: Variants de «jou» (cat. «jou») (*ALDC*, 847)

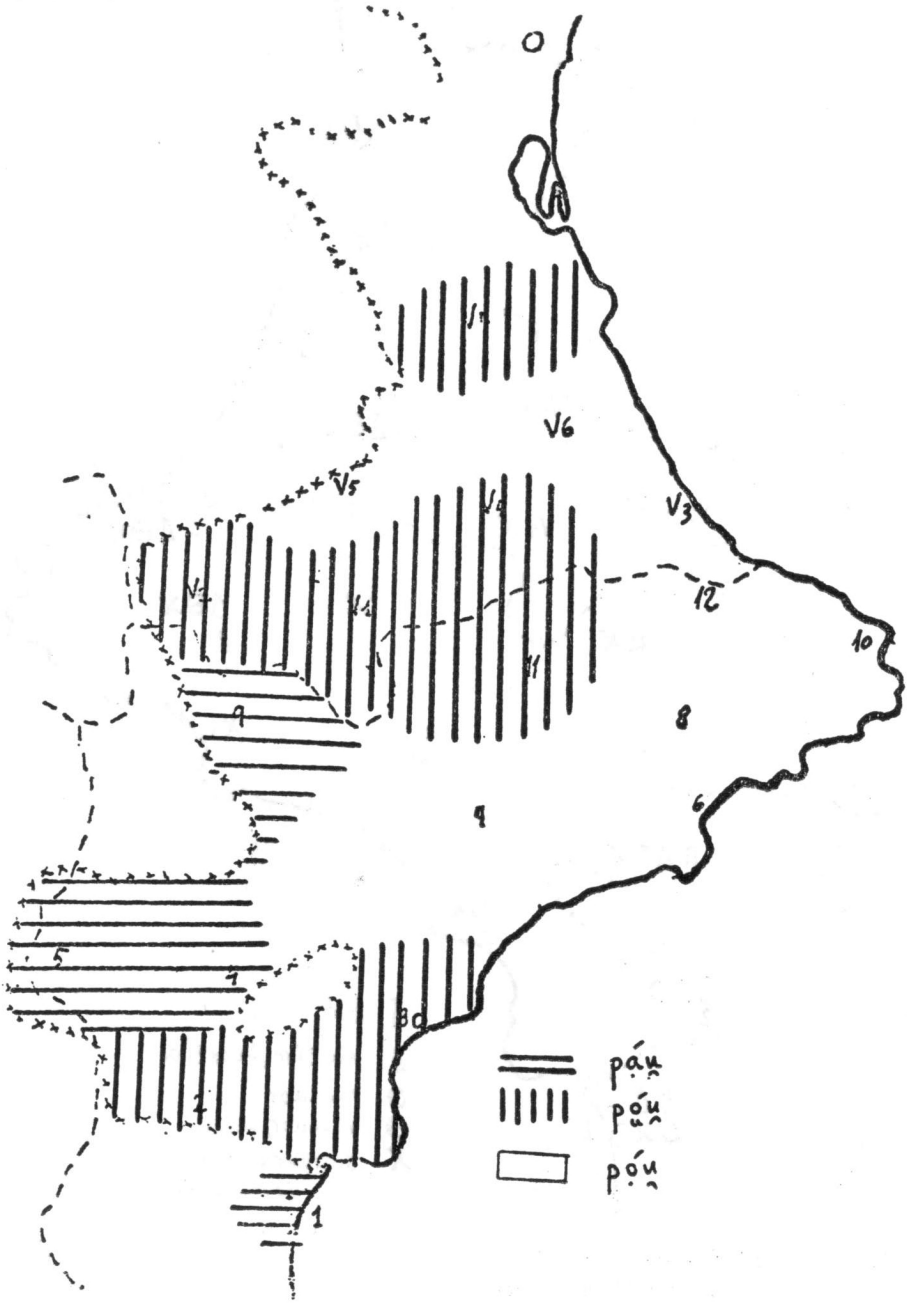

Mapa 5: Variants de «pou» (cat. «pou») (*ALDC*, 715)

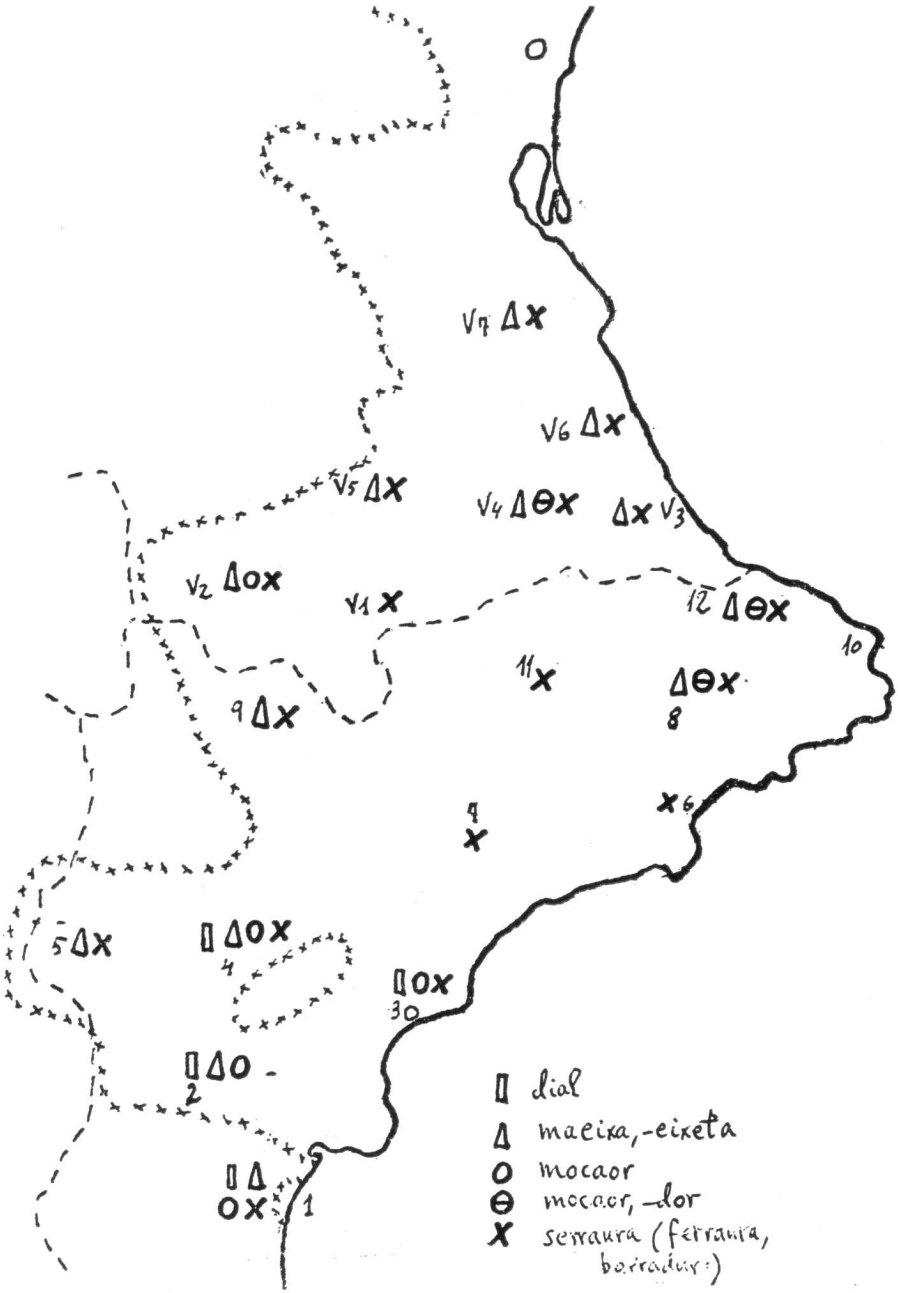

Mapa 6: Pèrdua de -D- pretònica:
didal (*ALDC*, 418)
madeixa (*ALDC*, 1001)
mocador (*ALDC*, 129)
serradures (*ALDC*, 1662)

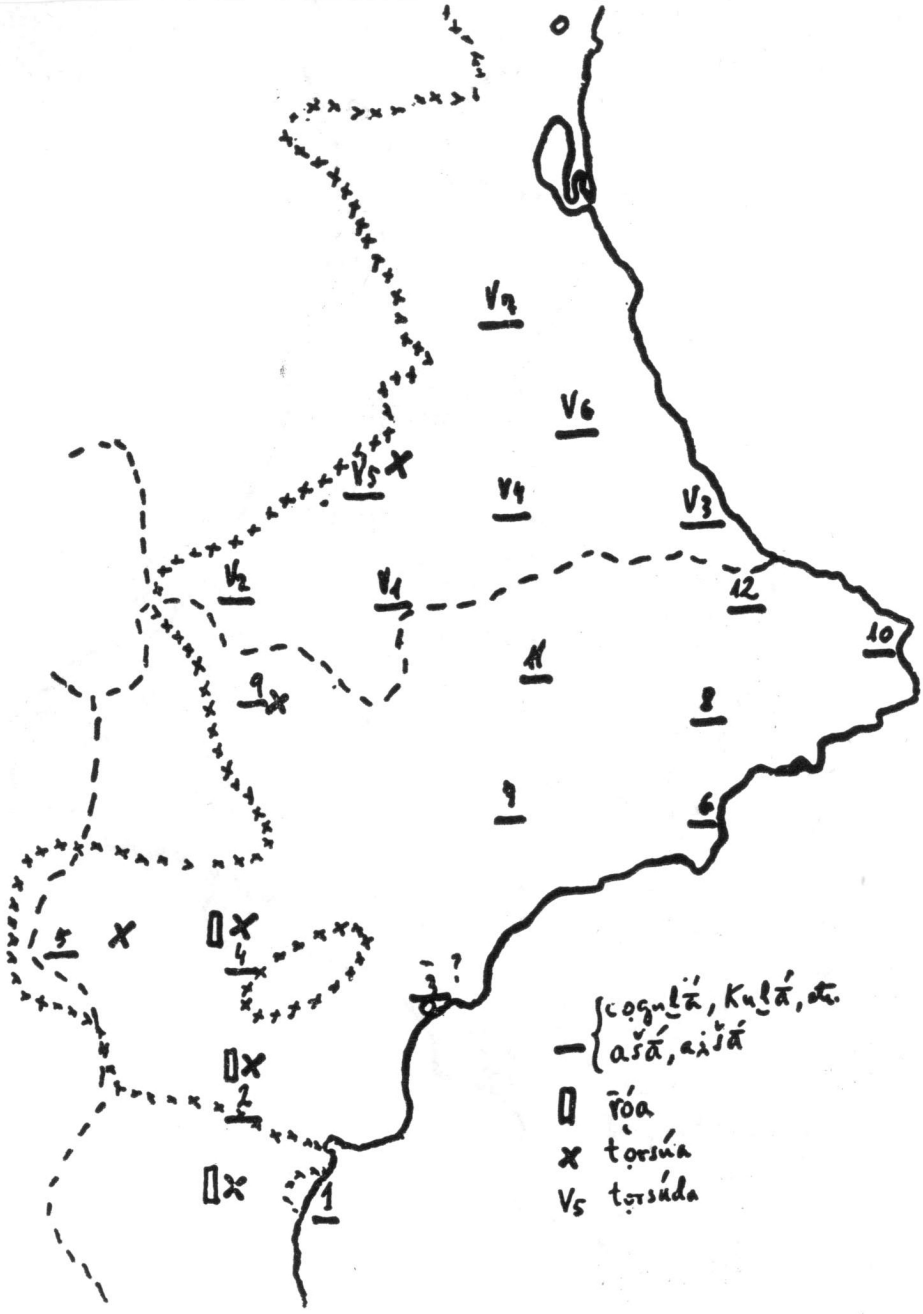

Mapa 7: Pèrdua de -D- postònica:
aixada (*ALDC*, 747)
cogullada (*ALDC*, 1594)
roda (*ALDC*, 900)
torçuda (*ALDC*, 337)

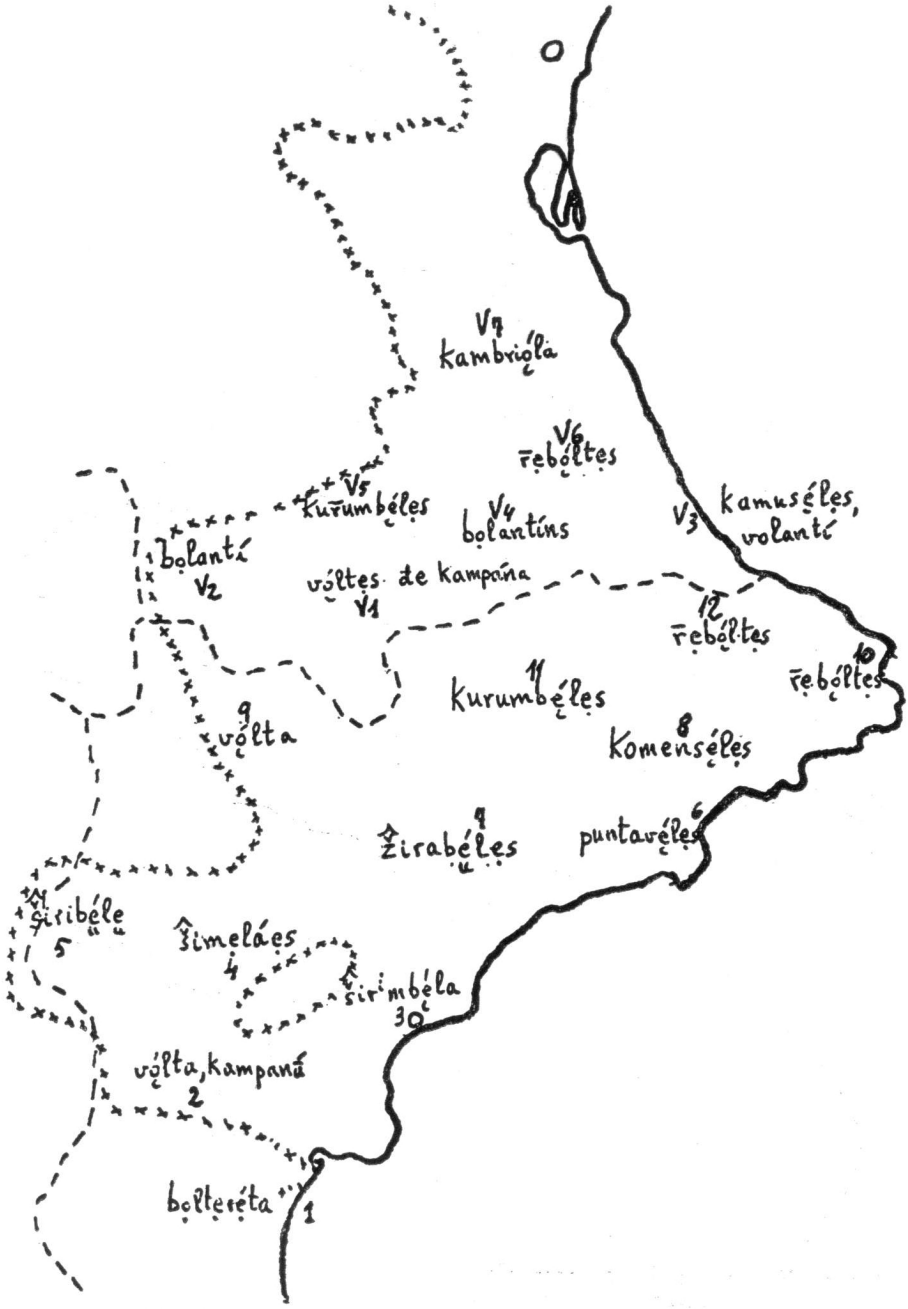

Mapa 8: «Tombarella» (*ALDC*, 603)

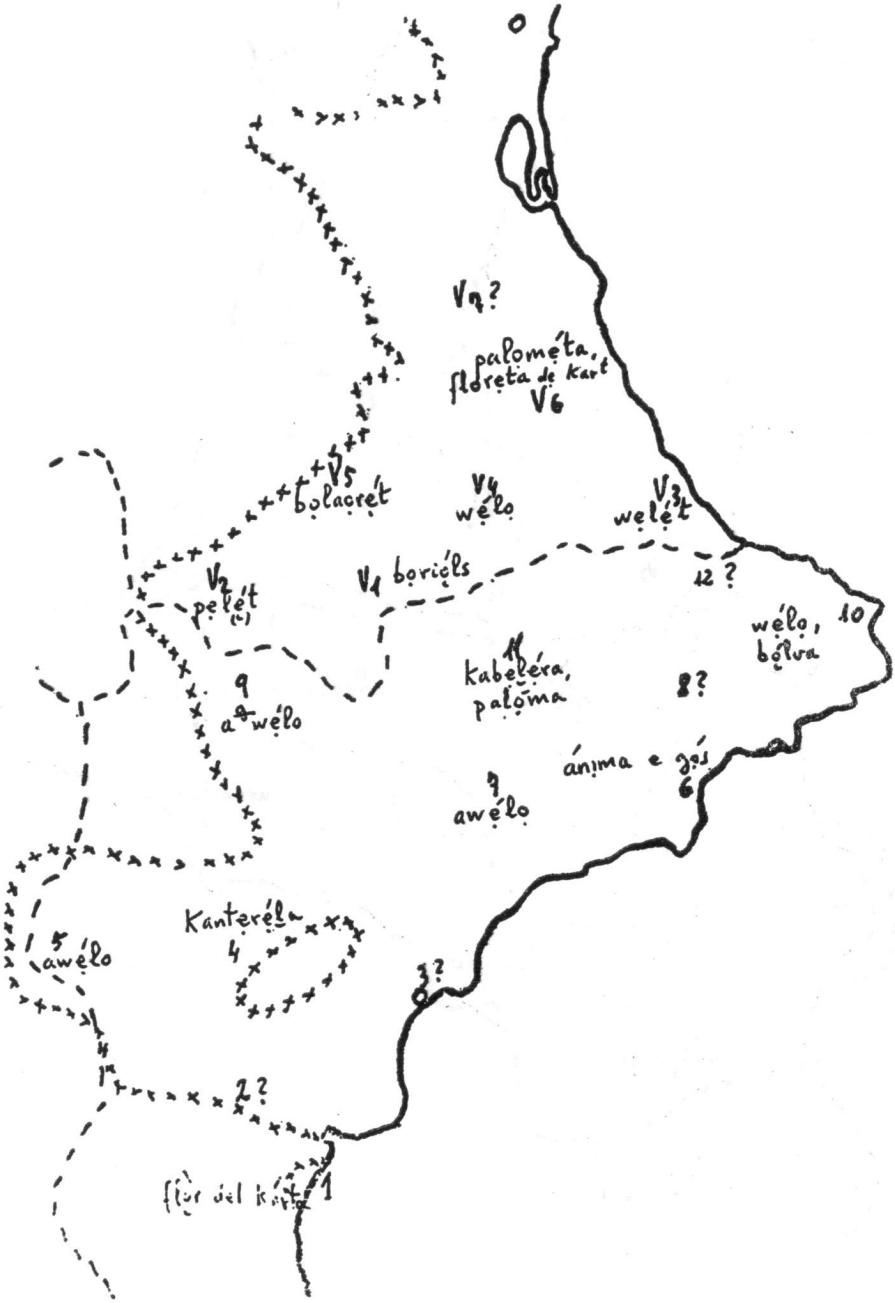

Mapa 9: «Angelet, volva de card» (*ALDC*, 1089)

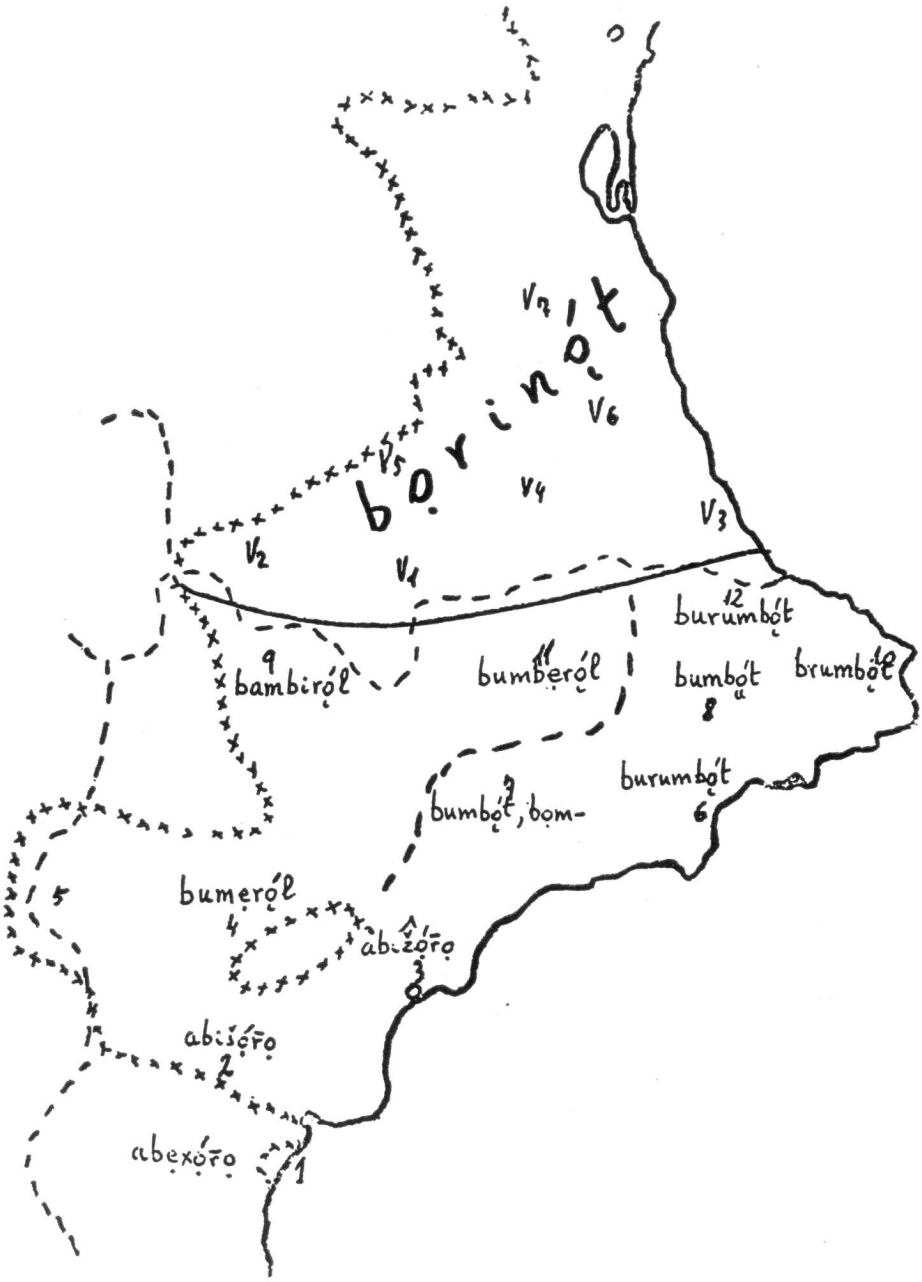

Mapa 10: «Borinot» (*ALDC*, 1539)

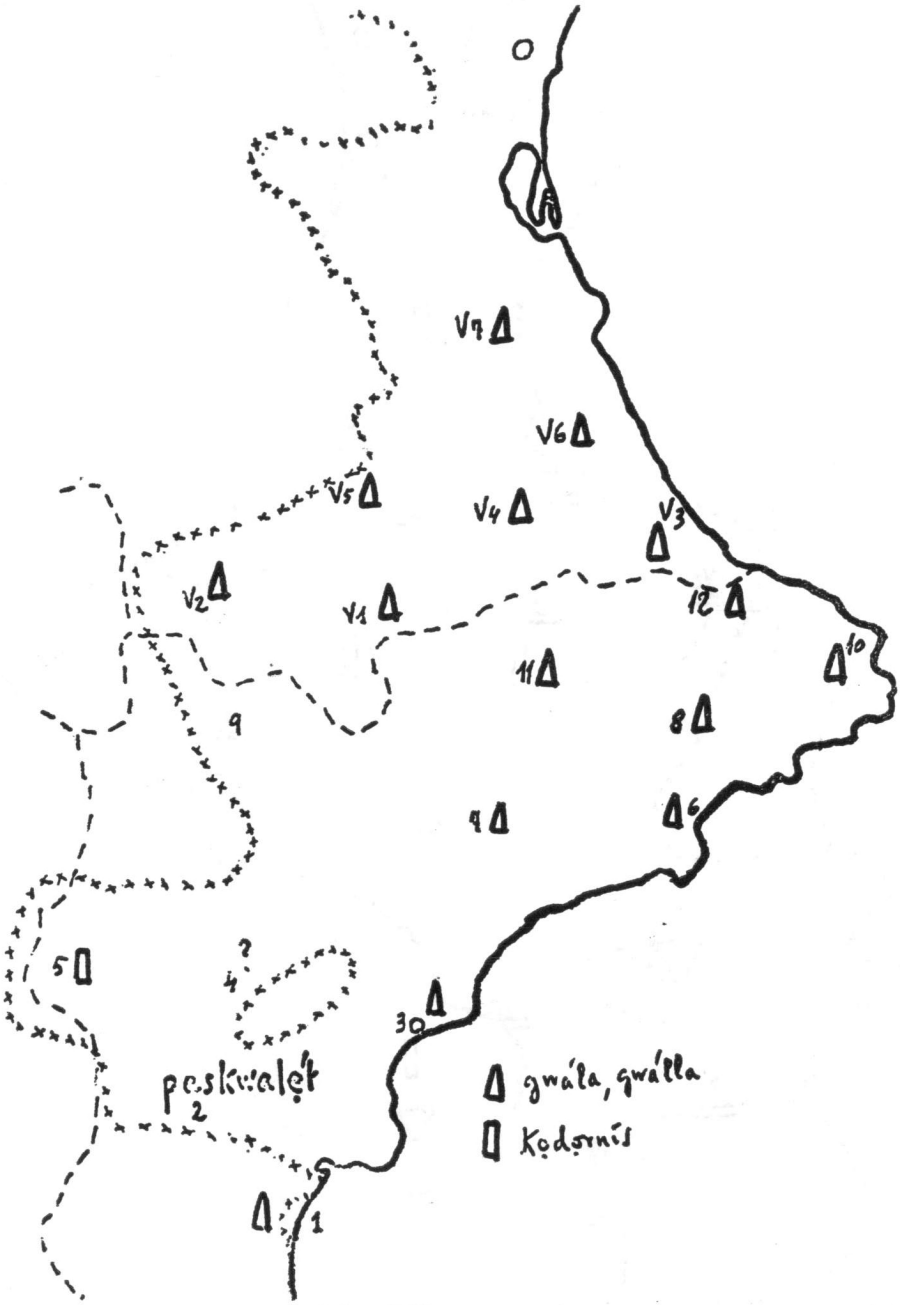

Mapa 11: «Guatlla» (*ALDC*, 1575)

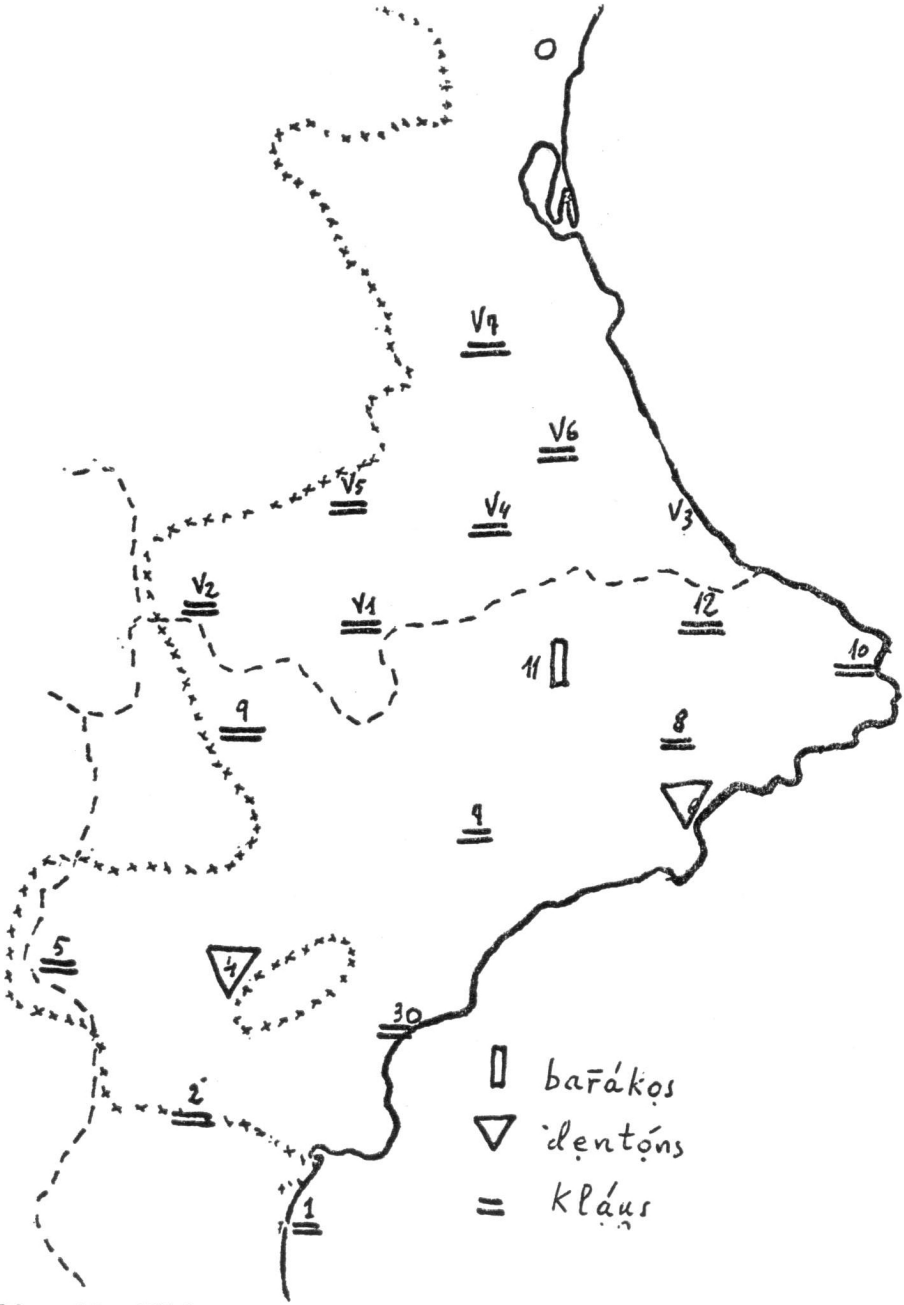

Mapa 12: «Ullals» (*ALDC*, 56)

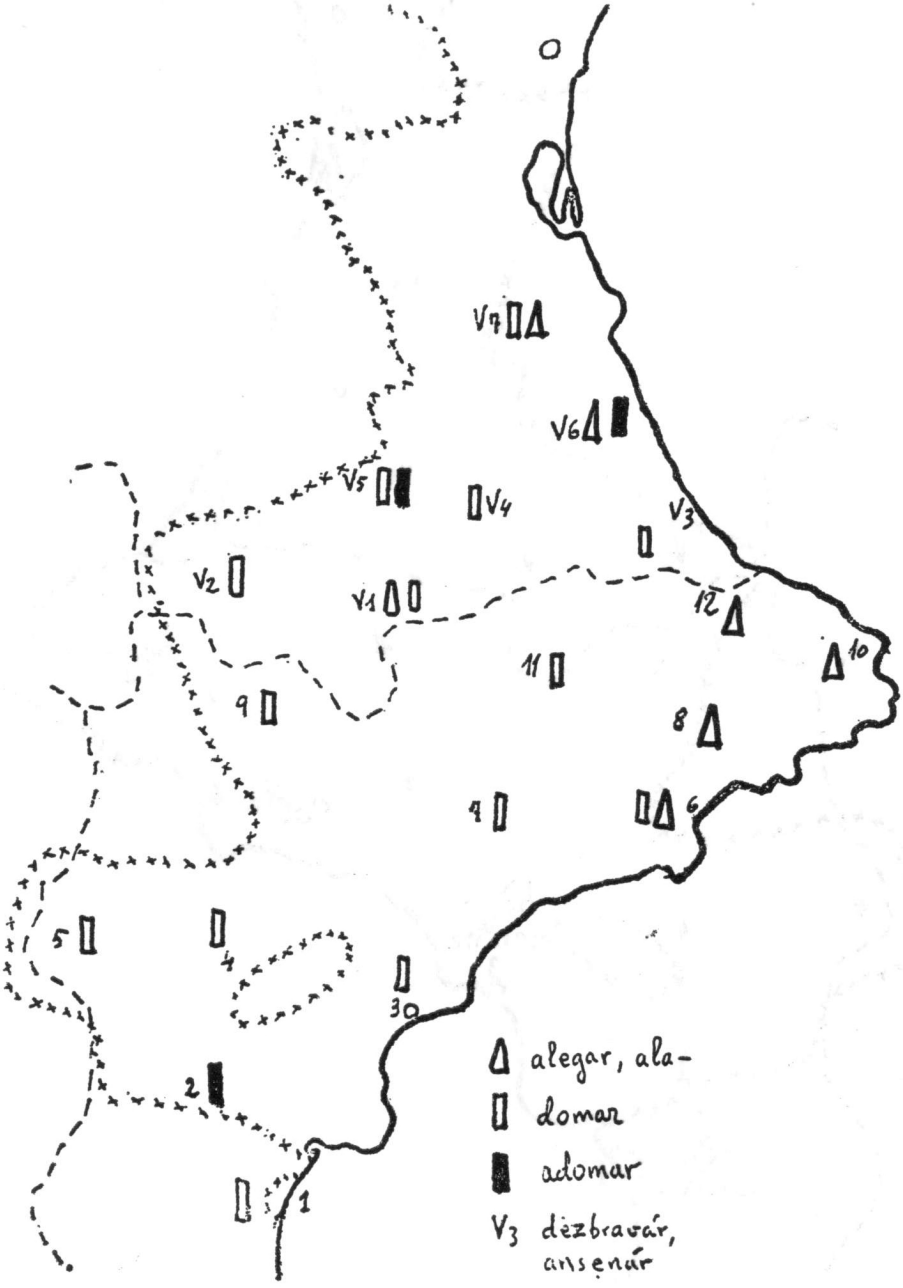

Mapa 13: «Aregar, domar» (*ALDC*, 1375)

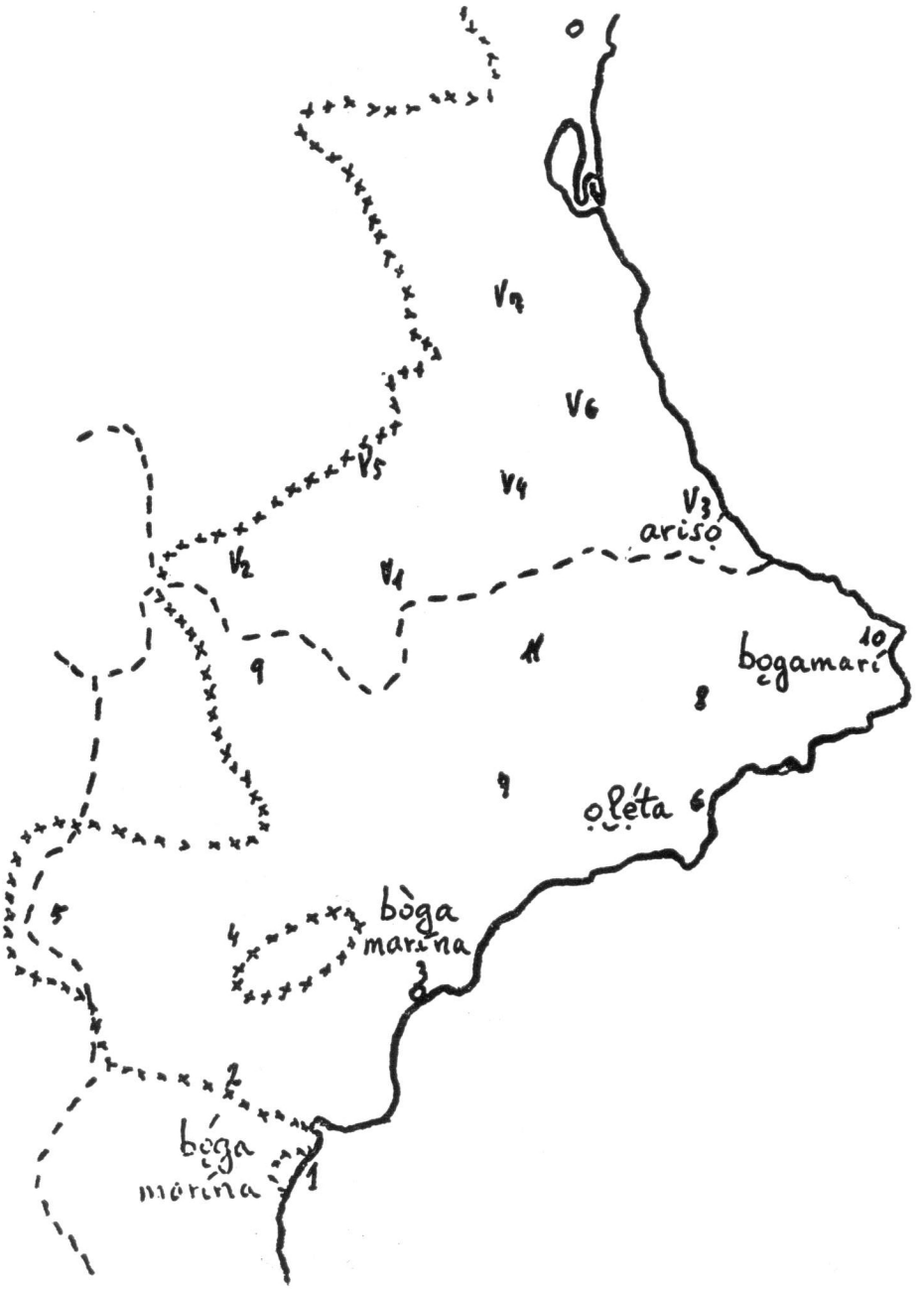

Mapa 14: «Eriçó de mar» (*ALDC*, 1777)

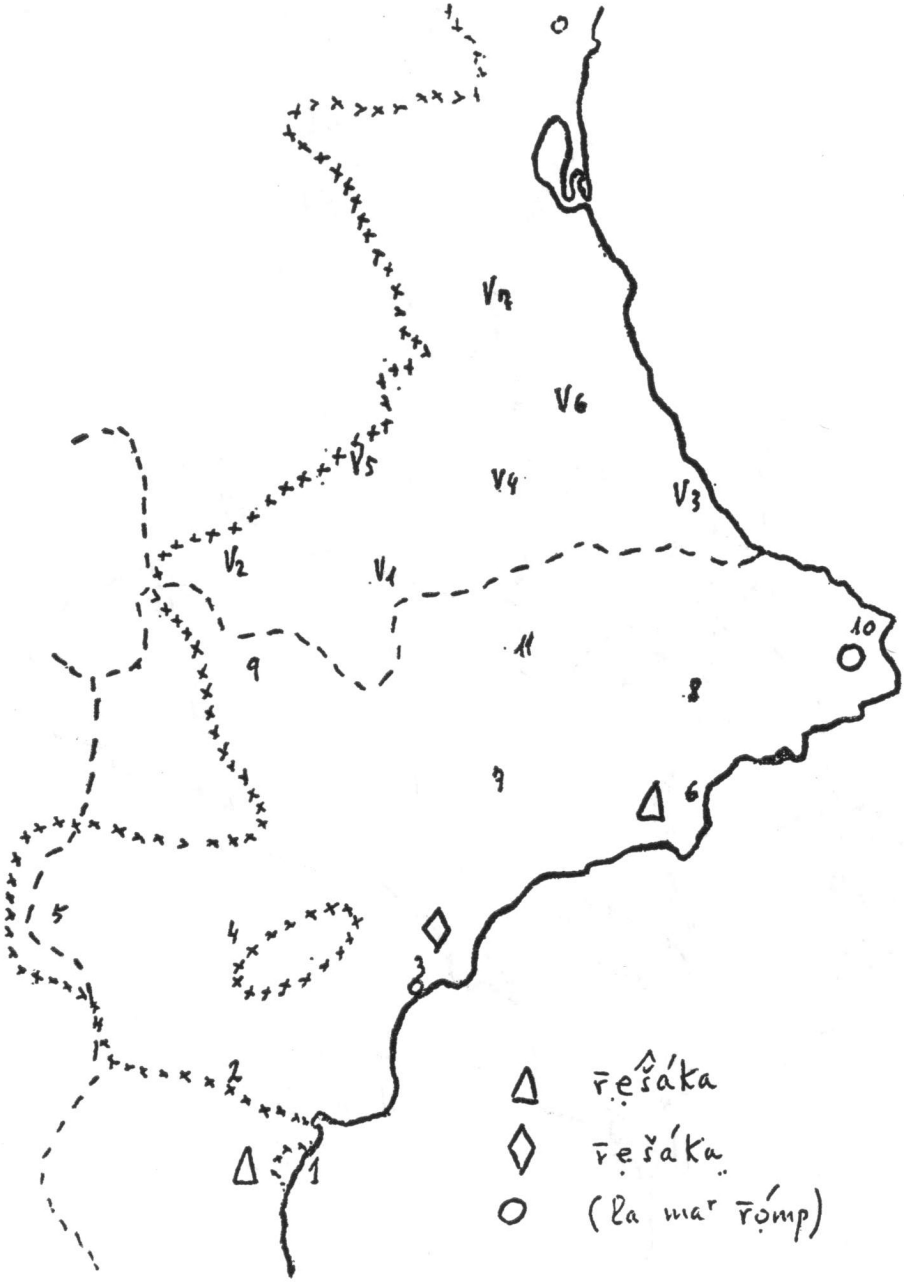

Mapa 15: «Ressaca» (*ALDC*, 1690)

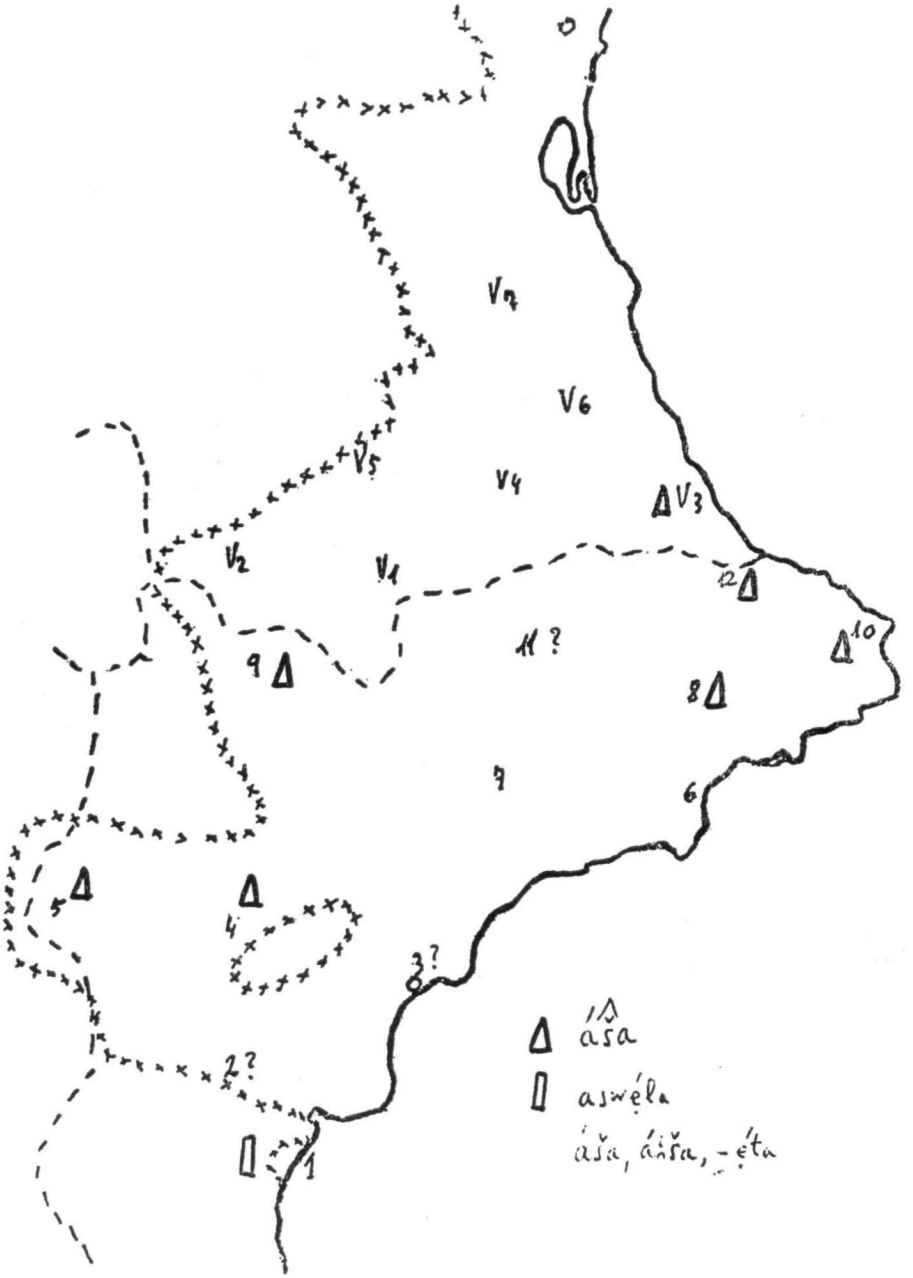

Mapa 16: «Aixa» (*ALDC*, 1659)

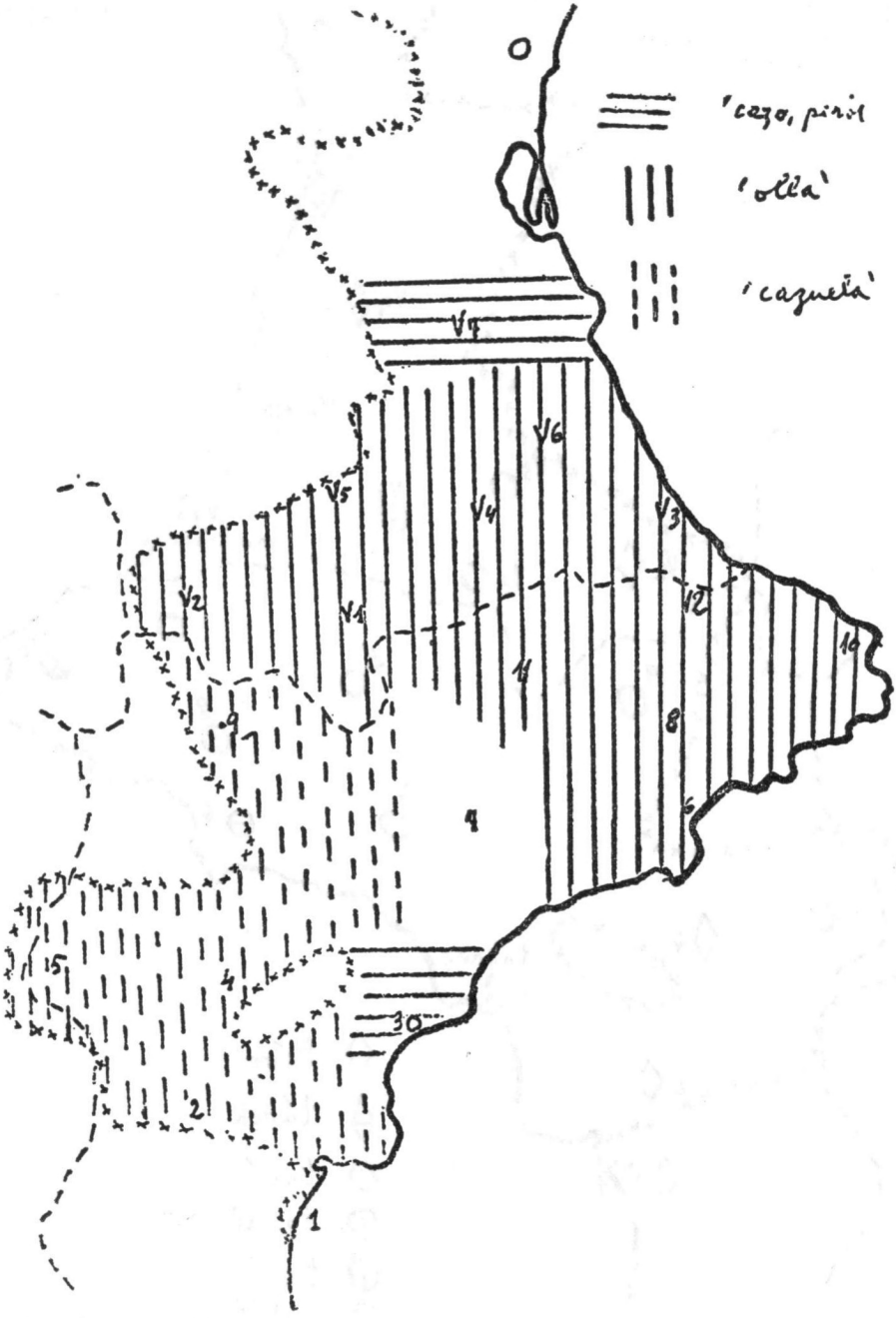

Mapa 17: Distribució semàntica de «perol» (*ALDC*, 326, 340 i 339)

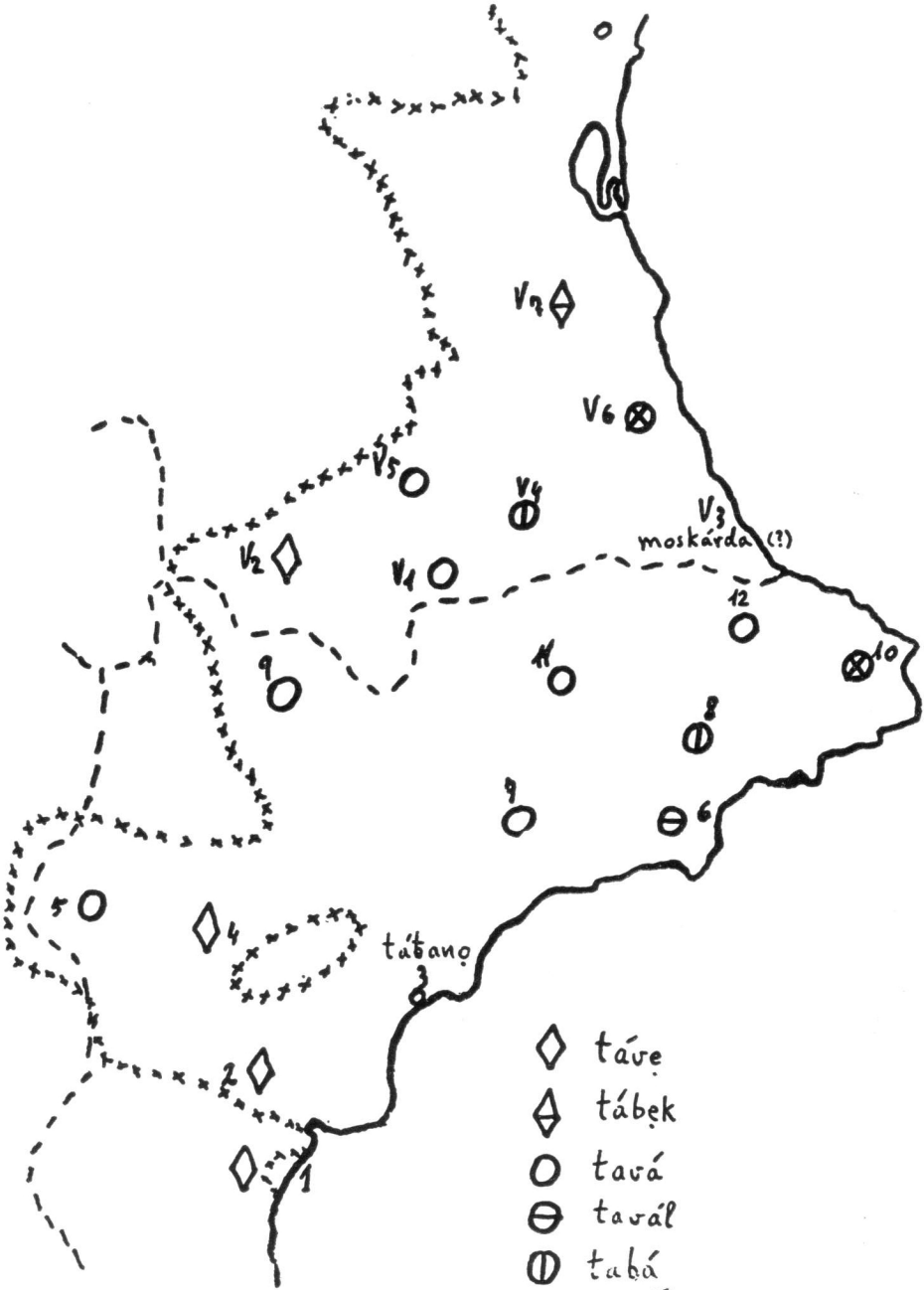

Mapa 18: «Tàvec» (*ALDC*, 1536)

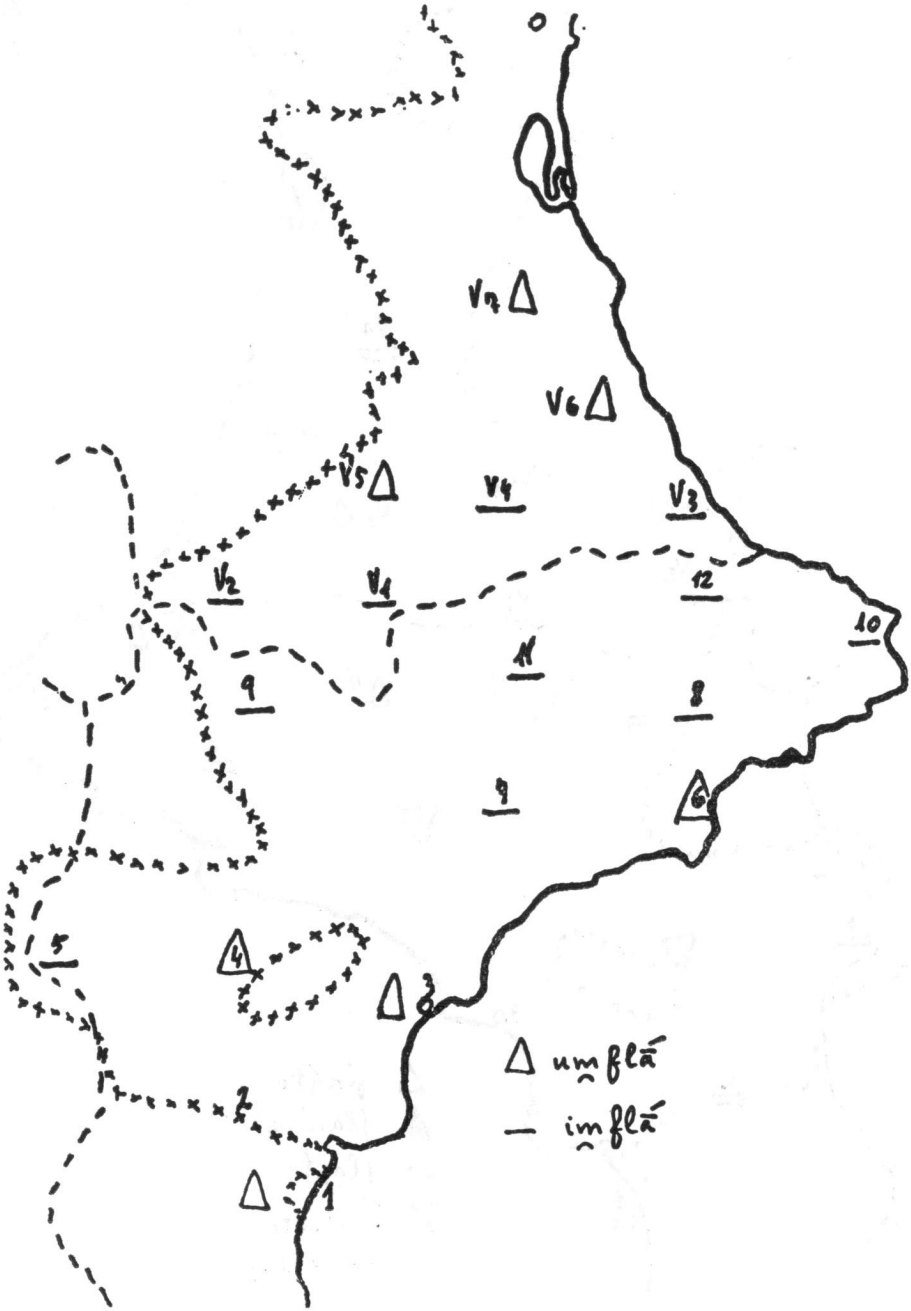

Mapa 19: Distribució de [umflá] - [imflá] (*ALDC*, 43)

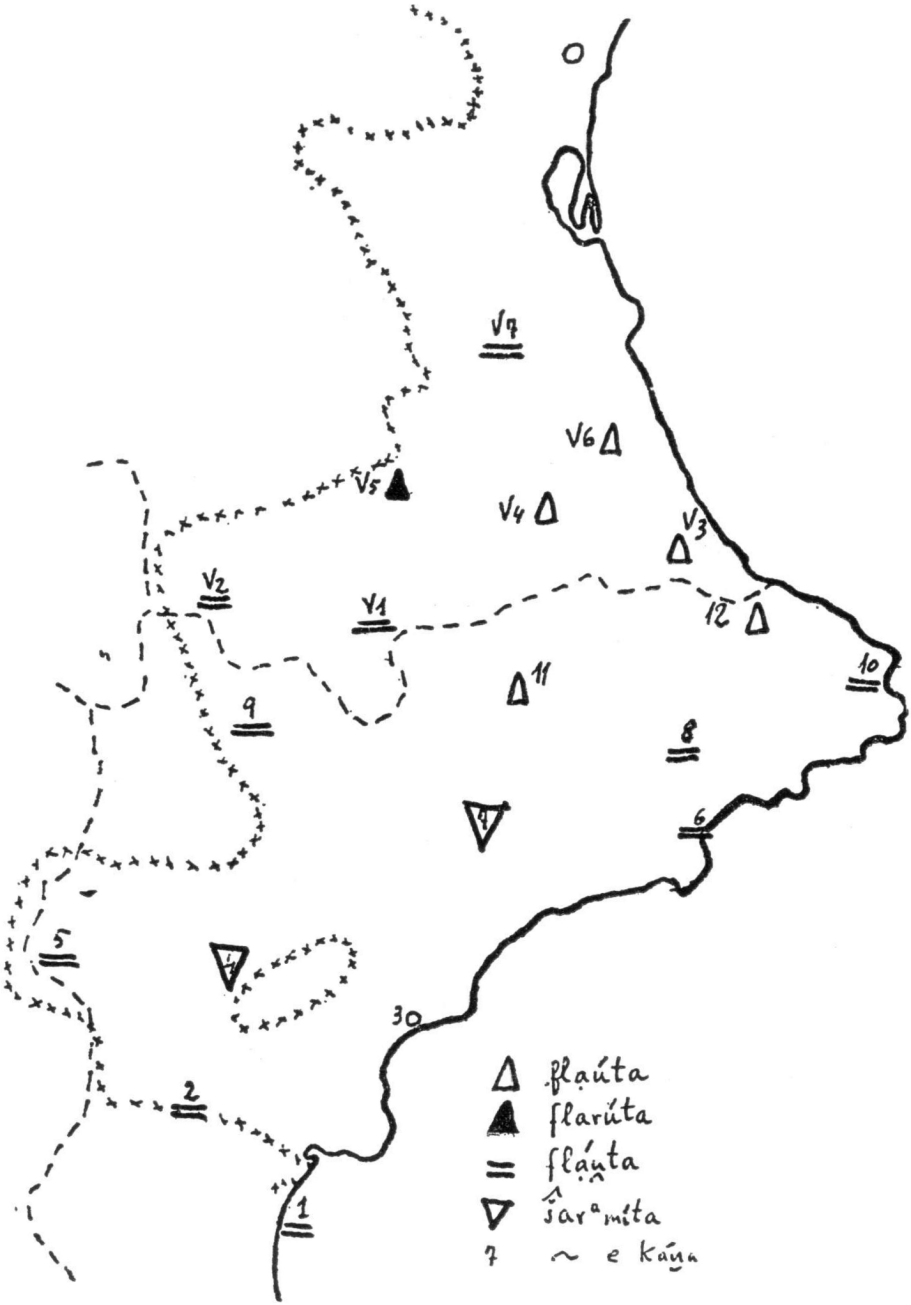

Mapa 20: «Flauta» (*ALDC*, 1085)

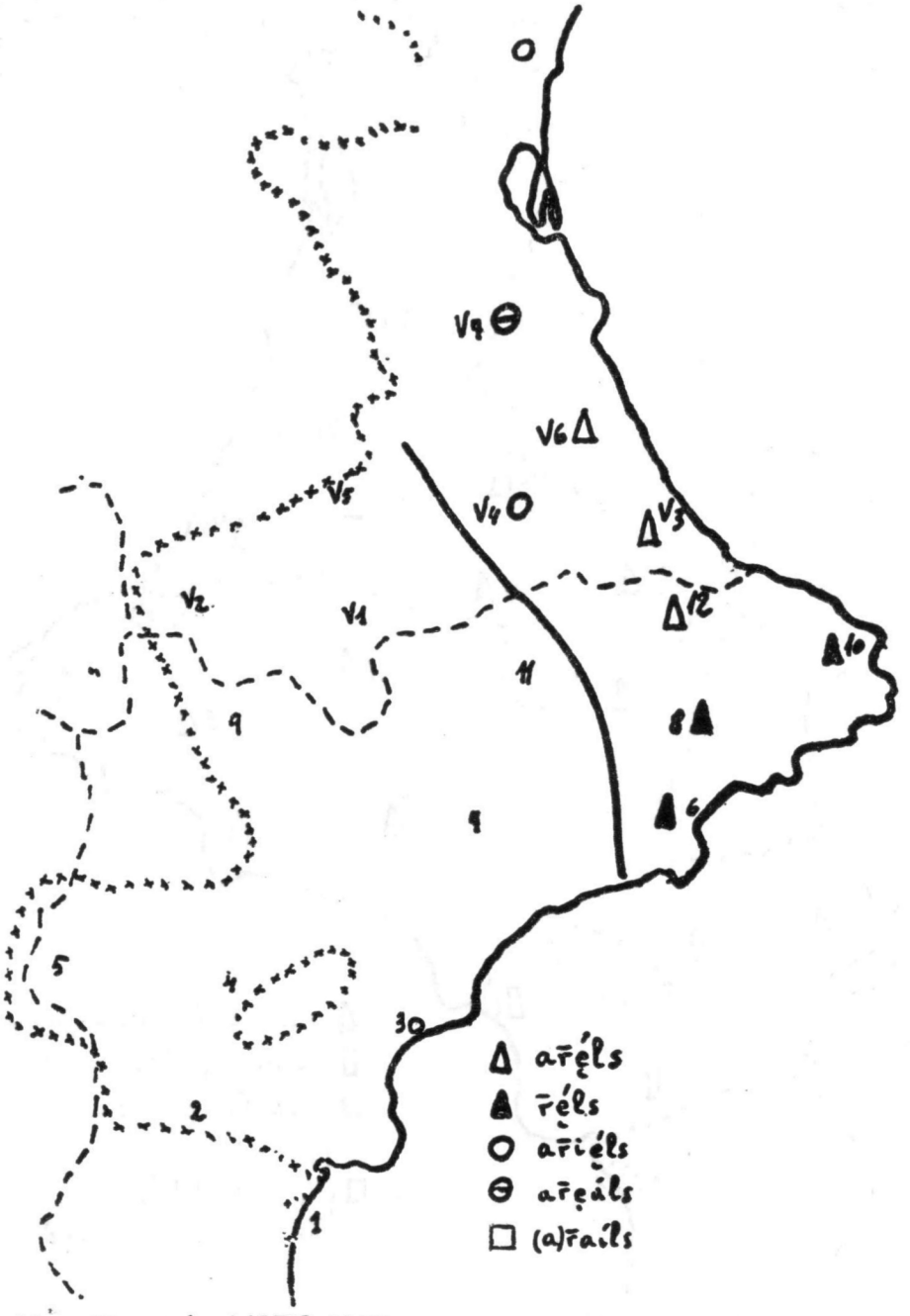

Mapa 21: «Rels» (*ALDC*, 1141)

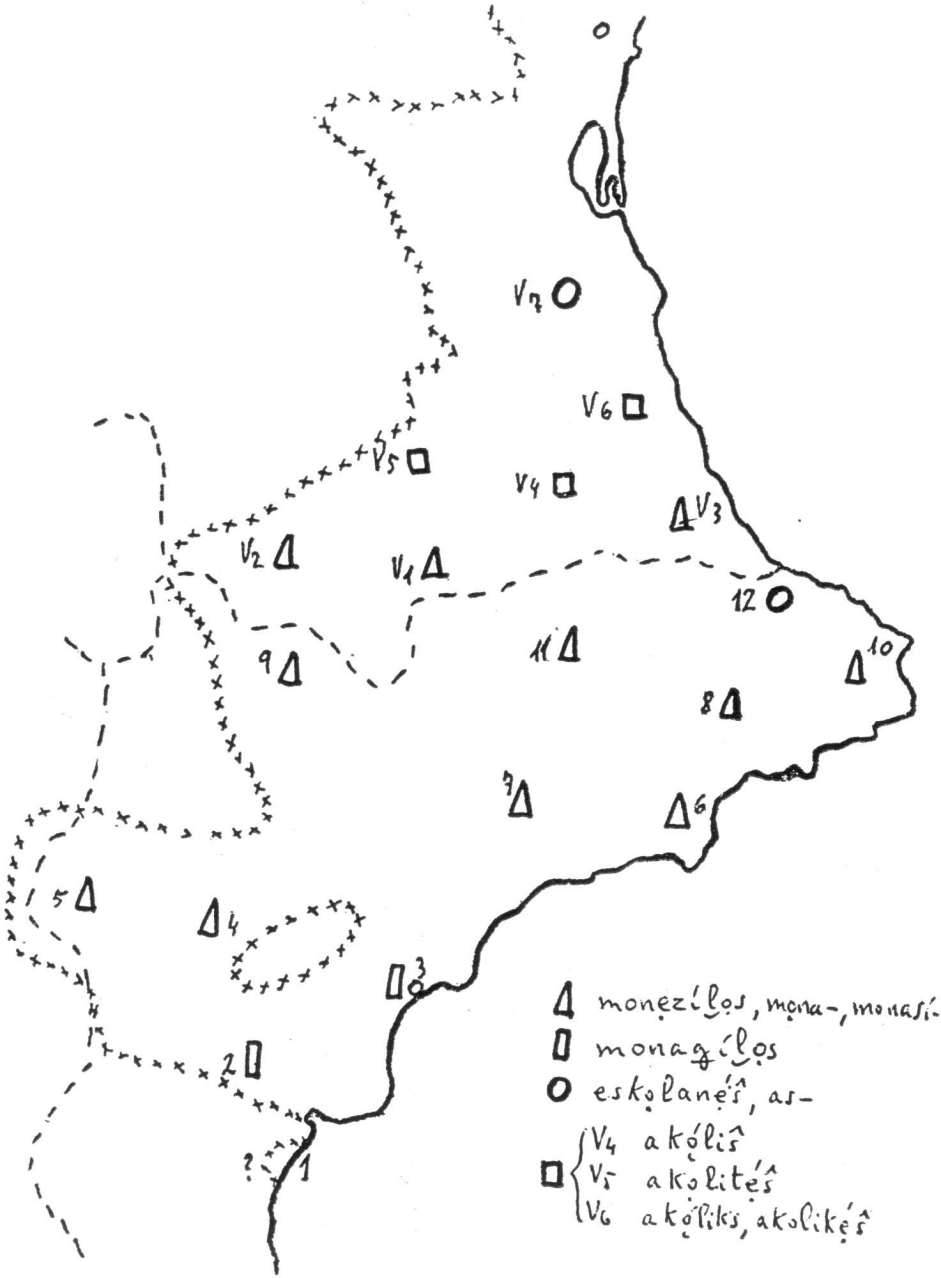

Mapa 22: «Escolans» (*ALDC*, 526)

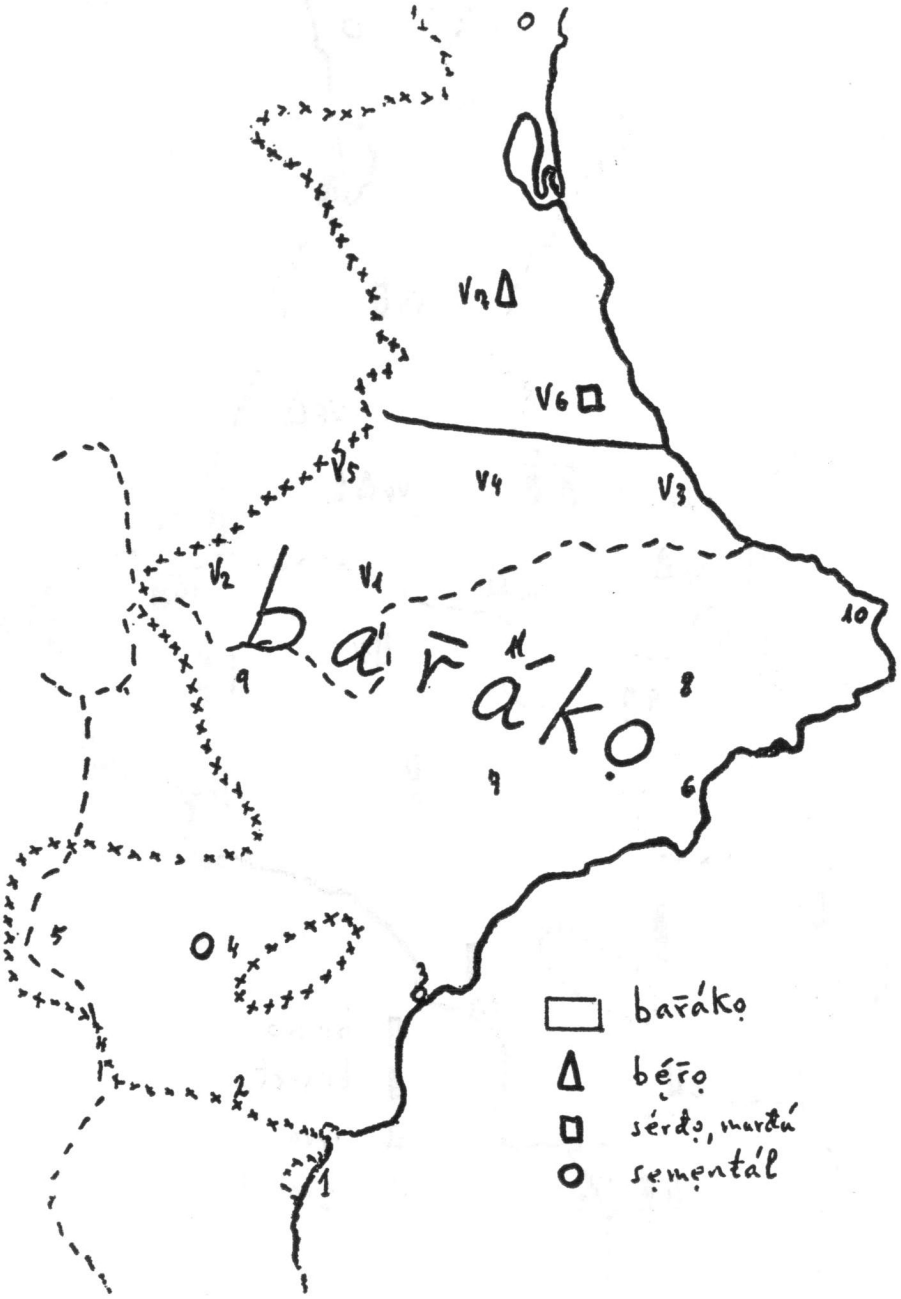

Mapa 23: «Verro» (*ALDC*, 1407)

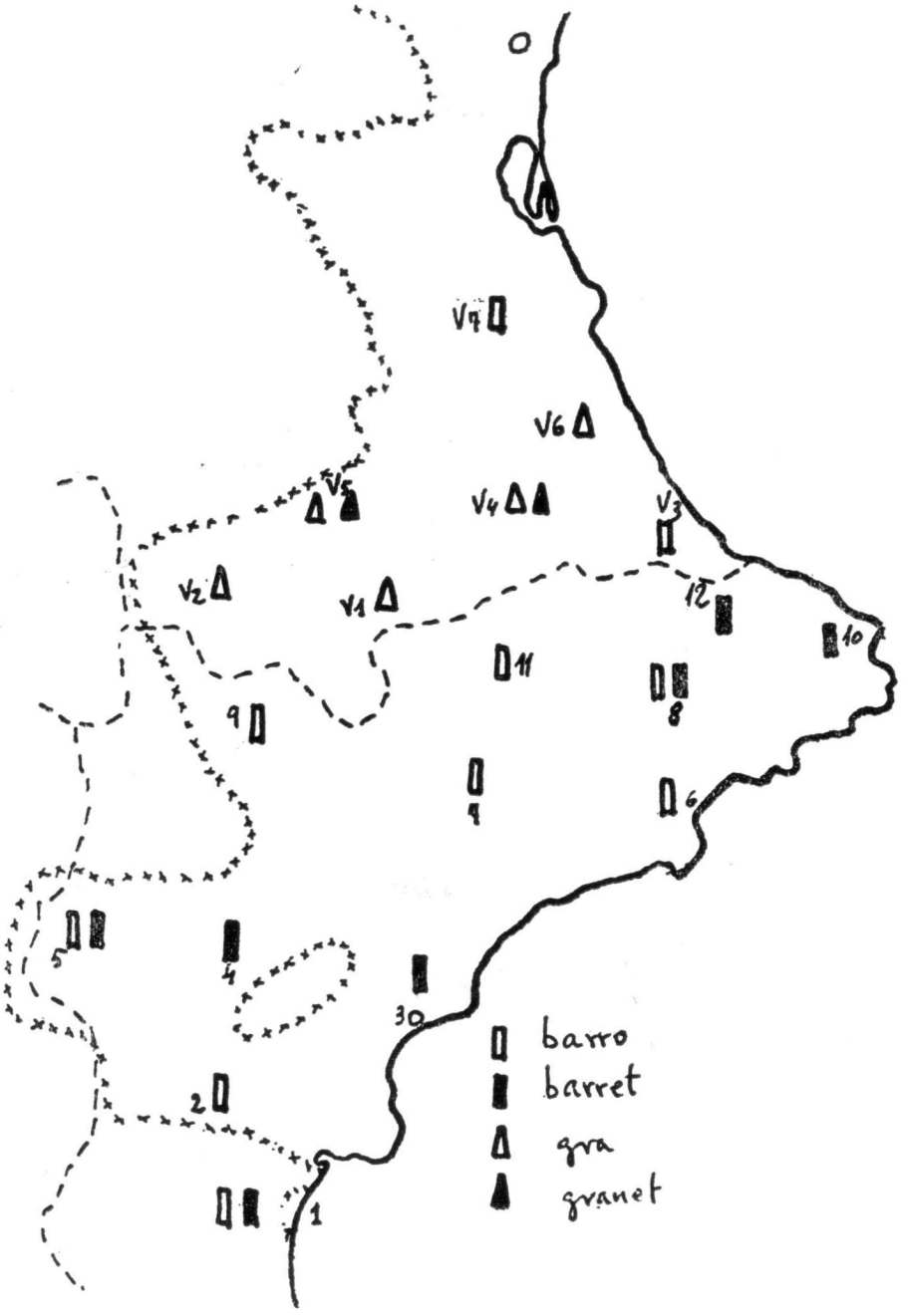

Mapa 24: «Barb, gra de la cara» (*ALDC*, 169)

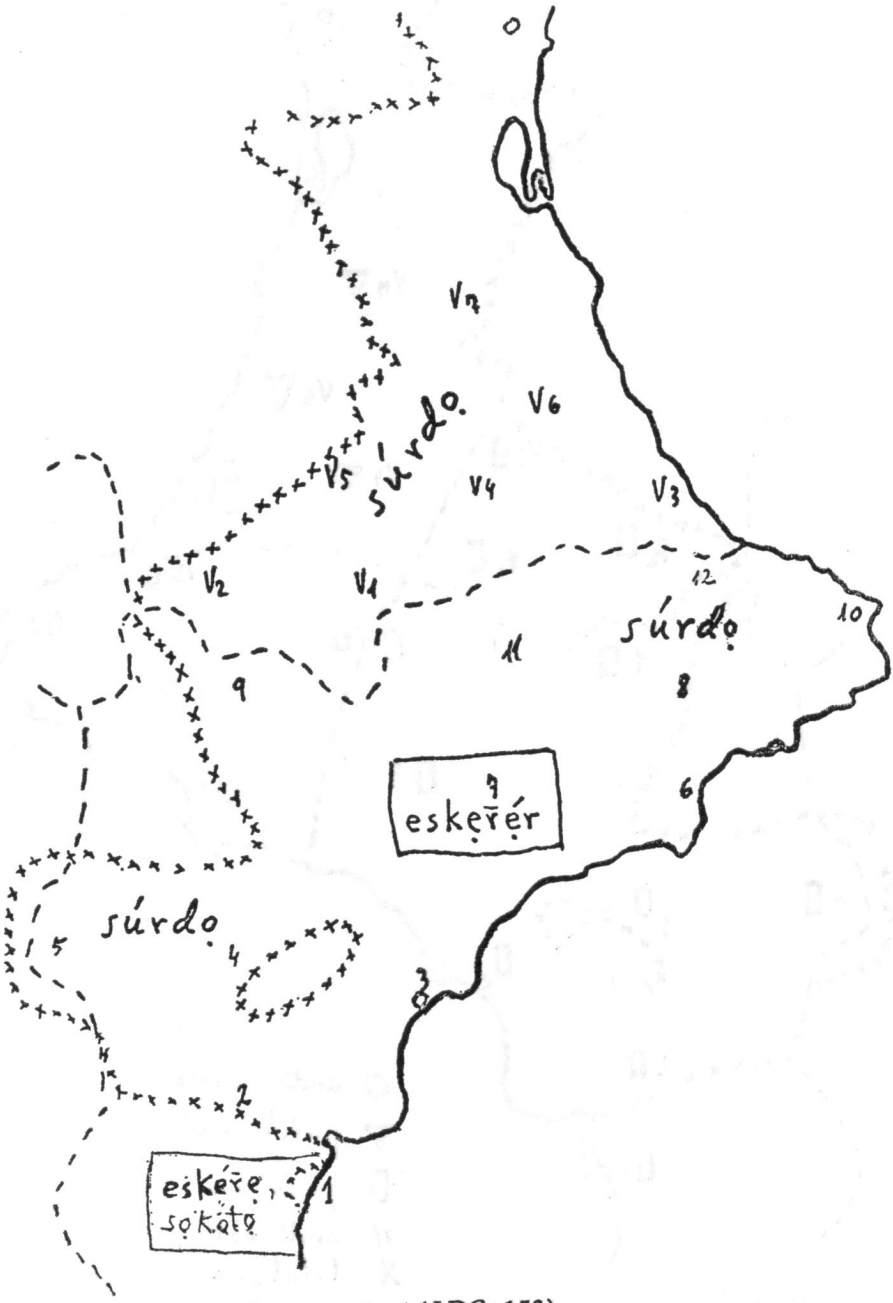

Mapa 25: Noms de l'«esquerrà» (*ALDC*, 153)

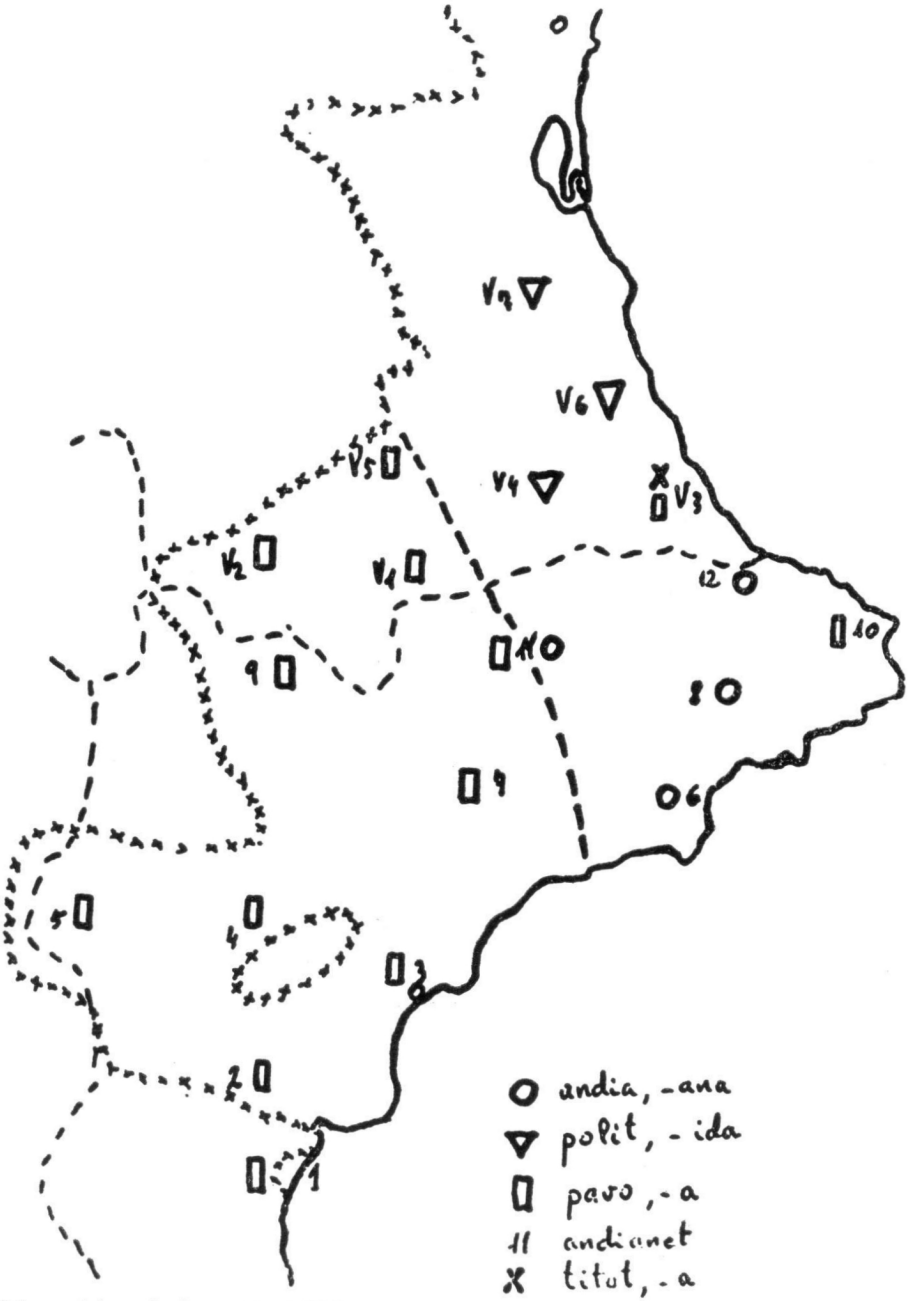

Mapa 26: «Gall dindi» (*ALDC*, 1468)

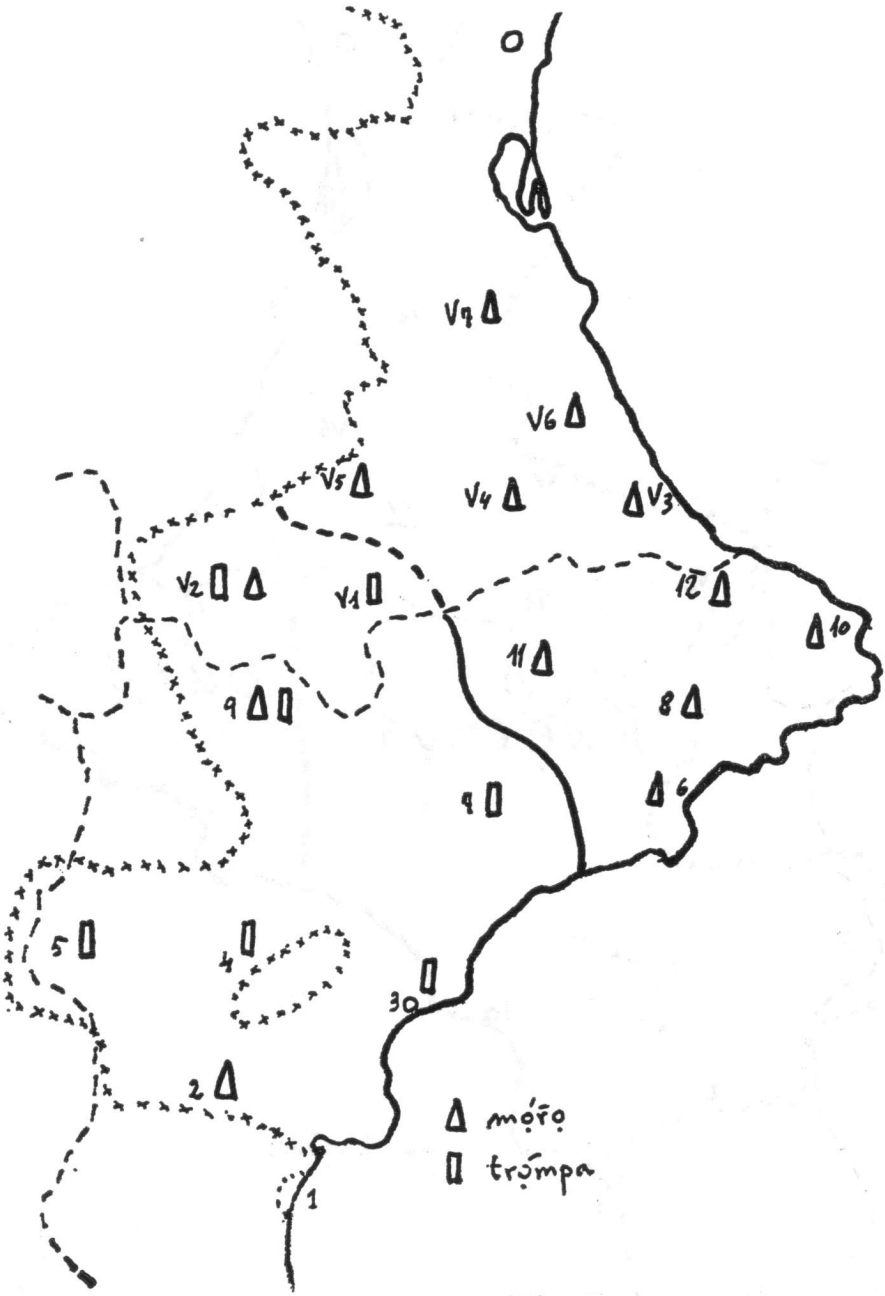

Mapa 27: «Morro (del porc)» (*ALDC*, 1412)

Mapa 28: «Banyes» (*ALDC*, 1305)

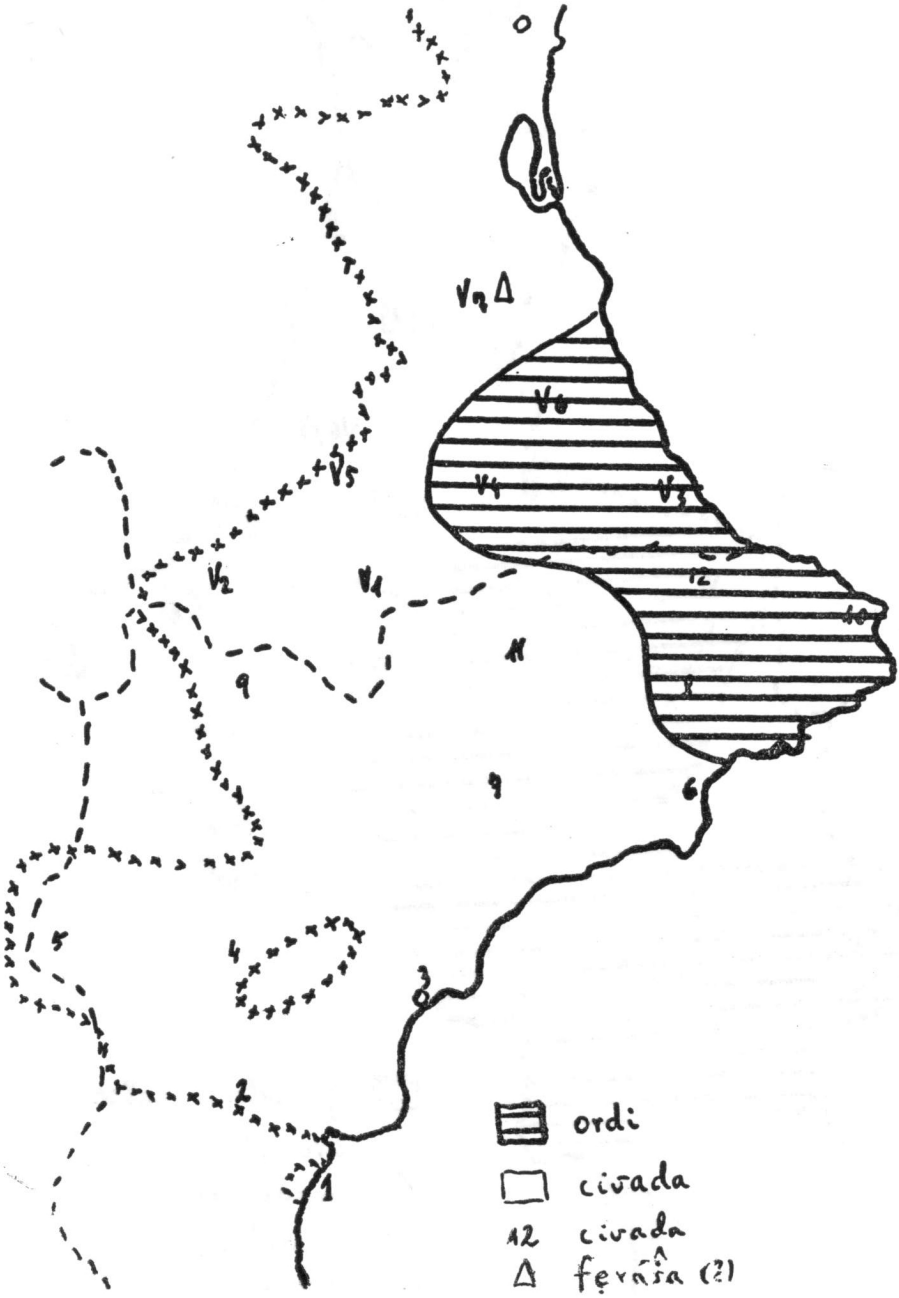

Mapa 29: «Ordi» (*ALDC*, 780)

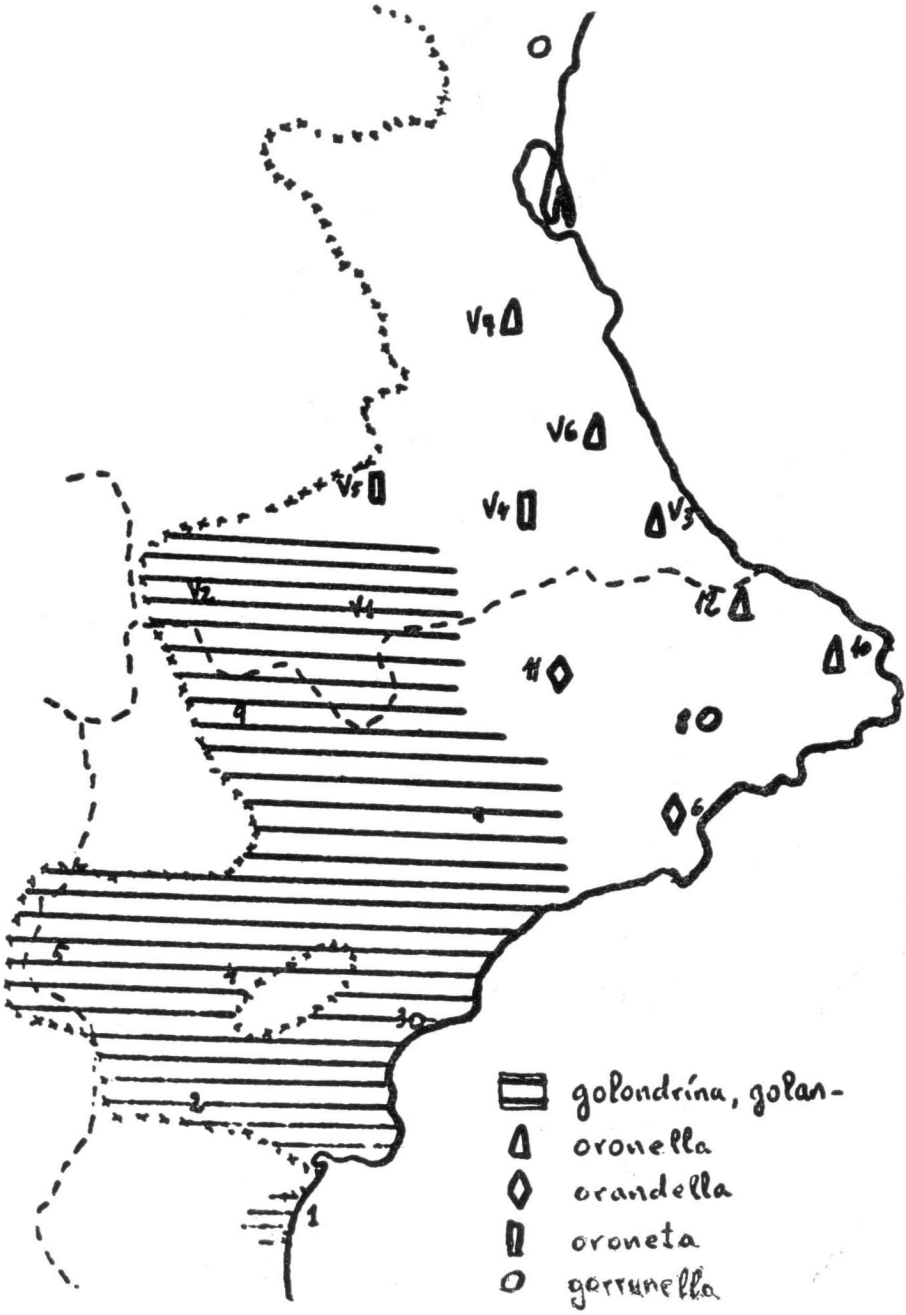

Mapa 30: «Oreneta» (*ALDC*, 1593)

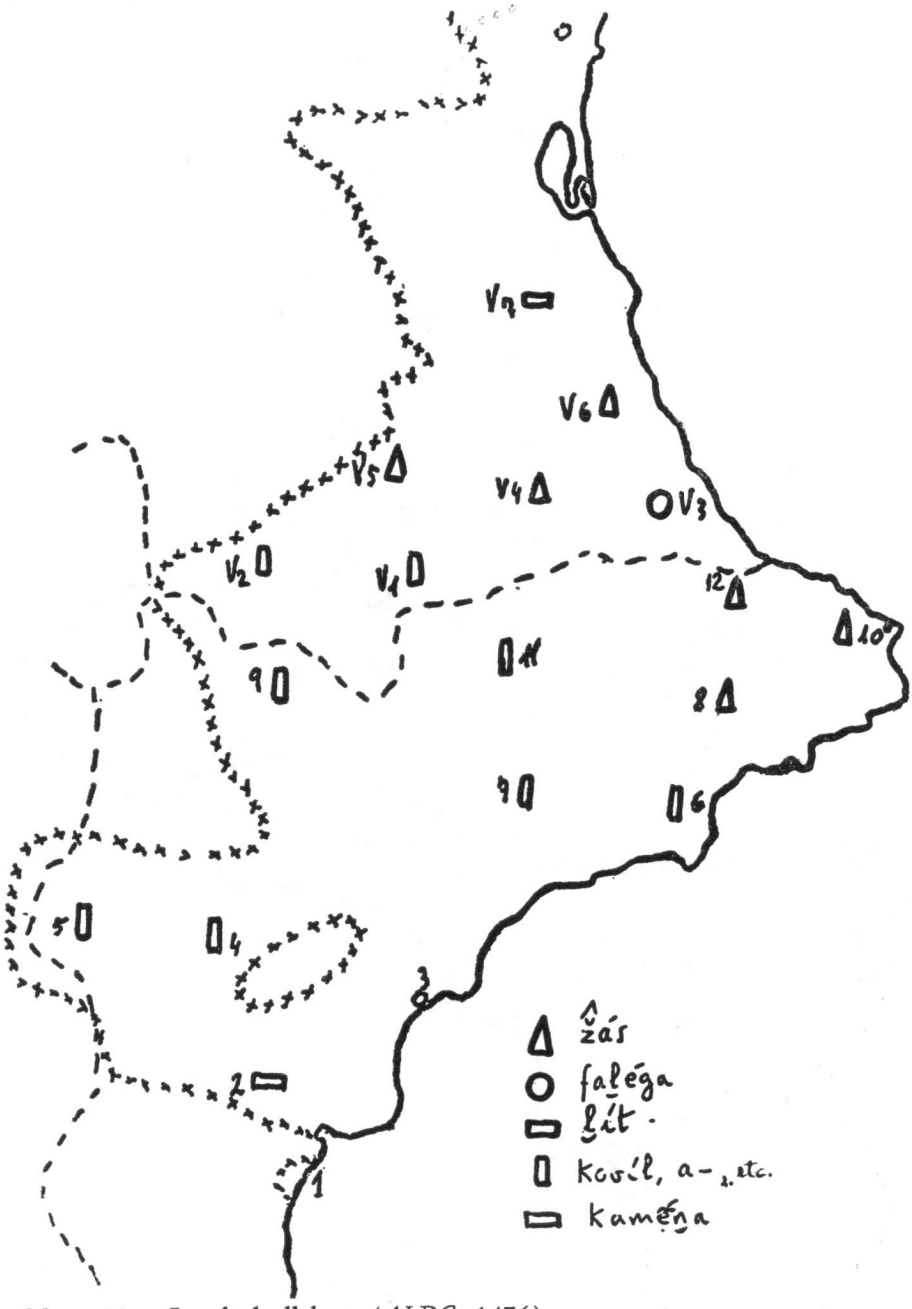

Mapa 31: «Jaç de la llebre» (*ALDC*, 1476)

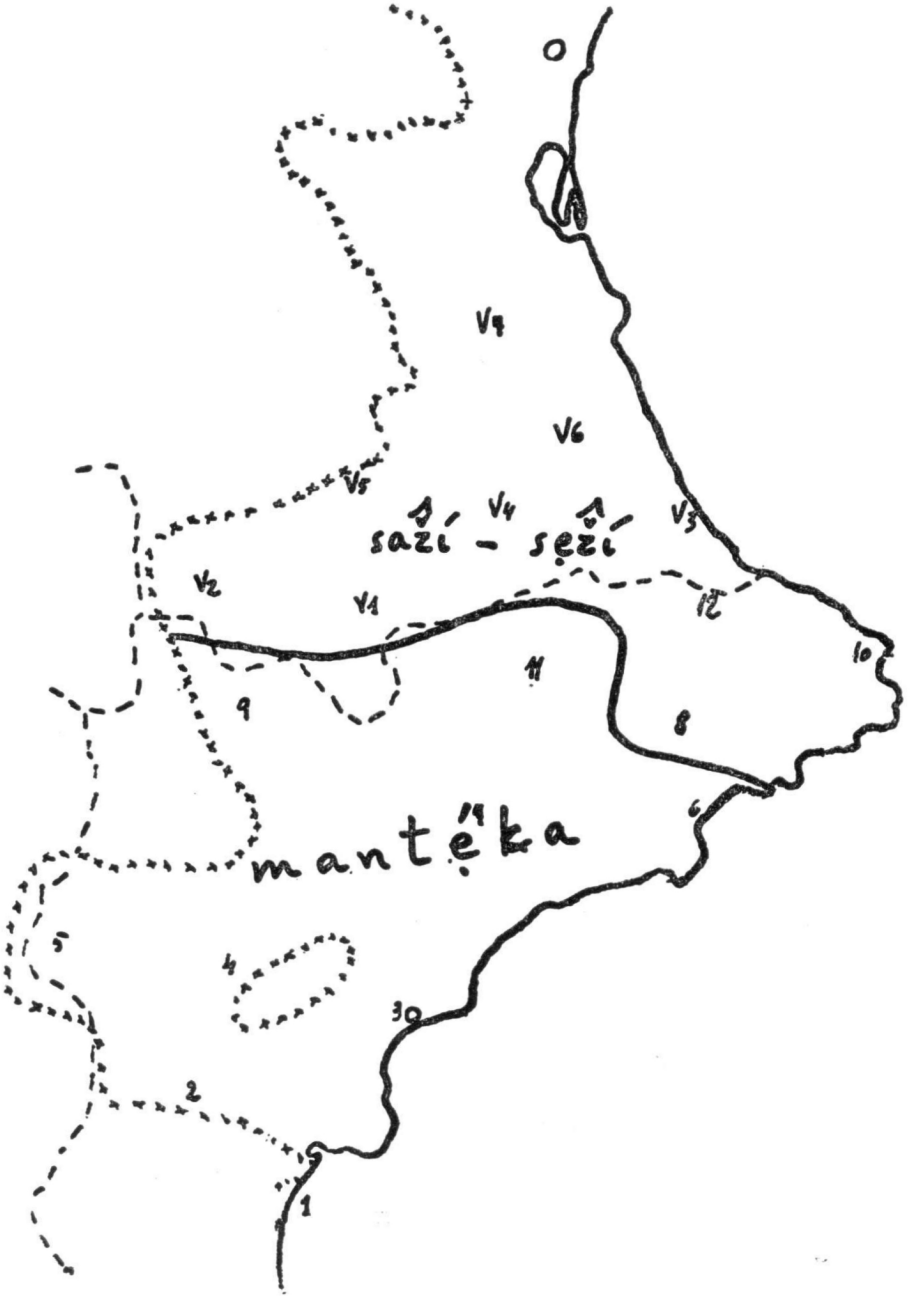

Mapa 32: «Llard» (*ALDC*, 1427)

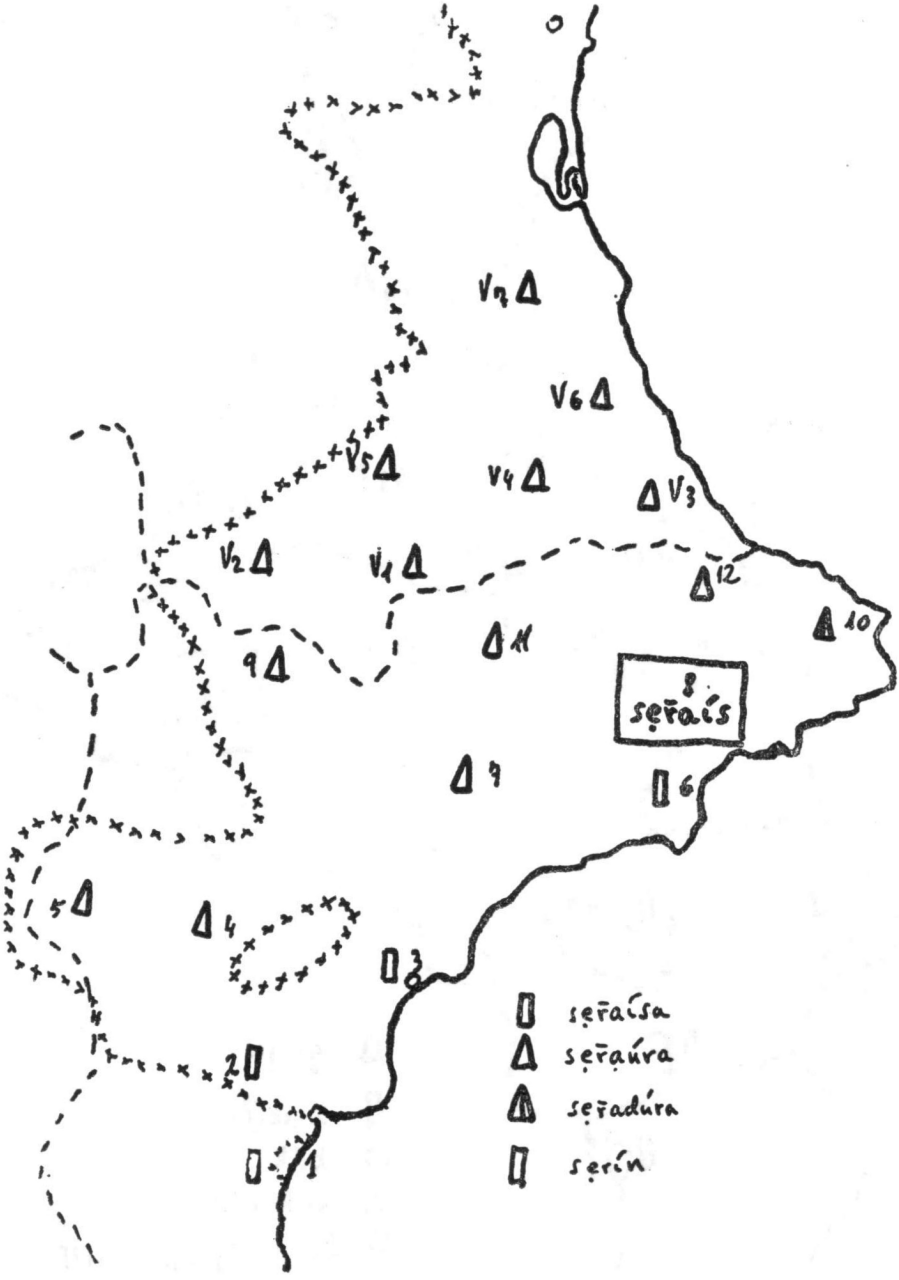

Mapa 33: «Serradures» (*ALDC*, 1662)

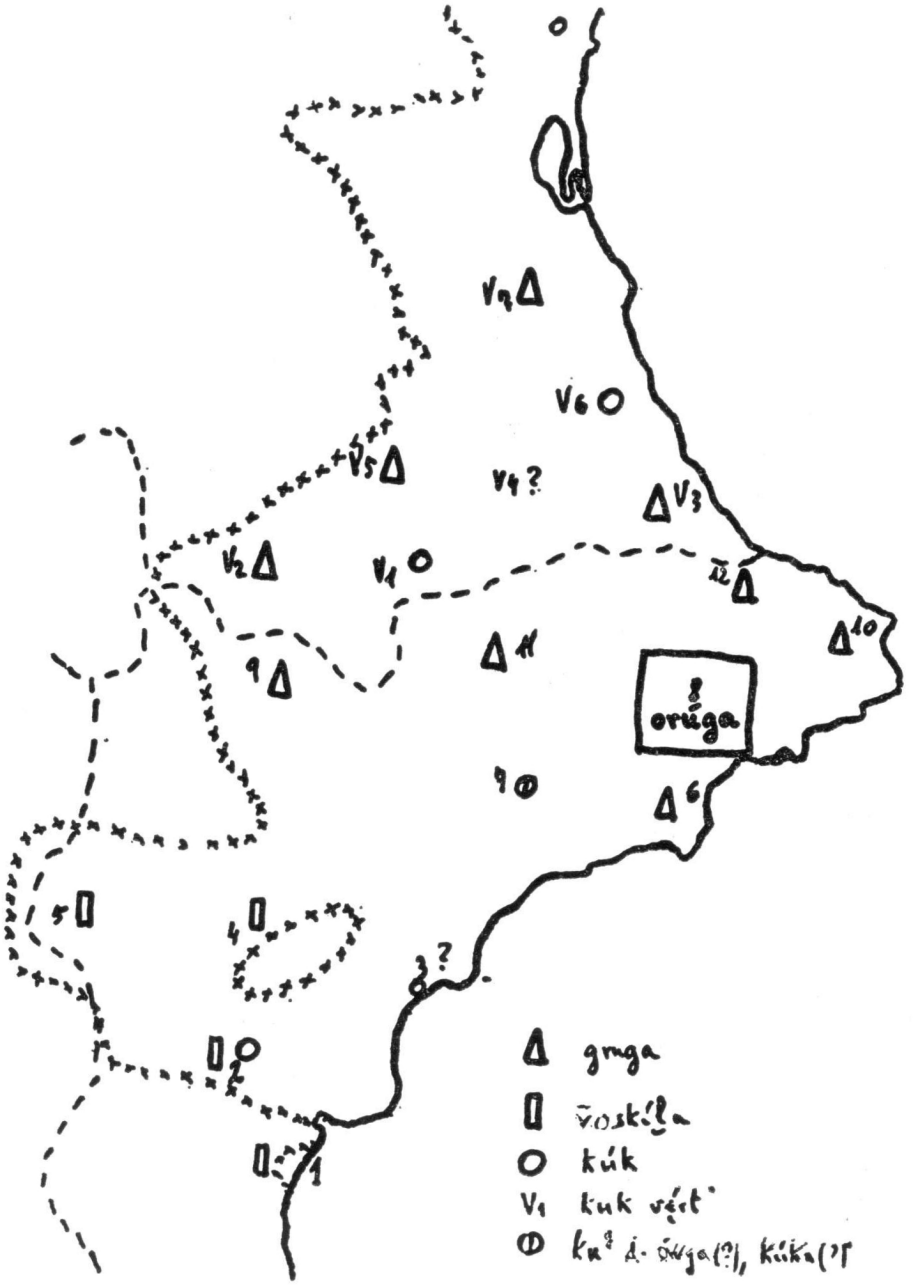

Mapa 34: «Eruga» (*ALDC*, 1560)

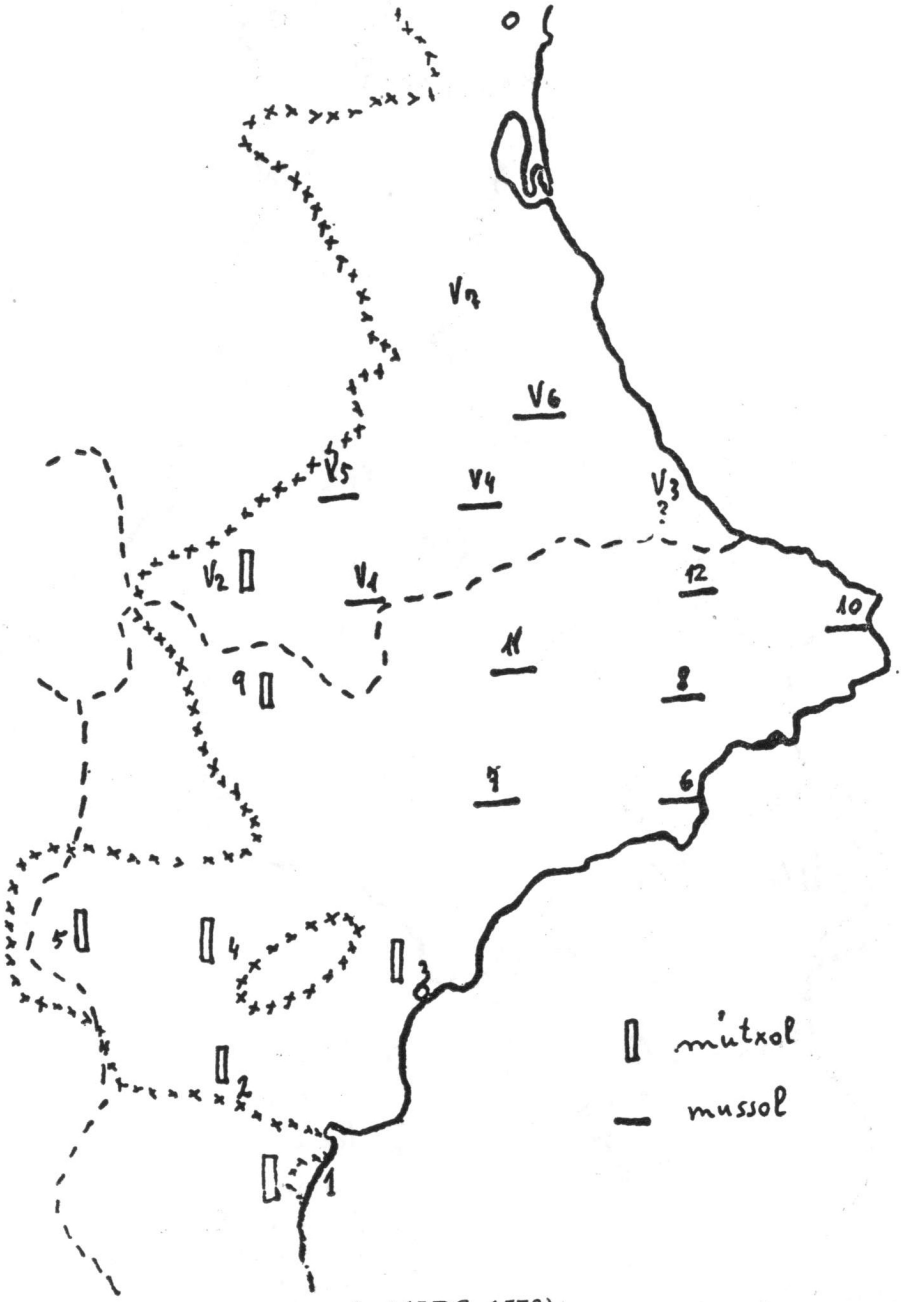

Mapa 35: Noms del «mussol» (*ALDC*, 1573)

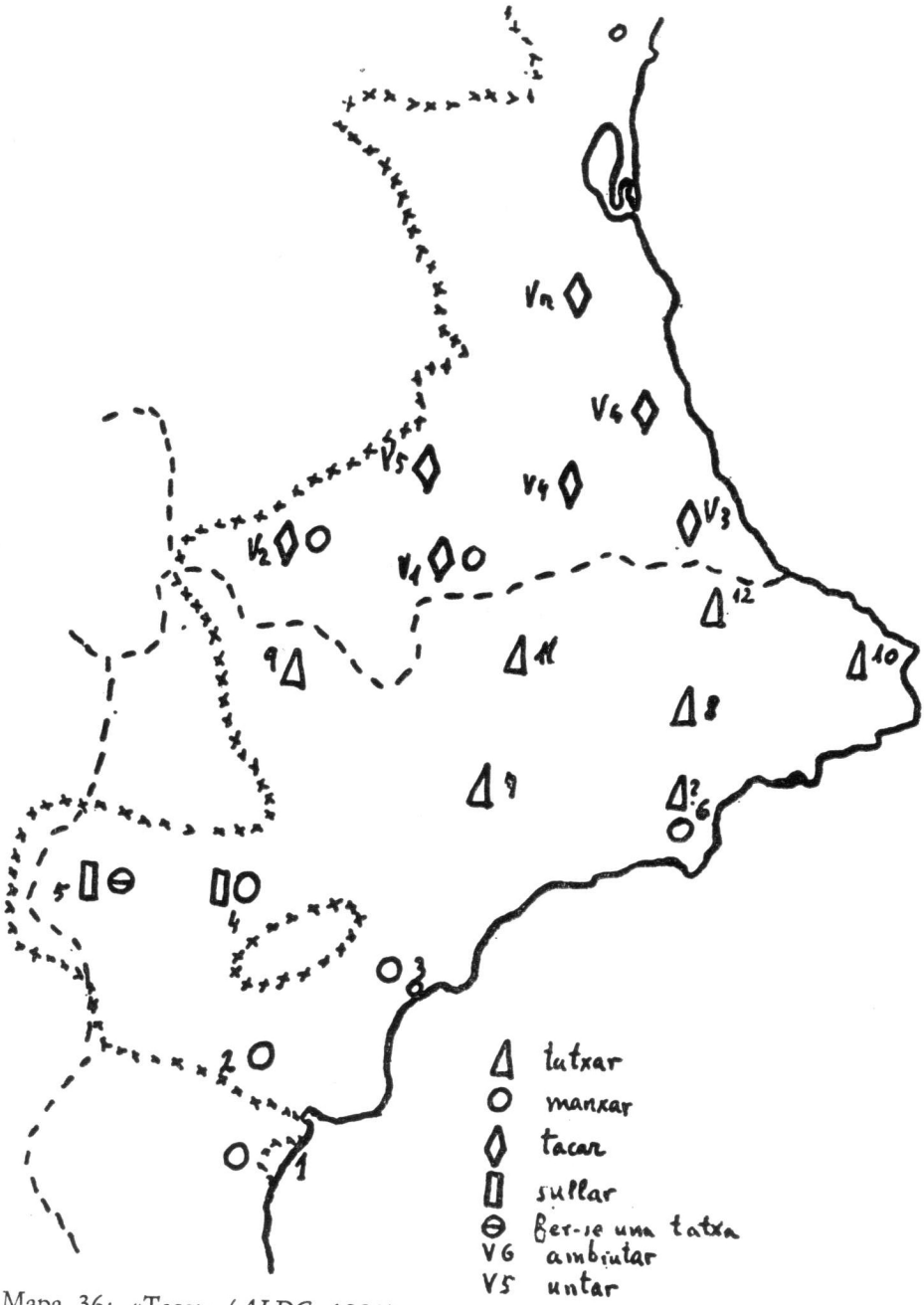

Mapa 36: «Tacar» (*ALDC*, 1921)

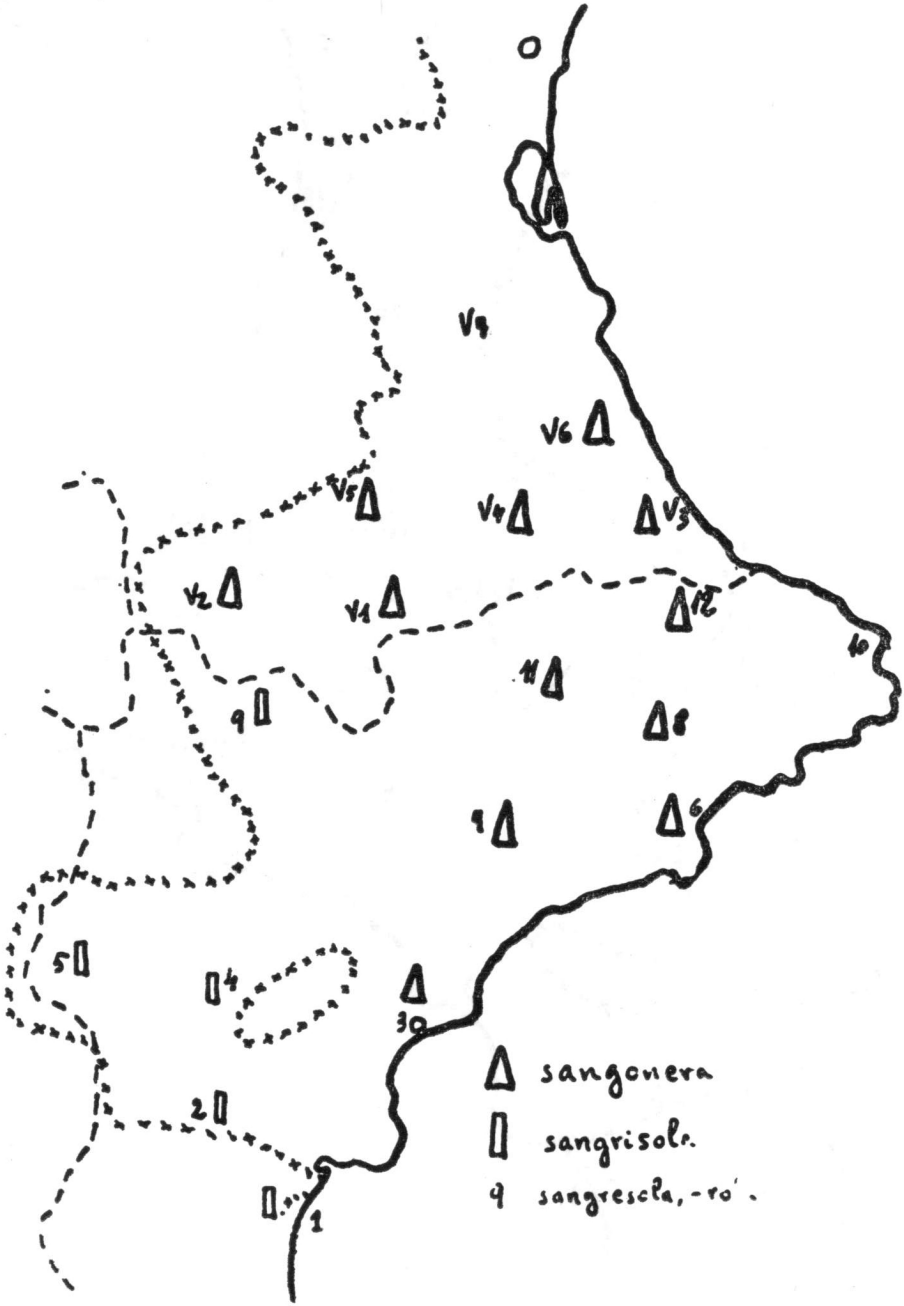

Mapa 37: Noms de la «sangonera» (*ALDC*, 1571)

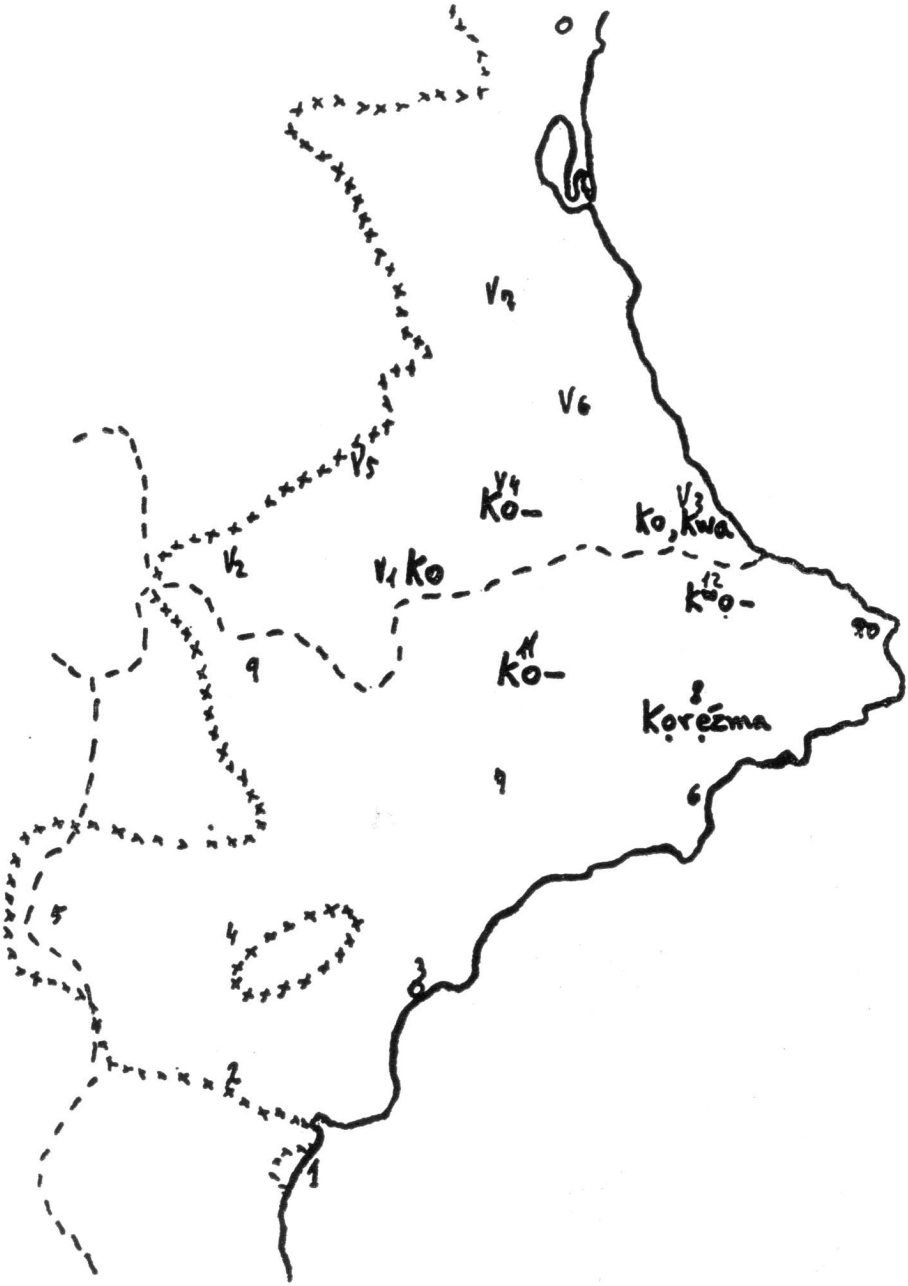

Mapa 38: «Quaresma» (*ALDC*, 557)

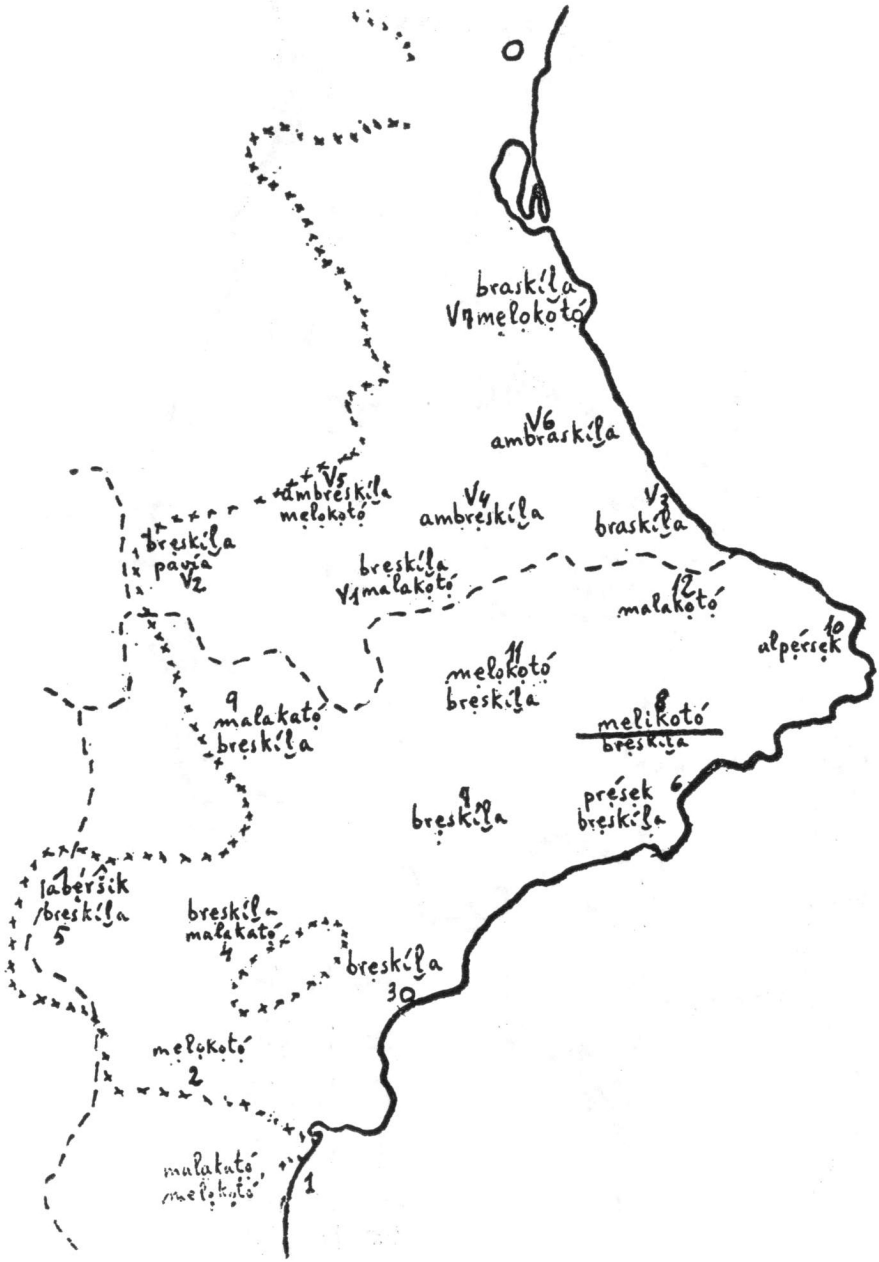

Mapa 39: «Préssec» (*ALDC*, 1164)

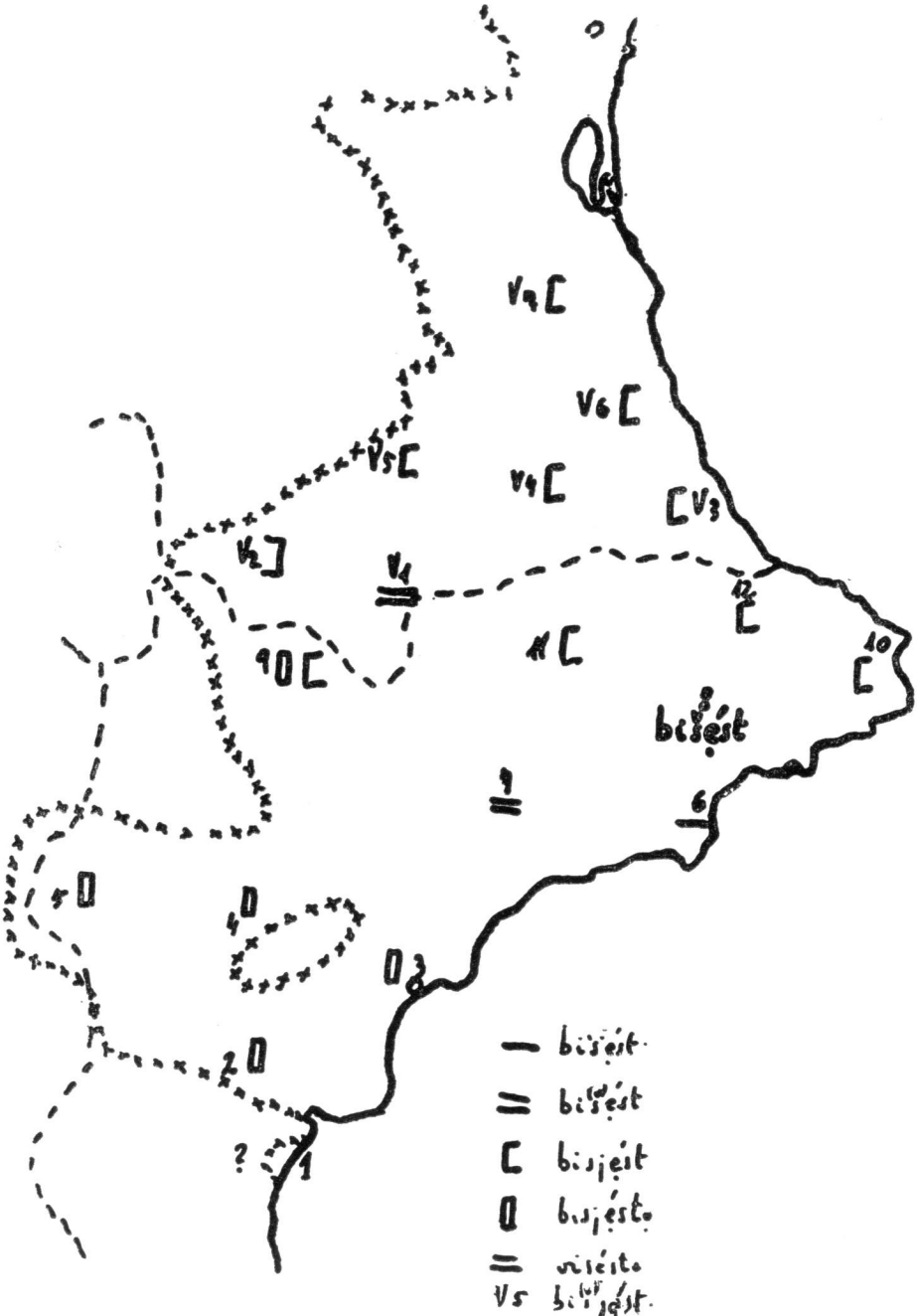

Mapa 40: «Bixest» (*ALDC*, 622)

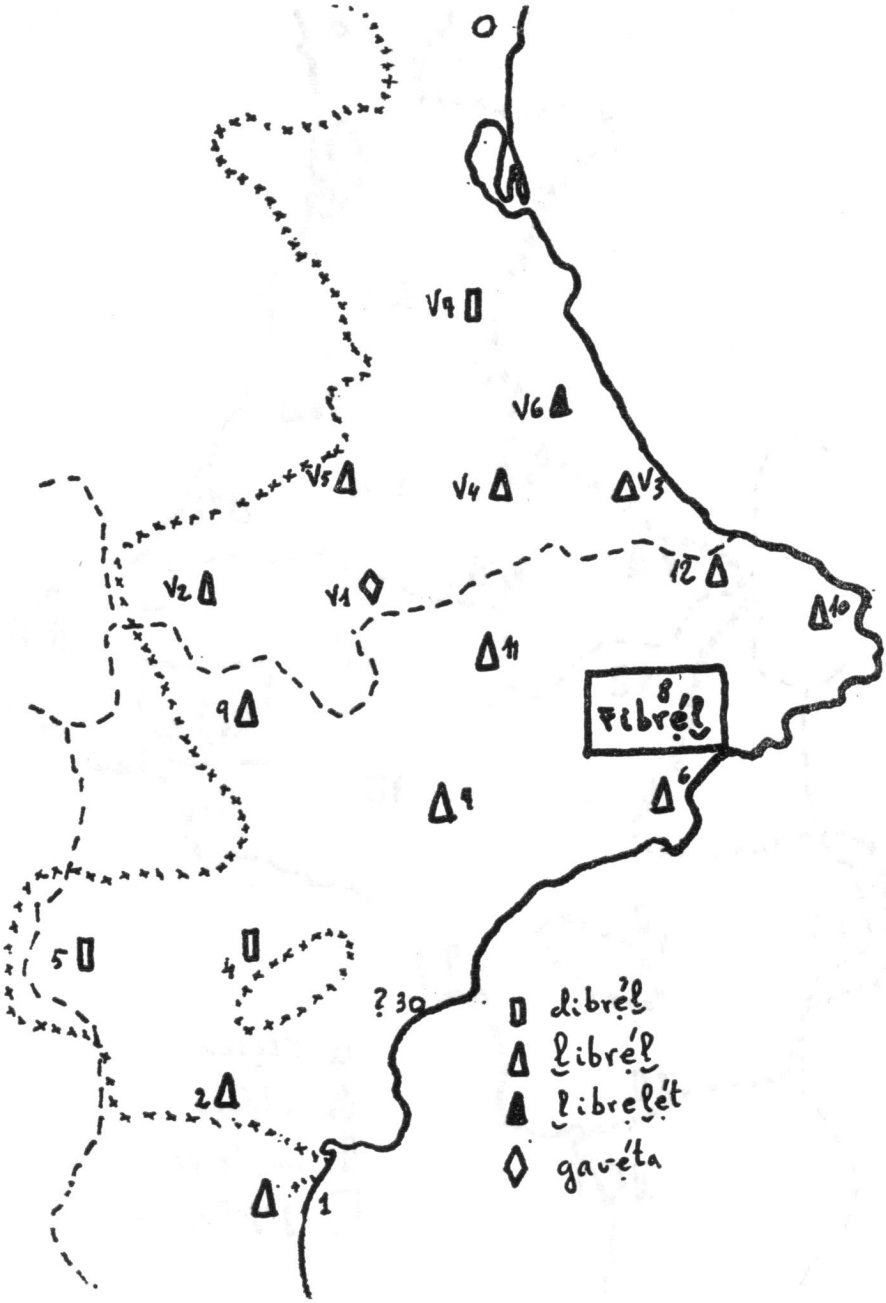

Mapa 41: «Gibrell» (*ALDC*, 389)

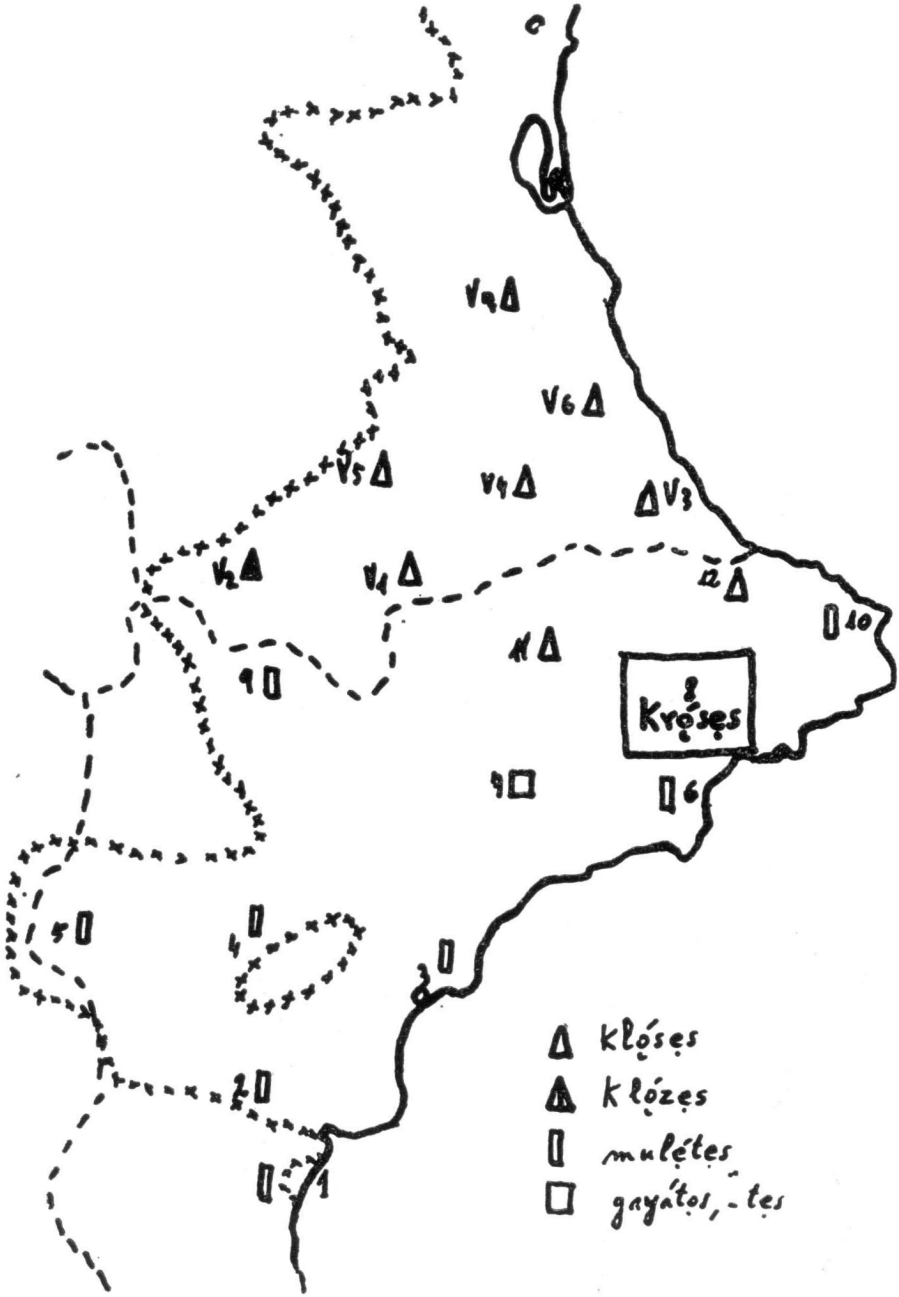

Mapa 42: «Crosses» (*ALDC*, 1662)

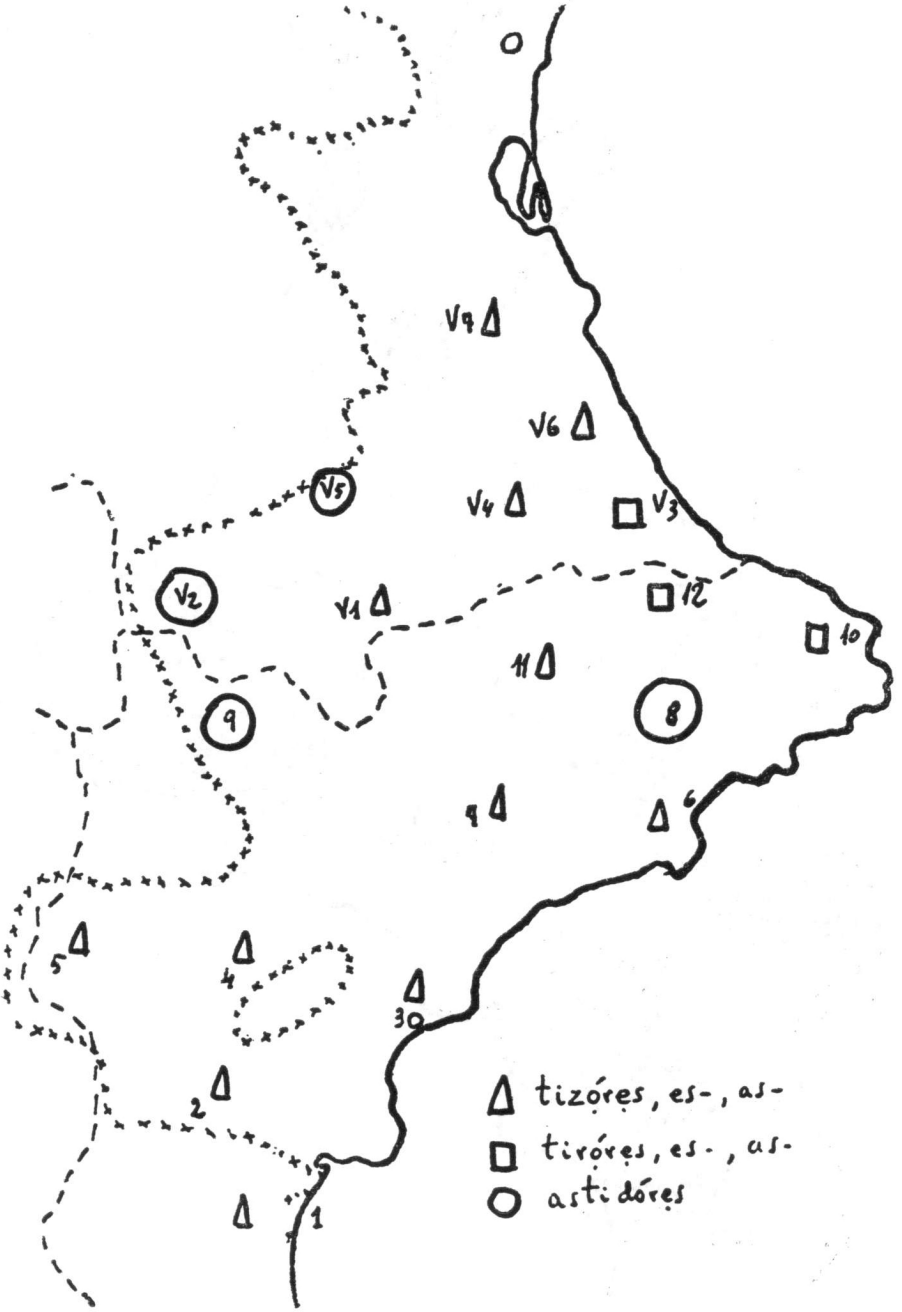

Mapa 43: «Tisores» (*ALDC*, 416)

Mapa 44: [Ha vingut] en Pere; la Maria (*ALDC*, 1987)

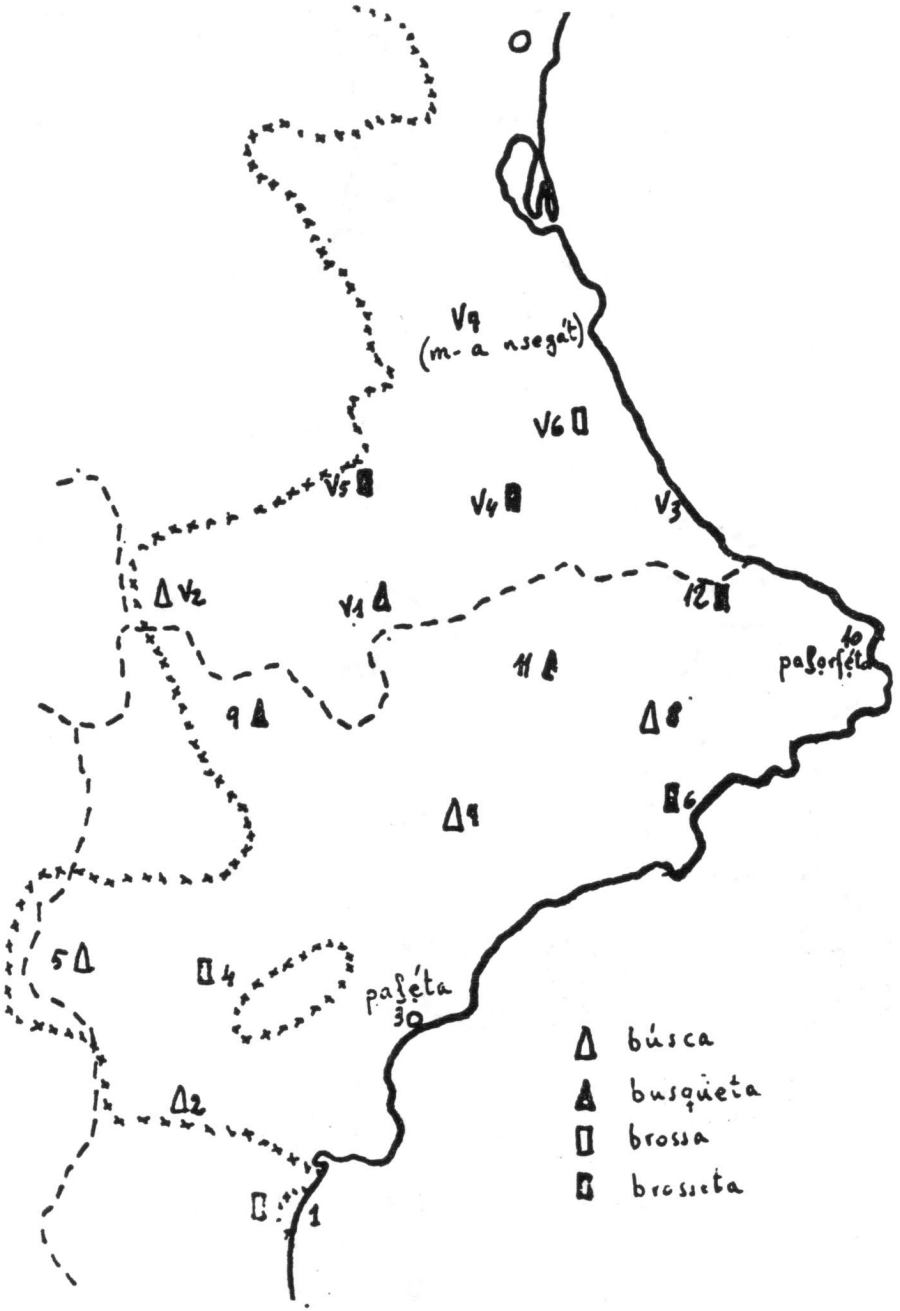

Mapa 45: «Brossa (a l'ull)» (*ALDC*, 15)

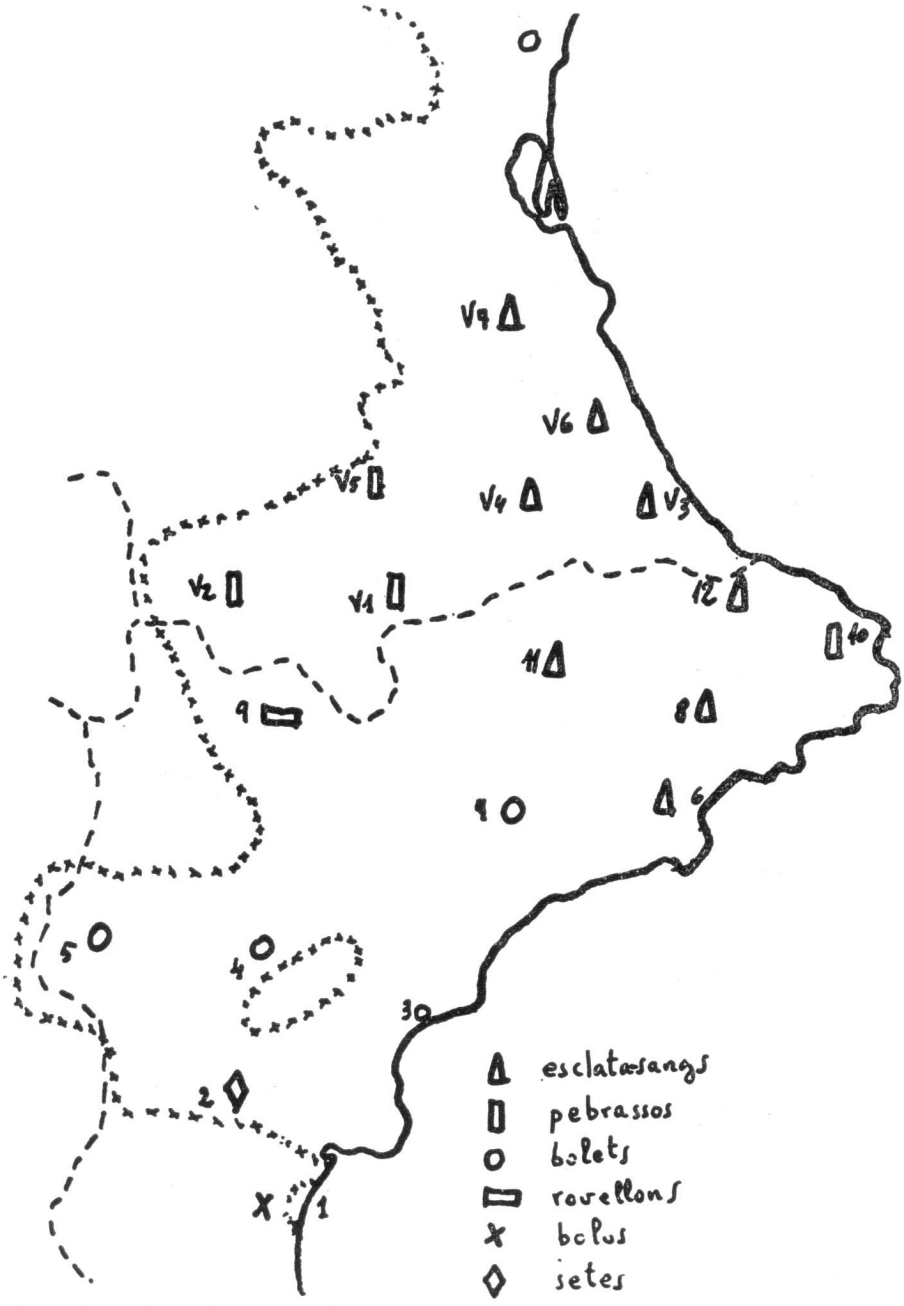

Mapa 46: «Rovellons» (*ALDC*, 1093)

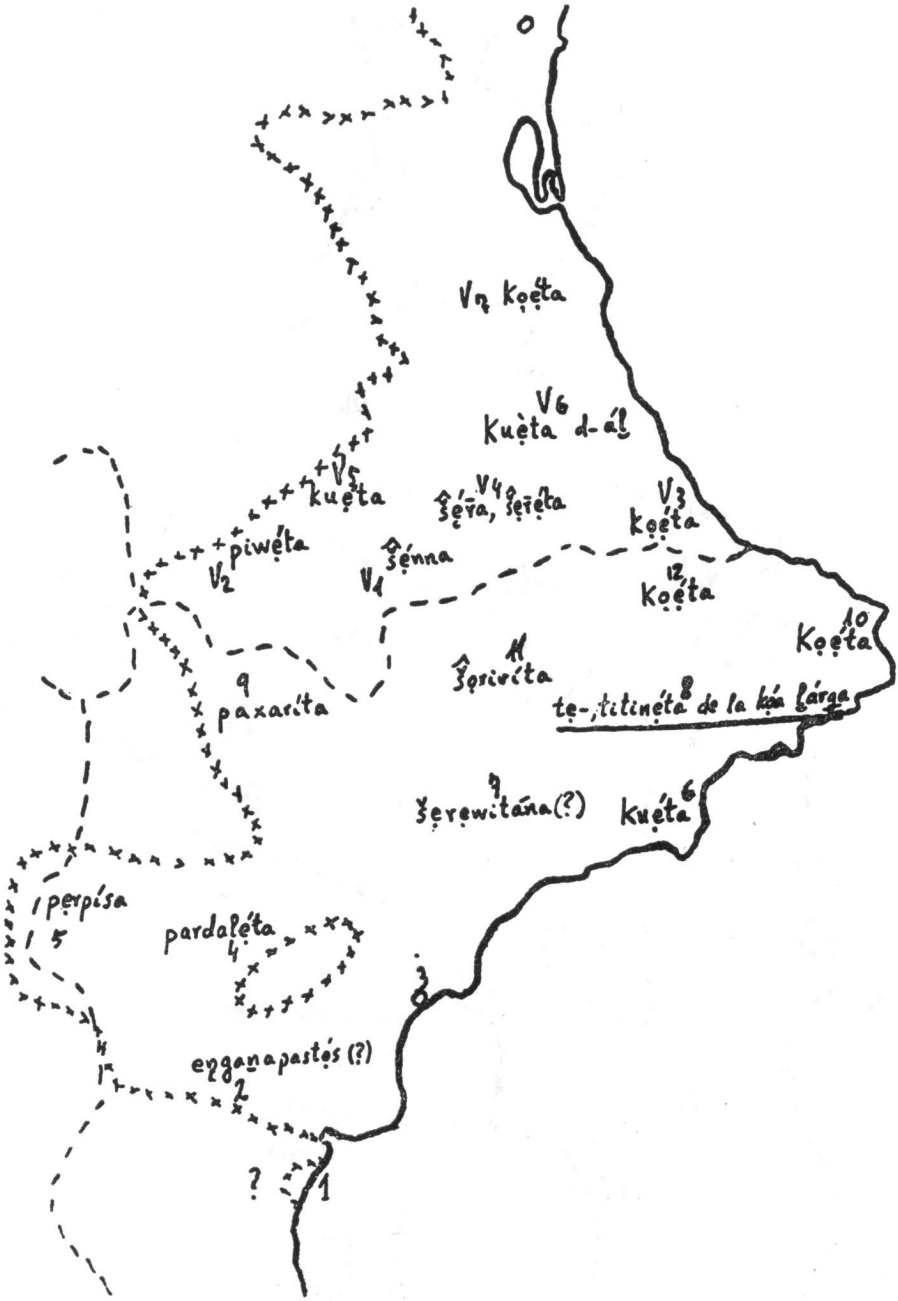

Mapa 47: «Cuereta» (*ALDC*, 1591)

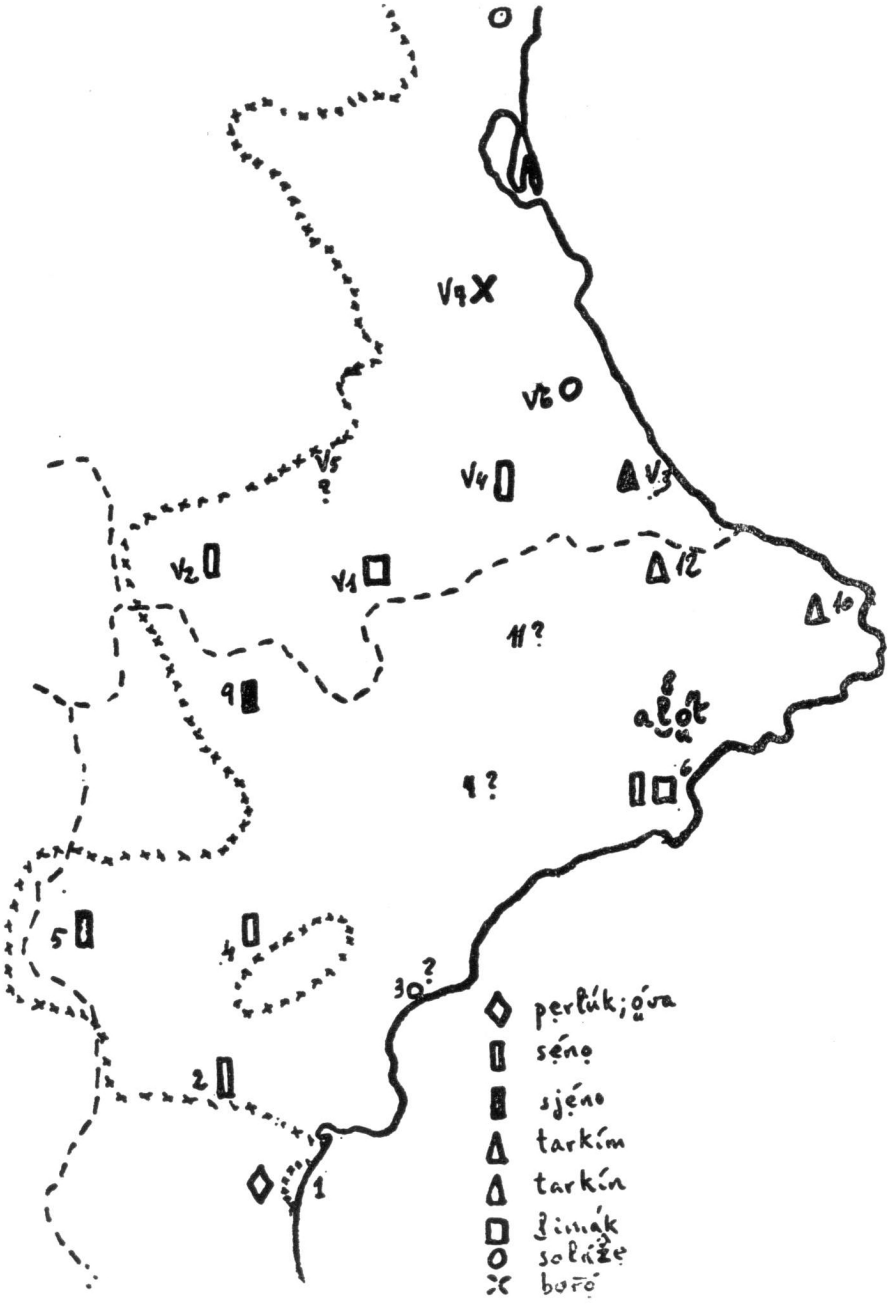

Mapa 48: «Llot» (*ALDC*, 707)

Mapa 49: «[Jugar] a la cuit» (*ALDC*, 589)

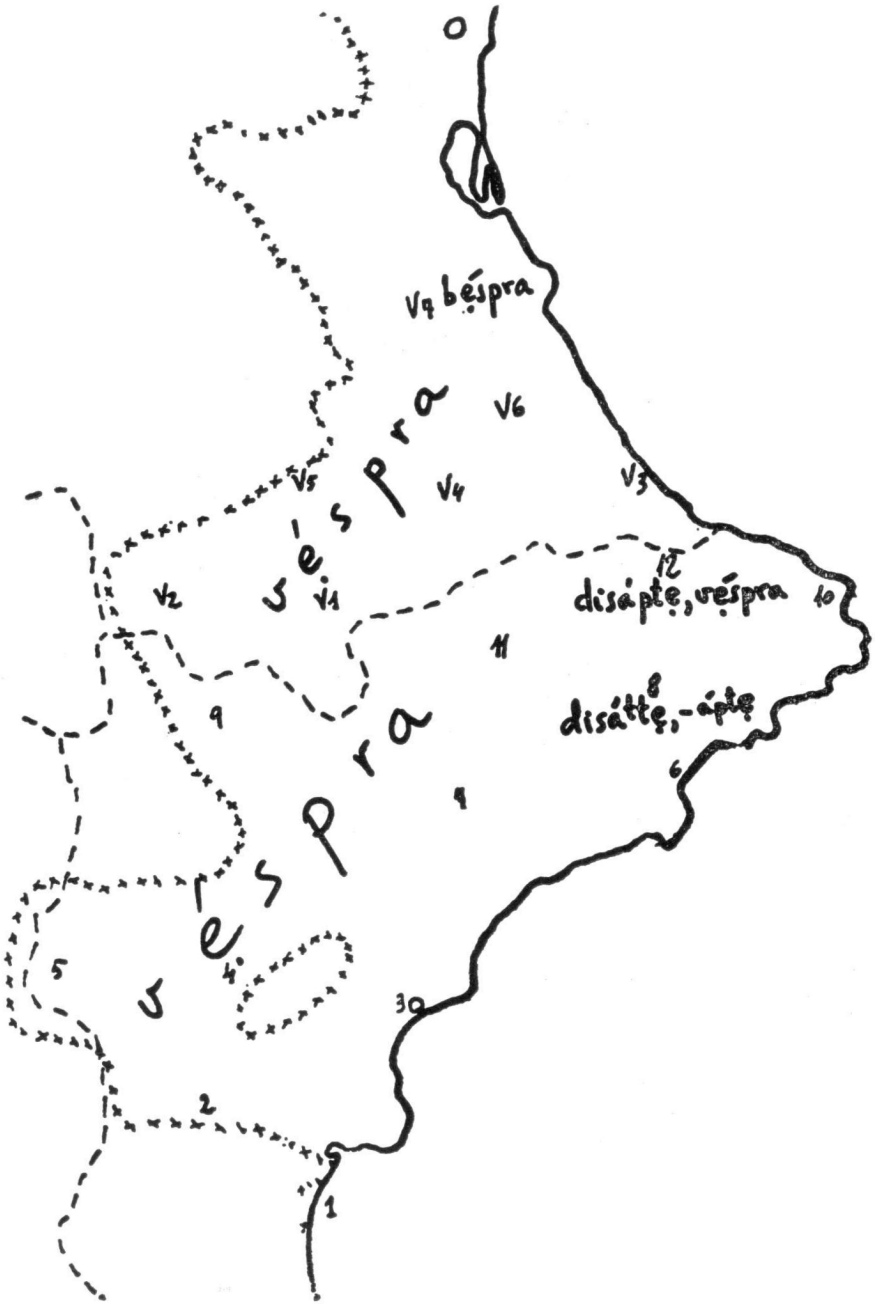

Mapa 50: «Vespra» (*ALDC*, 629)